

YILDIZ ALBÜMLERİ'NDE URFA

"İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Sultan II. Abdülhamid Arşivi Urfa Fotoğrafları"

URFA IN YILDIZ ALBUMS

" Central Library of Istanbul University - Urfa Pictures from Sultan Abdulhamid II"

Yayına Hazırlayan / Prepared by

Yrd. Doç. Dr. / Assistant Professor A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Metin Düzeltmeleri ve İngilizce Çeviri / Edited and translated into English by

Prof. Dr. Zuhar KARAHAN KARA

Harran Üniversitesi Yayınları / Harran University Publishing

2009

YILDIZ ALBÜMLERİ'NDE URFA

"İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
Sultan II. Abdülhamid Arşivi Urfa Fotoğrafları"

URFA IN YILDIZ ALBUMS

"Central Library of Istanbul University
Urfa Pictures from Sultan Abdulhamid II"

Yayına Hazırlayan / Prepared by
Yrd. Doç. Dr. / Assistant Professor A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Metin Düzeltmeleri ve İngilizce Çeviri
Edited and translated into English by
Prof. Dr. Zuhale KARAHAN KARA

Harran Üniversitesi Yayınları / Harran University Publishing
2009

BİRİNCİ BASKI / FIRST PRINT : NİSAN / APRIL 2009

ISBN: 978-975-7113-28-7

Grafik Tasarım / Designed by
Öğr. Gör. / Haldun ÖZBUDUN, Lecturer

Baskı / Printed by Çatım Reklamcılık ve Müm. San. Tic. Ltd. Şti. (0312) 397 87 20 (pbx)

ÖNSÖZ

Şanlıurfa, mimarlık tarihinin başlangıcı sayılan Neolitik Çağ'dan (M.Ö.10.000) bu yana sürekli iskân görmüş dünyanın en eski kentlerinden biridir. Bu çağ, insanların avcı ve toplayıcı bir yaşamdan kurtularak ilk köyleri kurdukları, ilk defa tarım yaparak üretir hale geldikleri, ilk kült merkezlerini oluşturdıkları, kısacası uygarlık tarihini başlattıkları bir çağdır. Bu nedenledir ki Şanlıurfa'nın dünya mimarlık, tarım ve inanç tarihinde çok önemli bir yeri vardır.

Şanlıurfa il sınırları içindeki Nevalı Çori, Gürcütepe, Şaşkan Höyük, Göbeklitepe ve Mezrea Telaylat gibi yerleşmelerde yapılan arkeolojik kazılarda bu çağdan kalma mimari kalıntılara, heykel ve taş kabartmalar gibi dünyanın en eski plastik sanat örneklerine bolca rastlanılmıştır. 1992 yılında Balıklıgöl'de yapılan çevre düzenlemeleri sırasında bulunan 12.000 yıllık erkek heykeli ise dünyanın en eski heykeli olarak arkeoloji literatüründe yerini almıştır.

Dünyanın eski kült merkezi sayılan Göbeklitepe'de 1995 yılından bu yana yapılan arkeolojik kazılardan her yıl sürpriz buluntular elde edilmekte ve insanlık tarihi ile ilgili bu güne değin bilinen bir çok şey bu buluntular ışığında yeniden yazılmaktadır.

Bu denli önemli değerlere sahip şehrimizin turizmde hak ettiği konuma kavuşması için Harran Üniversitesi olarak önemli çalışmalar içerisinde olduğumuzu belirtmek isterim. Şehir merkezinde restore ettiğimiz tarihi Akçarlar Evi ve bunun hemen yanındaki Tenekeçiler Evi, Halfeti ilçemizden Üniversitemizin Osmanbey Yerleşkesine taşıyarak Atatürk Barajı gölü altında kalmaktan kurtardığımız Feyzullah Efendi Konağı kültür mirasımızın korunması yolundaki çalışmalarımızdan başlıcalarıdır.

Ayrıca Şanlıurfa Meslek Yüksek Okulumuz bünyesindeki Mimari Restorasyon Bölümü ile kültürel mirasımızın korunması alanında, Hazır Yemek ve Aşçılık Bölümü, Turizm ve Otelcilik Bölümü ve yeni kurduğumuz dört yıllık Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu ile turizm sektöründe gereksinim duyulan ara eleman ihtiyacını gidermeyi hedeflemiş bulunmaktayız.

Üniversitemiz yayınları arasında çıkan bu albüm kitapla da Şanlıurfa'nın tanıtımına ve turizmine katkı sağlamayı amaçlamış bulunmaktayız. Kitaptaki Urfa ve çevresi ile ilgili fotoğraflar Osmanlı Padişahı Sultan 2. Abdülhamid tarafından 19. yüzyılın sonlarında imparatorluğun çeşitli şehirlerinde çektirilen ve "Yıldız Albümleri" olarak İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde muhafaza edilen albümlerden alınmıştır.

İstanbul Üniversitesi'nin değerli rektörü Prof. Dr. Mesut Parlak'ın müsaadeleriyle üniversitemize kazandırılan bu fotoğraflar, Şanlıurfa'nın kültür tarihi ve kent tarihi üzerine önemli araştırma ve yayınları bulunan Fen-Edebiyat Fakültemiz Sanat Tarihi Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. A. Cihat Kürkcüoğlu tarafından tanımlanıp ek bilgilerle desteklenerek "YILDIZ ALBÜMLERİ'NDE URFA" adıyla yayına hazırlanmıştır.

Bu önemli çalışmasından dolayı Yrd. Doç. Dr. Cihat Kürkcüoğlu'na, metin düzeltmelerini ve İngilizceye çevirisini yapan Üniversitemiz Fen-Edebiyat Fakültemiz Sosyoloji Bölüm Başkanı ve rektör yardımcım Prof. Dr. Zuhale Karahan Kara'ya ve sayfa düzenini yapan Eğitim Fakültemiz Resim-İş Öğretmenliği Bölümü Öğretim Görevlisi Haldun Özbudun'a teşekkür ediyorum.

Her biri birer hazine değerindeki fotoğrafları üniversitemize kazandıran ve bunların ilk kez yayınlanmasına izin veren İstanbul Üniversitesi'nin değerli rektörü sayın Prof. Dr. Mesut Parlak'a tüm Şanlıurfalı hemşehrilerim adına teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Prof. Dr. İbrahim Halil MUTLU
REKTÖR

PREFACE

Sanliurfa is one of the oldest continuously inhabited cities in the world. It has been settled since the Neolithic Age (B.C. 10.000); an era which is considered to be the very beginning of human architecture. This is the age when humans departed from the hunter gatherer phase and set up the first villages, began agricultural production, formed the organized religions, and in short started the history of civilization. Hence Sanliurfa has a very important place in the history of architecture, agriculture and religious beliefs.

Within the archeological excavations in settlements within the borders of Sanliurfa such as Nevali Cori, Gurgutepe, Saskan Hoyuk, Gobeklitepe and Mezrea Telaylat, many of the oldest examples of the visual arts such as archeological relics, sculptures and stone reliefs have been found. A particular 12.000 year old male sculpture, found in 1992 during landscaping works in Balikligol, has taken its place in the archeological canon as the oldest known sculpture in the world.

Further archeological excavations have begun in Gobeklitepe, known as the oldest cult center in the world. Since 1995 there have been many surprising findings each year, many of these discoveries forcing a re-examination of human history.

I would like to mention that as members of Harran University we are continuously working on important projects to give our city the historical and international recognition that it deserves. In order to protect the historical legacy of our city, we have restored the historical Akcarlar House in the city center, as well as the nearby Tenekeciler House. We have also succeeded in saving the Feyzullah Efendi Konagi (Feyzullah Effendi Mansion) from being submerged under the Ataturk Dam Lake. This was accomplished by the difficult task of moving it from the town of Halfeti all the way to our university's Osmanbey settlement area.

In addition to that we aim at serving the need of intermediary personnel for the protection of cultural legacy with the Department of Architectural Restoration within the structure of Sanliurfa Vocational Institution of Higher Education and for the tourism sector with the Department of Catering and Cookery, Department of Tourism and Hotel Management and the four years Institution of Higher Education of Tourism.

We aim to contribute to further tourism and the advertisement of Sanliurfa with the publication of this album book by our university press. The photographs in the book of Urfa and its surroundings are taken from the albums that are kept in the Istanbul University's Central Library. This archive, known as the "Yildiz Albums," is a collection of photos of various cities in the Ottoman Empire taken at the end of 19th century under the direction of the Sultan Abdulhamid II.

The photos given to our university by the permission of Prof. Dr. Mesut Parlak, the esteemed rector of the Istanbul University, are catalogued and greatly enriched with additional information by the head of the Department of the Art History of our Faculty of Science and Letters, Assistant Professor A. Cihat Kurkcuoglu. Dr. Kurkcuoglu, who has done significant research and written several publications on Sanliurfa's cultural and urban history, has prepared our publication "URFA IN THE YILDIZ ALBUMS".

I would like to thank three people who have made this publication possible: Assistant Professor Cihat Kurkcuoglu for his important work; Prof. Dr. Zuhale Karahan Kara, who is the head of the Sociology Department of the Faculty of Science and Letters of our University and assistant to the rector, who edited the texts and translated them into English; and Haldun Ozbudun, the university lecturer of the Art Teaching Branch of our faculty, for making the page layout.

In the name of all my fellow citizens of Sanliurfa, I would like to present my special thanks and respect to Istanbul University's esteemed Rector Prof. Dr. Mesut Parlak for giving these treasured photos to our university and letting them being published for the very first time.

Prof. Dr. Ibrahim Halil MUTLU
RECTOR

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ SULTAN II. ABDÜLHAMİD ARŞİVİ URFA FOTOĞRAFLARI

Fotoğrafın Bulunuşu...

Doğadaki cisimlerin ışık aracılığıyla bir yüzeyin üzerine sabitleştirilmesi buluşu 1839 yılının 19 Ağustos günü **Fransız Bilimler Akademisi**'nden dünyaya duyuruldu. O zaman bu buluş, bulucusu **Daguerre**'nin adı esas alınarak **Daguerreotype** olarak adlandırıldı.

Bu buluşunun temelinde; ışığın çeşitli özellikleri ile ilgili araştırmalar yapan Aristo'nun (M.Ö.322-384), ilk defa gümüşnitrat'ın karardığını keşfeden tarihteki Harran Üniversitesinin hocalarından Cabir bin Hayyan'ın (720-813), 15. yüzyılda karanlık kutunun tanımını yapan Leonardo Da Vinci'nin, 16. yüzyılda karanlık kutuda ışığın geçtiği deliğe ince kenarlı bir mercek koyan İtalyan fizikçi Della Porta Giovanni'nin, 1826 yılında evinin penceresinden ilk fotoğrafik görüntüyü elde eden Joseph Nicéphore Niepce'nin ve daha bir çok araştırmacının etkisi vardır.

Sonraki yıllarda bu buluşun adı, Yunanca ışık anlamına gelen “photos” ve yazı anlamına gelen “graphie” kelimelerinin birleşmesinden oluşan ve “ışıklı yazı” anlamına gelen “Photograph” (Fotoğraf) olarak anılmaya başlandı.

Fotoğraf İstanbul'a Geliyor...

Daguerre'nin doğadaki görüntüyü yüzey üzerine sabitleştirmesi haberi 28 Ekim 1839 tarihli Takvim-i Vekayi gazetesi ile İstanbul'da duyuruldu. Bu tarihte Osmanlı İmparatorluğunun başında sultan Abdülmecid (Saltanatı: 1839-1861) bulunuyordu. 18. yüzyılda Osmanlı kültürüne duyulan ilgi sonucu oluşan oryantalist akımla Avrupalı ünlü ressamlar İstanbul'a akın etmişti. Fotoğrafın bulunuşu ile İstanbul bu kez Avrupalı fotoğrafçıların akınına uğradı.

Abdülmecid'ten sonra tahta geçen sultan Abdülaziz zamanında (Saltanatı: 1861-1876) Kevork, Vicken ve Hovsep Abdullahyan adındaki Diyarbakırlı üç Ermeni kardeş Abdullah Biraderler (Abdullah Frères) adıyla 1858'de İstanbul Pera'da açtıkları stüdyolarında çektikleri fotoğraflarla dikkat çekerler ve Abdülaziz tarafından “Saray Fotoğrafçısı” seçilerek “Ressam-ı Hazret-i Şehriyar” (Padişah Hazretlerinin Ressamı Fotoğrafçısı) göreviyle ödüllendirilirler.

Abdülaziz'den sonra imparatorluğun başına geçen ve 1876-1909 tarihleri arasında 33 yıl padişahlık yapan Sultan 2. Abdülhamid fotoğrafa meraklı bir kişiliğe sahipti. Abdullah Biraderler, onun zamanında da “Ressam-ı Hazreti Şehriyar” görevlerini sürdürdüler.

Sultan II. Abdülhamid ve Fotoğraf...

Görüntüyü yazıya tercih eden ve bu nedenle fotoğrafa büyük önem veren II.Abdülhamid, “Her resim bir fikirdir, yüz sayfalık bir yazı ile ifade olunamayacak siyasi, hissi manalar telkin eder. Onun için ben tahriri münderecattan (yazılı bilgilerden) ziyade resimlerden istifade ederim.” sözleriyle fotoğrafa verdiği önemi vurgulamıştır.

Sultan Abdülhamid büyük bir kısmını Vicken Abdullah'a çektiirdiği Osmanlı'yı tanıtan ve içerisinde 1200'den fazla fotoğrafın yer aldığı 51 albümü 1893 yılında ABD'ndeki Amerikan Kongre Kütüphanesine göndermiştir. Bu fotoğraflar arasında portre fotoğrafçılığı ile uğraşan Bogos Tarkulyan'ın fotoğrafları da vardı. Tarkulyan, İstanbul'da açtığı “Phebus” adlı fotoğraf stüdyosu ve fotoğraflarına bu adla imza atması nedeni ile “Febus Efendi” adıyla tanınmıştır. Urfa mebusu Şeyh Saffet'in 1908 yılında “Phebus” stüdyosunda çekilmiş bir portresi Ankara'daki Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi arşivindedir.

Yıldız Albümleri...

II.Abdülhamid ayrıca 1880'li yıllarda, Osmanlı coğrafyasındaki Irak, Yunanistan, Lübnan'dan, Mekke ve Medine'den ve İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun dört bir yanındaki kentlerden fotoğraflar çektirerek albümler hazırlatmıştır. Bu albümlerde; Osmanlı'daki askeri ve sivil okulları, ordu karargahları, devlet tarafından yaptırılmış binalar, karakollar, camiler, resmi açılışlar, sarayı ziyarete gelen devlet adamları, etnoğrafik çevre, arkeolojik alanlar, doğa görünüşleri ve çeşitli fabrika

fotoğraflarının yanında Osmanlı coğrafyası dışındaki Moskova, Londra ve Paris gibi kentlerin fotoğrafları da yer almaktadır. Sultan, bu eşsiz koleksiyon ile geniş Osmanlı coğrafyasını tanıma olanağını bulmuştur.

“Yıldız Albümleri” olarak anılan ve asılları İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde, kopyaları İstanbul'daki İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde (IRCICA) muhafaza edilen 911 adet albümde 36.000 fotoğraf yer almaktadır. Bu albümlerden İstanbul ile ilgili olanı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. ve IRCICA işbirliği ile “**Sultan II.Abdülhamid Arşivi İstanbul Fotoğrafları-Photographs of Istanbul From the Archives of Sultan Abdulhamid II**” adıyla yayınlanmıştır. 1880 yılında Albay Sadık Bey tarafından çekilen Mekke-Medine fotoğrafları albümü “**II. Abdülhamid Yıldız Albümleri Mekke-Medine**” adıyla, Osmanlı coğrafyasındaki kentleri konu alan albüm ise “**II.Abdülhamid Dönemi Osmanlı Coğrafyası**” adıyla Mehmet Bahadır Dördüncü tarafından hazırlanarak Yitik Hazine Yayınları arasında bastırılmıştır.

Yıldız Albümlerinde Urfa...

1990 yılında Şanlıurfa Belediyesi tarafından yayınlanan “**Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980**” adlı kitabımın hazırlanması sırasında Yıldız Albümleri'nde Urfa fotoğraflarının olduğunu saptamıştım. Ancak o günlerde ve sonraki yıllarda bu fotoğrafları edinmem mümkün olamamıştı. 2007 yılı sonlarında konuyu Harran Üniversitemiz Rektörü sayın Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu'ya açmış, listesini verdiğim fotoğrafların İstanbul Üniversitesi'nden getirilmesi konusunda yardımlarını talep etmiştim. 11 Ocak 2008 tarihinde İstanbul Üniversitesi Rektörü sayın Prof. Dr. Mesut Parlak'ı makamında ziyaret eden rektörümüz Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu, Sayın Parlak'ın izinleriyle söz konusu fotoğrafları üniversitemiz tarafından yayınlamak üzere üniversitemize getirmiştir.

1880-1890 yılları arasında çekildiğini tahmin ettiğimiz, altlarına konuları Osmanlıca ve bazılarında Almanca yazılmış olan 138 adet fotoğrafın 66 adedi Urfa'nın genel görünüşünü, Halil-ür Rahman Gölü'nü, camilerini, kiliselerini, manastırlarını, kamu yapılarını, kışlalarını, mekteplerini ve sur kapılarını konu almaktadır.

Urfa'nın kent ve mimarlık tarihi açısından son derece önem taşıyan bu fotoğraflar bize bir asır önce var olduğu bilinen, ancak günümüzde göremediğimiz “Ağa Celeb Meydanı Camii”, “Sakıbiye Tekiyyesi”, “Hazreti Eyyub'un Makamı”, “Şeyh Muhammed el-Horasani Makamı”, “Hıdır İlyas Manastırı”, “Hükümet Konağı”, “Kışla-i Hümayun”, “Mahpushane”, “Telgrafhane”, “Cephane”, “Rüştiye Mektebi”, “Harran Kapusu Karakolhanesi” ve “Dağ Kapısı”nın mimari görünüşleri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Ayrıca bu fotoğraflar, Millet Hanı olarak bildiğimiz “Redif Asker-i Şahanesi”nin, Fırfırlı Cami olarak kullanılan “Protestan Kilisesi”nin, Selahattin Eyyubi Camii olarak kullanılan “Ermeni Kilisesi”nin, Arabi Camii olarak bilinen “Ali Han Beg Camii”nin, “Urfa Kalesi”nin ve “Harran Kapısı”nın restorasyonuna yardımcı olabilecek çok önemli mimari detaylar içermektedir.

Viranşehir ilçesinin “Yeni Mahallesi”, Milli Aşireti reisi ve Hamidiye Alayları komutanı İbrahim Paşa, onun büyük çadırı, Mercihan Köyü Kürtlerinden bir grup, Suruç ovasındaki bir Kürt çadırı, çölde bir kervan ile Soğmatar, Şuaybşehri ve Harran fotoğrafları yaklaşık 120 yıl öncesini günümüze aktaran çok önemli belgelerdir.

Fotoğrafların 38 adedi, Birecik İlçesinin Fırat Nehri ile birlikte genel görünümünü, camilerini, kalesi ve surlarını, sur kapılarını, kale üzerindeki İmam Sekkâki Türbesi'ni, Ermeni kilisesini, rüştiye mektebini, hükümet konağını ve postanesini konu almıştır. Bunlardan Birecik kalesine ait olanlar da, kale üzerinde o zaman var olan, ancak günümüze ulaşmamış olan burçlar, kale mescidi ve İmam Sekkâki türbesi hakkında önemli mimari detaylar aktarmaktadır. Birecik'te bu günkü postane binasının yerinde bulunan ve 1929 yılında Fırat'ın kabarması sonucunda yıkıldığı bilinen “Servili Camii”nin fotoğrafı, son yıllarda yıkılarak yerine betonarme cami yapılmış olan İnnaplı Camii'nin fotoğrafı, şehir surlarının Urfa Kapısı, Vadi-i Cenk Kapısı (Meçan Kapısı) ve yine günümüzde mevcut olmayan Meydan Kapısı fotoğrafları büyük değer taşımaktadır. Mağara Camii'nin fotoğrafı ise Yeni Mağara Camii yapılması öncesinde, minarenin orijinal yerini göstermesi bakımından önemlidir.

Yıldız Albümlerindeki Urfa fotoğrafları arasında Harran'da ve Suruç ovasındaki arslan heykelleri gibi arkeoloji ile ilgili olanlar da vardır. “Bir Herkül başının kalıbının alındığı” fotoğraf ise Adıyaman Nemrut Dağı'ndaki kalıntılara aittir.

“Kasr el-Muhberin'in kadim kalesi”, “Tel Halaf ve Habur Nehri”, “Halep şehri haricinde Babullah nam-ı mahalde şair-i meşhur Nabi Efendi merhumun bahçesi resmidir” alt yazılı fotoğraflar ise Urfa dışını konu almaktadır.

Urfa dışındaki yerleri konu alan fotoğraflardan bazıları da “Halep Kalesi”, Filistin'deki “Halil-ür Rahman Kasabası (el-Halil şehri), bu kasabadaki “Hazreti İbrahim Mescidi” ve bu mescit içerisindeki “Hazreti İbrahim Türbesi”ne aittir ve büyük olasılıkla Urfa'da doğduğuna inanılan İbrahim Peygamber'in buradan Filistin'e gitmiş olduğu bilgisi nedeni ile bu fotoğraflara Yıldız albümlerinin Urfa bölümünde yer verilmiştir.

Fotoğrafın icadından sonraki ilk 50 yıl içerisinde çekilmiş olan ve belki de Urfa'nın ilk kağıda yansımış görünüşleri olan bu fotoğraflara bakıldığında, Eski Saray, Kışla-i Hümayun, Cezaevi, Telgrafhane, Mekteb-i Rüşdiye, Hıdır İlyas Manastırı, Şeyh Muhammed Horasani Türbesi, Sakıbiye Tekkesi, Rahimiye Medresesi ve Harran Kapı Karakolhanesi başta olmak üzere bir çok tarihi yapıyı yıktığımız ve kentin tarihi mimari dokusunda acımasızca çok büyük tahribatlar yaptığımız gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kültür turizmi nedeniyle tarihi yapıların her geçen gün değer kazanmakta olduğu günümüz dünyasında, yüzlerce tarihi yapıyı yıkarak caddeler açan, tarihi dokuyu beton yığınlarına mahkûm eden anlayışa kahretmemek elbette mümkün değildir. Böylesi ağır tahribata rağmen tarihi mimari dokusunun zenginliği ile halen Anadolu'nun önde gelen illeri arasında yer alan Şanlıurfa'da bundan böyle bize düşen görev, geçmişten ders alarak elde kalan mimari mirasın korunmasında gerekli çabayı göstermek olmalıdır.

Yıldız Albümlerindeki Urfa fotoğraflarının üniversitemize kazandırılmasına ve yayınlanmasına izin veren İstanbul Üniversitesi'nin değerli rektörü Prof. Dr. Mesut Parlak'a, hazine değeri taşıyan bu fotoğrafları kitap halinde bastırarak kamuoyu ile paylaşılmasını sağlayan Harran Üniversitemiz rektörü Prof. Dr. İbrahim Halil Mutlu'ya saygılarımı sunuyorum. Tükenmez enerjisini örnek almaya çalıştığım ve kendileriyle birlikte bir çok çalışmayı gerçekleştirme onuruna eriştiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zuhale Karahan Kara'ya yoğun işlerinden zaman ayırıp kitaptaki metin düzeltmelerini yaparak İngilizceye çevirdiği için şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca kitabın sayfa düzenini yapan Öğr. Gör. Haldun Özbudun'a, fotoğrafların tanımlanmasında yardımlarını gördüğüm Mahmut Karakaş'a teşekkür ediyorum.

Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Başkanı

URFA PHOTOGRAPHS IN THE ARCHIVE OF SULTAN ABDULHAMID II IN ISTANBUL UNIVERSITY CENTRAL LIBRARY

The Invention of Photography...

The discovery of the possibility to fix images of natural objects to a specific surface by using the light was announced to the World on 19th August 1839 by the **French Academy of Sciences**. At that time, the invention was given the name the **Daguerreotype** in honor of its inventor **Daguerre**.

It's been said, a number of scientists over the centuries contributed to this breakthrough. These included, Aristotle (B.C. 384-322) who conducted research on various qualities of the light, Cabir bin Hayyan (720-813), a teacher at the ancient University of Harran who first discovered that silver nitrate blackened. Other important figures were Leonardo Da Vinci who described the box obscura in 15th century; Italian physician Della Porta Giovanni who placed thin lens on the hole where light passes through in the box obscura in the 16th century and Joseph Nicéphore Niepce who created the first photographic image in 1826 from the window of his house.

In the years that followed 1839, the invention acquired the name "Photograph" or "writing with light" derived from the Greek 'photo' meaning light and 'graph' meaning script.

Photography Comes to Istanbul...

The news of **Daguerre**'s success in fixing natural images on a surface was announced in Istanbul by the newspaper Takvim-i Vekayi on 28th October 1839. At that time the Sultan of the Ottoman Empire was Sultan Abdulmecid (1839-1861). With the orientalist movement formed as a result of the increasing interest to the Ottoman culture in 18th century, there was an influx of famous European painters into Istanbul. With the invention of photography, a new wave of European photographers flooded the city.

In 1958, during the reign of Abdulmecid's successor, Abdulaziz (1861-1876), three Armenian brothers from Diyarbakir; Kevork, Vicken and Hovsep Abdullahyan opened a studio under the name 'the Abdullah Brothers' (Abdullah Frères) in Istanbul's Pera district. The photos they took drew the attention of the Sultan Abdulaziz. He invited them to assume the position of "Palace Photographer" and rewarded with the post of "Ressam-i Hazret-i Sehriyar" (The Painter\Photographer of His Majesty the Sultan).

The next Sultan, Abdulhamid II, who ruled the Empire for 33 years between 1876 and 1909, also was interested in photography. Under Abdulaziz's successor the Abdullah Brothers continued their role as "Ressam-i Hazreti Sehriyar".

Sultan Abdulhamid II and Photograph...

Abdulhamid II preferred the image to written reports and thus attributed great significance to photography. He is reported to have said that "every picture is an idea that inspires political and emotional meanings which is impossible to express with hundred pages of writing. Therefore I benefit from pictures rather than the written information."

In 1893 Sultan Abdulhamid sent 51 albums produced by Vicken Abdullah which included more than 1200 photos of the Ottoman Empire to the American Congress Library in USA. These photos included those taken by Bogos Tarkulyan who worked on portrait photos. Tarkulyan earned nickname "Febus Effendi" after the photography studio he opened in Istanbul called "Phebus" and accordingly signed his photos with this name. A portrait of Urfa Deputy Sheikh Saffet taken in the "Phebus" studio in 1908 can still be found in the archive of the Turkish Historical Society (Turk Tarih Kurumu) in Ankara.

Yildiz Albums...

In addition to the American collection, Abdulhamid II prepared albums by ordering photographers to take photos of Istanbul, all the cities of Anatolia and the Ottoman territories outside Anatolia such as Iraq, Greece, Lebanon, Mecca and Medina.

In these albums it is possible to find a variety of subject matters. Images of military and civilian schools, army bases, public works, police stations, mosques, public openings, statesmen who came to visit the palace, ethnographic environs, archeological sites, landscapes and various factories were recorded. However, the photographs of the cities outside the Ottoman Empire, such as Moscow, London and Paris were also taken. Thanks to these unique collections, Sultan had the opportunity to familiarize himself with vast territories over which he ruled.

There are 36.000 photos in the 911 albums, collectively termed as “Yildiz Albums”. The originals are kept in the Istanbul University Library and the copies can be found in the Research Center for Islamic History, Art and Culture (IRCICA). Recently, Istanbul Municipality and IRCICA have published an album containing pictures of 19th century Istanbul under the title of **“Photographs of Istanbul From the Archives of Sultan Abdulhamid II.”** Other collections have also been published. Colonel Sadik Bey's 1880 Mecca - Medina album under the title **“Yildiz Albums of Abdulhamid II - Mecca - Medina”** and a collection of pictures of Ottoman cities entitled **“Ottoman Lands in the Period of Abdulhamid II”** prepared by Mehmet Bahadır have been published by Yitik Hazine Publications.

Urfa in the Yildiz Albums...

During the preparation stage of my book **“Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980”** (From Ruha to Urfa 1780-1980) which was published by the Sanliurfa Municipality in 1990, I confirmed that there were Urfa photos in the Yildiz Albums. However, it was not possible in those days and the following years for me to access these photos. At the end of 2007, I brought up the issue to Professor Ibrahim Halil Mutlu, the Rector of Harran University and asked for his help in obtaining certain photographs that I had listed from Istanbul University. On 11th January 2008, our rector Professor Dr. Ibrahim Halil Mutlu visited Professor Dr. Mesut Parlak in his office, and with Dr. Parlak's permission, he brought the photos to our university with the objective of publishing them.

According to our estimation the photos were taken between the years 1880 and 1890 and the captions under the pictures are in Ottoman Turkish and, in some cases, German. 66 of the 138 photos are of Urfa's cityscape, the Lake Halil-ur Rahman, Urfa's mosques, churches, monasteries, public buildings, barracks, schools and the doors of the city walls.

These photos are very significant for Urfa's urban and architectural history and give us an important insight into the architectural outlooks of the “Aga Celeb Meydani Camii” (Aga Celeb Square Mosque), “Sakibiye Tekiyyesi” (Sakibiye Tekke), Hazreti Eyyub'un Makami ” (Eyyub's Seat), “Seyh Muhammed el-Horasani'nin Makam” (Sheikh Muhammed el-Horasani's Seat), “Hidir Ilyas Manastiri” (the Hidir Ilyas Monastery), “Hukumet Konagi” (Town Hall), “Kisla-i Humayun” (Imperial Barracks), “Mahpushane” (Prison), “Telgrafhane” (Telegraphy Station), “Cephane” (Arsenal), “Rustiyeye Mektebi” (Middle School), “Harran Kapusu Karakolhanesi (Police Station of the Harran Gate)” and “Dag Kapisi (Mountain Gate)”. This is particularly interesting due to the fact that although these buildings are known to have existed a century ago, they have since been demolished.

These collections also include very important architectural details which should help in the restoration of “Redif Asker-i Sahanesi” which we know as Millet Hani, “Protestant Church” which is currently used as Firfirli Mosque, “Armenian Church” is now the Selahattin Eyyubi Mosque, “Ali Han Beg Mosque” known as Arabi Mosque, “Urfa Citadel” and “Harran Gate”.

The photos of Viransehir's “New Quarter”, Milli (Milan) tribal leader and Hamidiye light cavalry regiment commander, Ibrahim Pasha, his large tent, a group from the Kurds of the village of Mercihan, a Kurdish tent in the Suruc plain, a caravan in the desert and Sogmatar, Suaybsehri and Harran are very important documents that take us back approximately 120 years.

38 of the photos are on the general view of district of Birecik with the Euphrates River, its mosques, citadel and city

walls, gates of the city walls, Tomb of Imam Sekkaki in the citadel, Armenian church, middle school, Town Hall and Post Office. Among them, the series on Birecik citadel provide important details on the towers, masjid (small mosque) and the Tomb of Imam Sekkaki which existed within the fortress at that time are no longer with us today. The photo of "Servili Mosque" which is on the site of today's Post Office and was destroyed by floods in 1929, a photo of the Innapli Mosque which was demolished recently and replaced by a concrete mosque, the photos of Urfa Gate, Vadi-i Cenk Gate (Mechan Gate) and Meydan Gate which again have disappeared are all very valuable. The photo of the Magara Mosque is also significant for it shows the place of the original minaret before the construction of the New Magara Mosque.

Among the photos of Urfa in the Yildiz Albums some are depict to archeological sites such as the lion sculptures found on Suruc plain and Harran. The photo described as "the molding of a head of Hercules" was taken in the ruins near Nemrut Mountain in Adiyaman.

The photos subtitled as "the ancient castle of Kasr el-Muhberini", "Tel Halaf and Habur River", "the picture of the garden of the deceased famous poet Nabi Effendi, outside the city of Aleppo in a place called Babullah" were all taken in the environs of Urfa.

Some of the photos taken in the districts outside Urfa belongs to "Halep Castle", "Halil-ur Rahman Town" (the city of el-Halil), "Hazreti Ibrahim Masjid" in this town and "The tomb of Hazreti Ibrahim" in this masjid. These photos were filed in the Urfa section of the Yildiz albums because of the fact that Prophet Abraham apparently traveled from Urfa, where he was most probably born, to Palestine.

If one is to look at these photos of Urfa which are taken in the first 50 years after the invention of photography, one cannot help observing that we have demolished many of the historical buildings and much architectural texture of the city. Among the most prominent of them are, Old Palace, Kislâ-i Humayun (Imperial Barracks), the Prison, Telegraph Substation, Mekteb-i Rusdiye (Middle School), Hidir Ilyas Manastiri (Hidir Ilyas Monastery), Seyh Muhammed Horasani Turbesi (the Tomb of Sheikh Muhammed Horasani), Sakibiye Tekke, Rahimiye Madrasa ve Harran Kapi Karakolhanesi (Police Station of the Harran Gate). It is impossible not to curse the mentality that has buried this historical legacy under the concrete piles, destroyed hundreds of historical buildings to open up avenues. This is especially galling given the fact that, in today's world, the value of the historical buildings increase day by day with the development of cultural tourism. Despite this heavy damage, Sanliurfa is one of the well known cities of Anatolia thanks to its historical architectural texture. From now on, our duty should be to show the necessary effort to protect the remaining architectural legacy by learning from the past.

I would like to present my respects to the esteemed rector of Istanbul University, Prof. Dr. Mesut Parlak for granting the Urfa photos to our university and allowing them to get published and Prof. Dr. Ibrahim Halil Mutlu, the Rector of Harran University for publishing these treasured photographs in the form of a book. I would like to express my gratitude to my estimable professor Prof. Dr. Zuhâl Karahan Kara, who I had the honor of working with in great many projects and whose inexhaustible energy I try to take as a model, for devoting her precious time to edit the texts and translating them into English. Also I thank university lecturer Haldun Ozbudun for making the page layout of the book and Mahmut Karakas for his great help while identifying the photos.

Assistant Professor A. Cihat Kurkcuoglu
Head, Department of History of Arts
Faculty of Arts and Letters
Harran University

Fotoğraf 1: “Urfa'nın garp cihetinden görünüşüdür”.

Kaleden çekilen bu fotoğrafta, 1924 yılında Vali Fuat Bey tarafından açılan “Büyük Yol” üzerindeki evler yıkılmadan önce görülüyor.

1. Ermeni Apostolik kilisesinin (Bu günkü Salahattin Eyyübi Camii) önünde görülen ve günümüzde mevcut olmayan yapının mahiyeti bilinmemektedir.

Photo 1: “A view of Urfa from the west”

In this photo taken from the Castle, the houses used to stand on the “Grand Road” built by Governor Fuat Beg in 1924, are seen as they looked before they were torn down 1. The construction in front of Armenian Apostolic Church (Salahaddin Eyyubi Mosque today) does not exist today and is not known.

Fotoğraf 2: "Urfa'nın garp cihetinden görünüşü".

1. 1940'lı yıllarda yıktırılan Halil-ür Rahman Hamamı kubbeleri. 2. Ulu Cami avlusunun o yıllarda ağaçlık olduğu görülüyor.

Photo 2: "A view of Urfa from the west"

1. The domes of Halil-ur Rahman Baths torn down in 1940s. 2. The Grand Mosque (Ulu Cami)'s yard is seen to have many trees then.

Fotoğraf 3: “Urfa'nın garptan görünüşü”.

Kaleden şehrin kuzey doğusunu gösteren bu fotoğraftaki yapılar: **1.** Arasa Hamamı. Bu günkü Eski Arasa Hamamı'ndan ayrı olan bu hamamın bir adı da “Melhem Hamamı” idi. Bu hamam 1940'lı yıllarda yanındaki Sakıbiye Tekkesi ile birlikte yıkılmış, yerine yapılan buğday pazarı bu hamamdan dolayı “Arasa” olarak anılmıştır. **2.** Sakıbiye Tekkesi. **3.** Aslanlı Han. Bu hanın yarısı 1970'li yıllarda, geri kalan kısmı 1980 yılında tamamen yıktırılmıştır. **4.** Mevlevihane. **5.** Nimetullah Camii. **6.** Pazar Camii Minaresi. **7.** Kazaz Pazarı (Bedesten). **8.** Mencek Hanı. **9.** Narıncı Camii. **10.** Hasan Padişah Camii.

Photo 3: “General view of Urfa from the West”

The constructions in this photo showing the Northeast of the city as seen from the castle are: **1.** Arasa Baths. This one was also called as “Melhem Baths” but is not the Old Arasa Baths we have today. In 1940s these Baths were torn down together with the Sakıbiye Convent next to it, the hay market was built in its place and was so called “Arasa”. **2.** Sakıbiye Convent **3.** The Lion Inn, This inn was partly torn down in 1970s and the rest was cleared away in 1980. **4.** Mevlevihane (lodge used by Mevlevi dervishes) **5.** Nimetullah Mosque **6.** Market Mosque's minaret **7.** Kazzaz Bazaar (Bedesten) **8.** Mencek Inn **9.** Narıncı Mosque **10.** Hasan Padişah (Sultan Hassan) Mosque

Fotoğraf 4: “Urfa'nın görünüşü”.

Kaleden şehrin kuzey batısını gösteren bu fotoğrafta Halepli Bahçesi'nden Külaflı Tepesi'ne kadar olan alanın bağlık ve bahçelik olduğu görülüyor. 1. Kızılkoyun'un güneyindeki kemerli yapı Evliya Çelebi'nin 500-600 at aldığını belirttiği “mağara hanlar” dan biridir. Halk arasında işletmecisinin adına izafeten “Sekketel'in Hanı” olarak tanınan, yakın zamana kadar hayvan besicileri tarafından kullanılan bu han, tahrip edilerek Kızılkoyun gecekonduarı altında kalmıştır. Evliya Çelebi ayrıca bu mağaralardan birinin Davut Peygamber'in mabedi olduğunu anlatır.

Photo 4: “General view of Urfa”

In this photograph showing the northwest of the city, it is seen that the area from Halepli Garden to Kulafli Hill was all gardens. 1. The construction with archways in the south of Kızılkoyun Stream is one of the “cave inns” mentioned in Evliya Celebi's book. They were to hold 500 to 600 horses. The inn is know as “the Sekketel's Inn”, named after the person who ran it and had been being used by stockbreeders up until very recently and then was ruined and now is somewhere under the Kızılkoyun slum area. Evliya Celebi, in his book, declares that Prophet David had used one of these caves as his temple.

Fotoğraf 5: "Urfa'dan garp cihetinden görünüş".

Kaleden şehrin doğusunu gösteren bu fotoğraftaki yapılar: 1. Veli Bey Hamamı, 2. Dabbakhane Camii ve Medresesi, 3. Bu günkü Mithatpaşa İlköğretim Okulu'nun yerinde bulunan Şabaniye Medresesi, 4. Şaban Efendi Hamamı, 5. Kale Ağası Evi (Kale üzerindeki bu ev günümüzde yoktur).

Photo 5: "A view of Urfa from the west"

The buildings seen in this photograph showing the western side of the city are: 1. Veli Beg Baths 2. The Dabbakhane Mosque and Medresse 3. Sabaniye Medresse, where we see Mithatpasa Primary School stand today 4. Saban Effendi Baths 5. Kale Agasi House (the house used to stand within the citadel does not exist any more)

Fotoğraf 6: Almanca: "Urfa şehrinin doğu tarafı". Osmanlıca: "Urfa şehrinin şark ciheti".

Şehrin doğusunu gösteren bu fotoğraftaki yapılar: 1. Eski Arasa Hamamı, 2. Pazar Camii, 3. Dabbakhane Camii, 4. Hızanoğlu Camii ve Cincikli Hamam.

Photo 6: In German: "The east of the city Urfa" In Ottoman Turkish: "The east of the city Urfa"

The buildings showing the eastern side of the city are: 1. Old Arasa Baths 2. Marketplace Mosque 3. Dabbakhane Mosque 4. Hızanoğlu Mosque and Cincikli Baths.

Fotoğraf 7: “Urfa kalesinin ön tarafının görünüşüdür”.

Urfa kalesinin üzerinden batıdan doğuya doğru çekilmiş olan bu fotoğrafta, kalenin güney burçları ve hendeği görülmekte, şehrin güney doğusundaki bahçelerin günümüzdekinden çok daha geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır.

Photo 7: “The front of Urfa Castle”

In this photograph taken from the castle from west to the east, the southern towers of the castle and the water ditch around are seen. It is obvious that the gardens in the southeast used to cover a larger area then.

Fotoğraf 8: "Kaleden Urfa'nın görünüşü".

VIEW FROM THE CITADEL, URFAH.

Fotoğraf9: “Urfa Kalesi'nde Romalılardan kalma iki direk”.

Korint başlıklı iki sütunun arası 14.40 m., yükseklikleri 17.27 m. ve her birinin çevresi 4.60 m.'dir. Doğuda olanının kente bakan cephesinde “Ben askeri komutan BARŞ(.....)’ın oğlu AFTUHA. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli veliaht Prens MA'NU'nun kızı, Kral MA'NU'nun eşi, hanımefendim ve velinimetim Kraliçe ŞALMETH için yaptırım” yazılıdır. Kitabede adı geçen Edessa kralı IX. Ma'nu'nun 214-240 yılları arasında hüküm sürdüğü düşünüldüğünde sütunların bu tarihler arasında yaptırıldığı ve Urfa'da günümüze ulaşmış en eski anıtlar olduğu anlaşılır. Kitabede sütunların üzerinde bulunduğu belirtilen kraliçe heykeli günümüze ulaşmamıştır.

Photo 9: “Two pillars on Urfa Castle, from the Roman Era”

Two pillars with Corinthian heads are 14.40 meters apart from each other and they are 17.27 meters high. They are 4.60 meters in diameter. On the one in the east, the inscription on the side facing the city says: “Me AFTUHA, the son of military commander BARS(.....) I have this pillar erected and the statue of; my lady, my master and the daughter of the crown prince MA'NU and the wife of King MA'NU, queen SALMETH made”. As we know that King Ma'nu of Edessa, mentioned in the inscription, ruled between 214-240 AD, the pillars can be said to have been erected during those years and so are the oldest findings in Urfa reaching us from those days. The whereabouts of the statue of the queen on the pillar is not known today.

Fotoğraf 10: Alttaki yazı: "Urfa Kalesi'nin görünüşü", yandaki yazı: "Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın ateşe ilkası için imal olunan mancınığın resmidir".

Duvardaki taşların renk farklılıkları kalenin o yıllarda restorasyon geçirdiğini gösteriyor.

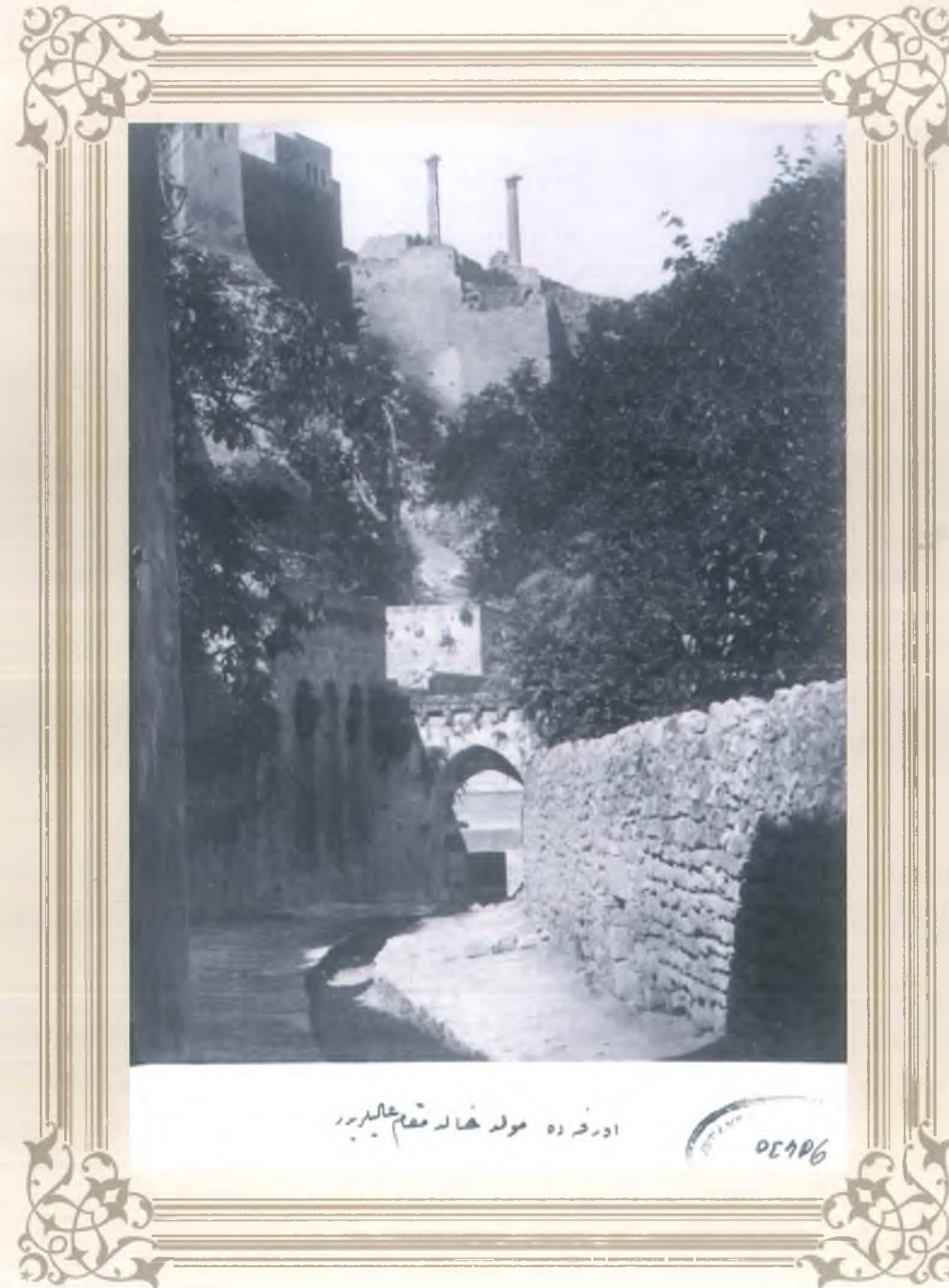
Photo 10: At the bottom: "A view of Urfa Castle", Next to it: "The picture of the catapult built to hurl Prophet Abraham down into the grand fire"

Different shades of colour on the stone bricks on the walls indicate a restoration held in the castle in those years.

Fotoğraf 11: “Urfa'da Mevlid-i Halid makam-ı âlileridir”.

Mevlid-i Halil Camii'nin güney cephe girişini gösteren bu fotoğrafın altına yanlışlıkla “Mevlid-i Halid” yazılıdır. Ortada görülen kapı ve üzerindeki kitabeler günümüzde yoktur. Günümüzde İbrahim Peygamber'in doğduğu mağaranın girişinde yer alan kitabelerin bu kapıdan getirildiği tahmin edilmektedir. Fotoğrafın sol üst köşesinde kaledaki evler görülmektedir.

Photo 11: “Mevlid-i Halid, the holy convent, in Urfa”

In this photograph showing the southern entrance of Mevlid-i Halil Mosque was declared to be “Mevlid-i Halid” by mistake. The gate seen in the middle and the inscription above it do not exist any more. The ones seen above the cave, sosaïd to be the one Prophet Abraham was born in, are guessed to have been brought from Mevlid-i Halil. At the left top corner, the houses in the castle are seen.

Fotoğraf 12: “Urfa'da Dağ Kapısı'nın resmidir”.

Urfa şehir suru kapılarından “Dağ Kapısı” adında bir kapı kaynaklarda geçmemektedir. Bu kapının Kızılkoyun'dan gelen dış şehir surunun, Urfa kalesinin kuzey cephesinin orta kısmı ile birleştiği yere yakın olduğu tahmin edilmiştir.

Photo 12: “The picture of Dag Kapisi (The Mountain Gate)”

In written sources there is no gate named as Dag Kapisi among the gates of Urfa city walls. This gate was probably near the palace where the outer city rampart coming from Kizilkoyun was connected to the mid of the north front of the castle.

Fotoğraf 13: “Urfa'da Harran Kapısı'nın resmi”.

Harran Kapısı'nın güney cephesinin önemli değişimler geçirdiği bu fotoğraftan anlaşılmaktadır. Soldaki burcun yerine Urfa'nın müzik kültüründe önemli bir yeri olan ve “Yasin'in Kahvesi”adıyla ünlenen kahvehane, sağdaki burcun yerine de; kitabesinde 1912 yılında inşa edildiği anlaşılan bir han yapılmıştır. Fotoğrafın sağında görülen minber minare Hacı Lütfullah Camii'ne aittir. Günümüzde bu minarenin yerinde aynı biçimde betonarme bir minare bulunmaktadır.

Photo 13: “The Picture of Harran Gate in Urfa”

Looking at this picture, it is clear that the southern facade of this gate has gone through serious alterations since then. In place of the tower on the left now stands famous “Yasin's Cofeehouse” which has an eminent place in Urfa traditional music and the minbar minaret on the right hand side belongs to Hacı Lutfullah Mosque. In place of it there is a concrete minaret now.

Fotoğraf 14: "Urfa'da Halil-ür Rahman Aleyhisselam membainın bir ciheti"
Fotoğrafta Aynzeliha gölü görülmektedir.

Photo 14: "One side of the natural spring of Prophet Halil-ur Rahman in Urfa"
Lake Aynzeliha is seen in the picture.

Fotoğraf 15: *Urfa'da Halil-ür Rahman Aleyhisselam membainın mecrası”.*

Halil-ür Rahman gölü suyunun Mecma-ül bahr denen yerden doğuya doğru akışı. Sağda Mecma-ül bahr bahçesi, solda Halil-ür Rahman Hamamı'nın güney cephesi görülüyor.

Photo 15: *“The flowing route of the spring Prophet Halil-ur Rahman in Urfa”*

The eastward flow of the Lake Halil-ur Rahman from the place called Mecmau'l- bahr. Mecmau'l-bahr Garden is on the right and the South facade of the Halil-ur Rahman Baths is on the left.

Fotoğraf 16: “Urfa'da Halil-ür Rahman ve Rıdvaniye'nin medreseleri”.

Karşıda görülen bağlık tepe eski Edessa'nın 4.-5. yüzyıla ait binlerce kaya mezarının bulunduğu nekropol alanıdır. Sit alanı olmasına rağmen bu alan 1970'li ve 1980'li yıllarda gecekonduyla kaplanmış, döşeme mozaikleriyle, fresklerle, heykel ve rölyeflerle süslü binlerce kaya mezarı gecekondu altında kalmıştır.

Photo 16: “The medresses of Halil-ur Rahman and Ridvaniye in Urfa”.

The remarkably wide hillside covered with vineyards was used to be the necropolis of Edessa with thousands of rock graves dating back to 4th and 5th centuries AD. Though the area was supposed to be an archeological site under protection, many houses were put up there without proper permission and so the floor mosaics and the rock caves ornamented with frescos, statues and reliefs were left buried under the houses built there.

Fotoğraf 17: “Urfa'da Halil-ür Rahman Aleyhisselam'ın membar”.

Balıklığöl kenarındaki Rıdvaniye Camii'nin güney cephesi görülmektedir. Rıdvaniye Camii, avlusunu çevreleyen medresesi ile birlikte 1736 tarihinde Osmanlıların Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

اورفہ میں اربعہ علیہ السلام کے ممبر

Photo 17: “Prophet Halil-ur Rahman's spring in Urfa”.

The southern side of the Ridvaniye Mosque by Balikligol. Ridvaniye Mosque and the medresse surrounding the courtyard had been built by Ottoman Rakka Governor Ridvan Ahmet Pasha in 1736.

Fotoğraf 18: “Urfa İbrahim Camii”.

Fotoğrafın altındaki “İbrahim Camii” yazısı, Halil-ür Rahman gölünün güney batı kenarındaki Halil-ür Rahman Camii'nin diğer adıdır.

MOSQUE OF ABRAHAM, URFA

Photo 18: “Ibrahim Mosque in Urfa”

The name Ibrahim Mosque is another name used for Halil-ur Rahman Mosque that is on the southwest side of Lake Halil-ur Rahman.

Fotoğraf 19: Almanca: "Urfa, İbrahim Gölü". Osmanlıca: "Urfa'daki Bureke-i Hazreti İbrahim".

Halil-ür Rahman Gölü ve Rıdvaniye Camii'nin güney cephesi görülüyor. 1. Günümüzde Balıklıgöl amfityatrosunun yerinde bulunan ve Rıdvaniye vakfına ait 1779 tarihli vakfiyede adı geçen Halil-ür Rahman Hamamı'dır. Bu hamam 1940'lı yıllarda yıktırılmıştır.

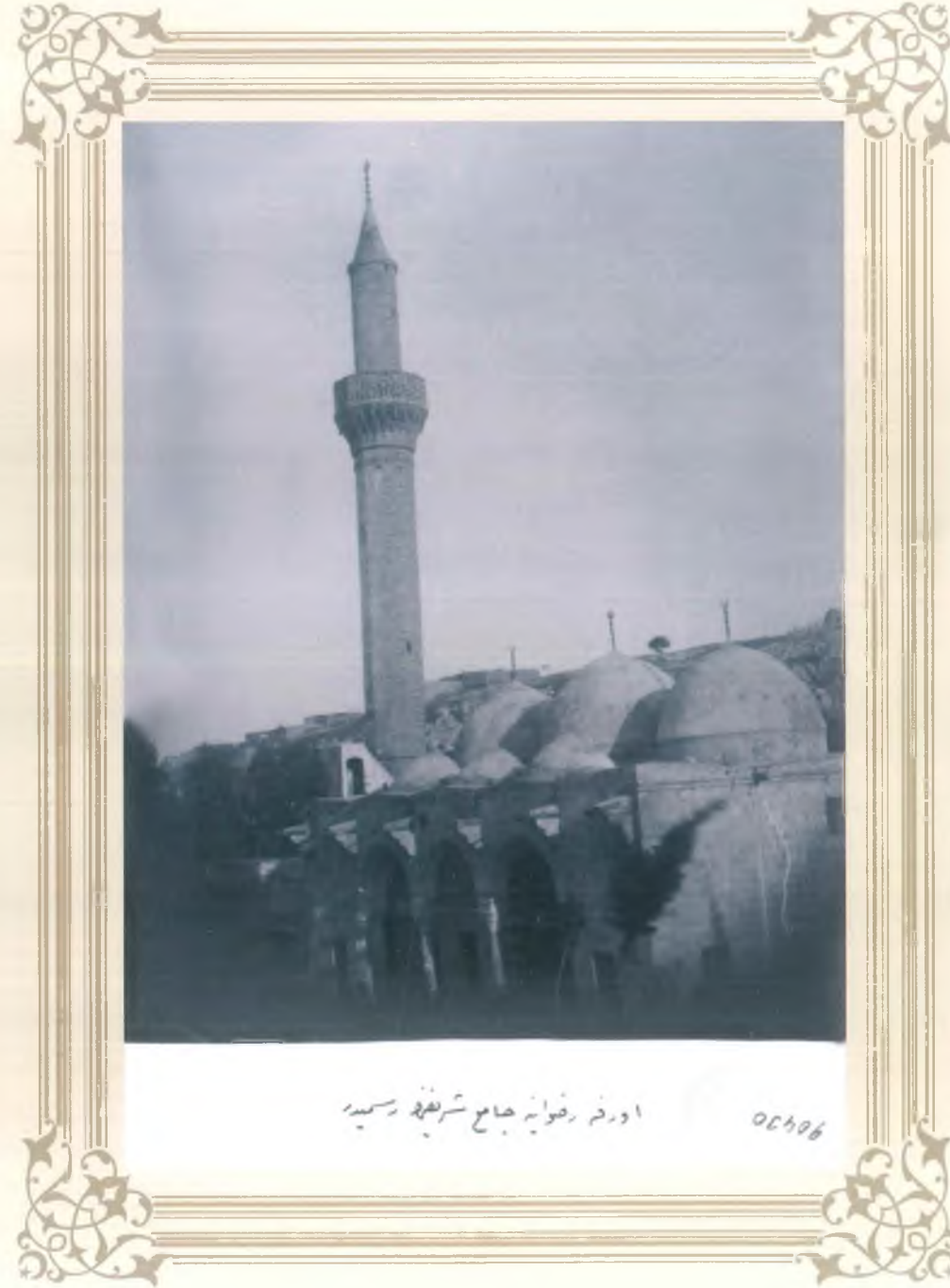

Photo 19: In German: "Urfa, Abraham's Lake" In Ottoman Turkish: "Prophet Abraham's Lake in Urfa"

Here we see Lake Halil-ur Rahman and the south facade of the Ridvaniye Mosque. 1. This is the Halil-ur Rahman Baths mentioned in the manuscripts dated 1777 belonging to Ridvaniye Waqf (Foundation). We see the Balıklıgöl Amphitheatre in its place now.

Fotoğraf 20: “Urfa'da Rıdvaniye Camii Şerifi'nin resmidir”.

Caminin kuzey cephesini gösteren bu fotoğrafta ilginç olan husus, son cemaat yeri kemerlerinin üzerinde görülen ve günümüzde mevcut olmayan 6 adet taş konsoldur. Bu konsolların işlevleri anlaşılamamıştır.

Photo 20: “The Picture of Ridvaniye Mosque in Urfa”

It is interesting to see but difficult to understand why those six stone bay windows over the arches of the last congregation place were made. Anyway, they do not exist today.

Fotoğraf 21: “Urfa'da Halil-ür Rahman Camii Şerifi”.

Rıdvaniye Camii'ne ait olan bu fotoğrafın altına yanlışlıkla “Halil-ür Rahman Camii” yazılmıştır. 1. Fotoğraf 19'da görülen Halil-ür Rahman hamamının kubbesi bu fotoğrafta da görülüyor.

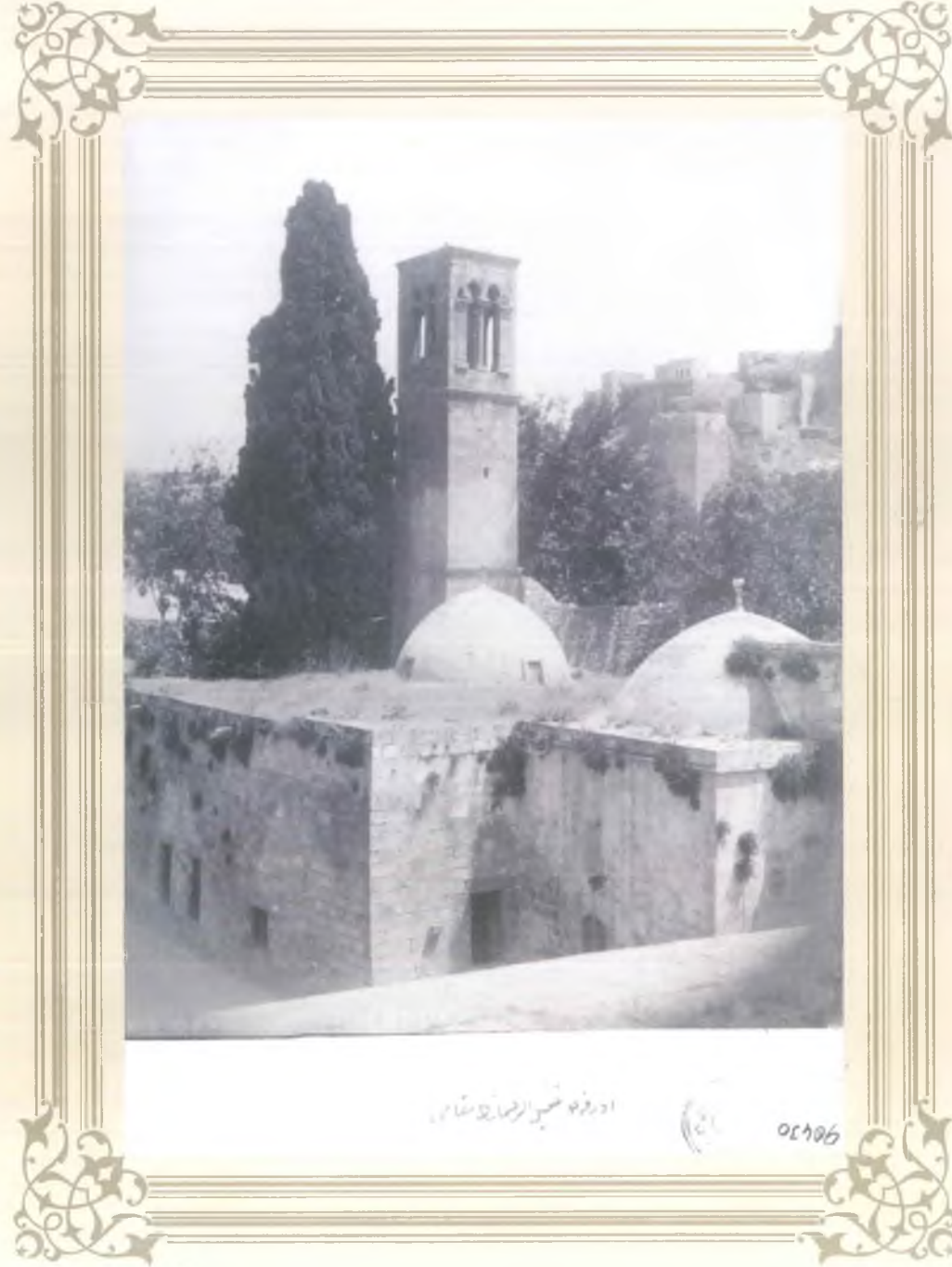
Photo 21: “Halil-ur Rahman Mosque in Urfa”

This Picture of Ridvaniye Mosque is interpreted as “Halil-ur Rahman Mosque” by mistake. 1. The dome of Halil-ur Rahman's Baths in Photo 19 is also in this picture.

Fotoğraf 22: “Urfa'da Halil-ür Rahman'ın Makamı”.

Halil-ür Rahman Camii, İbrahim Peygamber'in ateşe atıldığında düştüğü yerde inşa edildiğinden Osmanlı döneminde “Halil-ür Rahman Makamı” olarak anılmıştır. İbrahim Peygamber'in düştüğü yer caminin batı tarafında ayrı bir bölüm halinde ziyaret edilmektedir. Cami, daha önce burada bulunan Meryem Ana Kilisesi'nin yerine Meyyafarikin Eyübilerinden Melik Eşref Muzafferiddin Musa'nın emriyle 1211 yılında yapılmış, kilisenin çan kulesine dokunulmayarak minare olarak kullanılmıştır. Minarenin batı ve kuzey cephelerindeki kitabeler Eyyübiler döneminde yazılmıştır.

Fotoğrafın sağ üst köşesinde Urfa kalesinin burçları sağlam olarak görülmektedir.

Photo 22: “Halil-ur Rahman's place in Urfa”

For Halil-ur Rahman Mosque was built on the site where Prophet Abraham fell when he was thrown down into the fire from the castle, the site was called as “ the place of Halil-ur Rahman” during the Ottoman period. The place where he was said to step on is on the western side of the mosque and has been being visited ever since. The mosque was built in 1211 in place of Mother Mary Church by the decree of Melik Esref Muzafferidin of Meyyafarikin Ayyubis. The belfry of the church was not destroyed and was utilized as a minaret. The inscriptions on the western and northern facades belong to the Ayyubid period.

The towers of the Urfa castle on the top right hand side do look quite strong now.

Fotoğraf 23: “Urfa'nın Kızıl Kilise Camii Şerifi”.

Urfa Ulu Camii, Eski bir Sinagog iken 435-436'da ölen Piskopos Rabula tarafından Aziz Stephan Kilisesi'ne dönüştürülen ve kırmızı renkteki mermer sütunlarının çok olması nedeniyle “Kızıl Kilise” olarak da adlandırılan bir Hristiyan kilisesinin yerine Zengiler döneminde 1170-1175 tarihlerinde inşa edilmiştir. Halil-ür Rahman Camii'nde olduğu gibi, burada da kilisenin çan kulesi minare olarak kullanılmıştır.

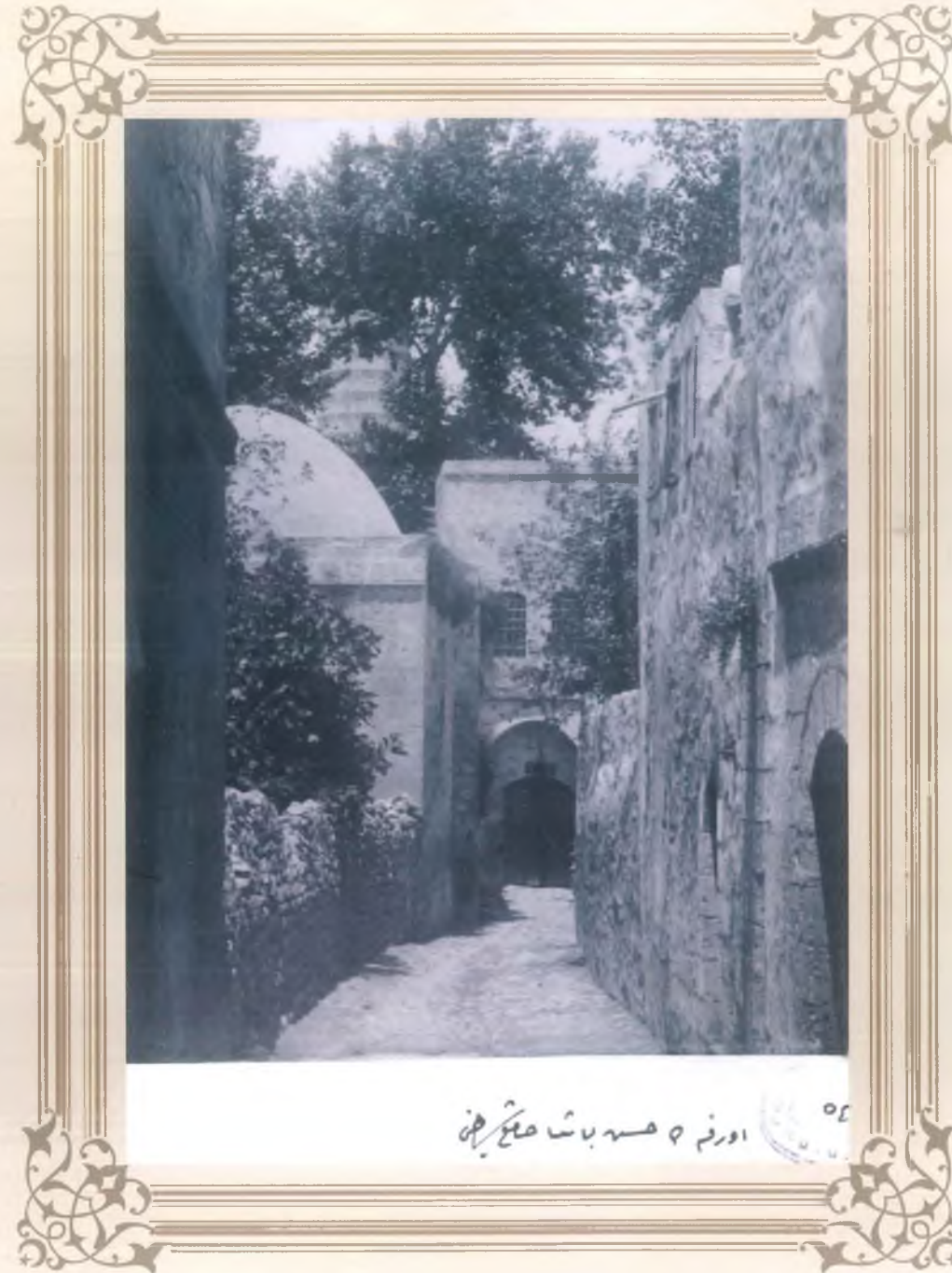
Photo 23: “The Scarlet Church of Urfa”

The Grand Church of Urfa, first converted from and old synagogue into Saint Stephen Church by Bishop Rabula, who died around 435-436 AD, was built to replace the construction which was called as “the Scarlet Church” with regard to the abundance of its red coloured marble columns around 1170-1175 during the Zangids period. As it was in the Halil-ur Rahman Mosque the belfry of the church was utilized as a minaret.

Fotoğraf 24: "Urfa'da Hasan Paşa Camii Şerifi".

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan (Hasan Padişah) tarafından yaptırıldığı için "Hasan Padişah Camii" adıyla anılması gerekirken fotoğrafın altına "Hasan Paşa Camii" yazılmıştır. Solda görülen kubbe Toktemur Mescidi, karşıdaki kapı ise Hasan Padişah Camii avlusunun güney kapısıdır.

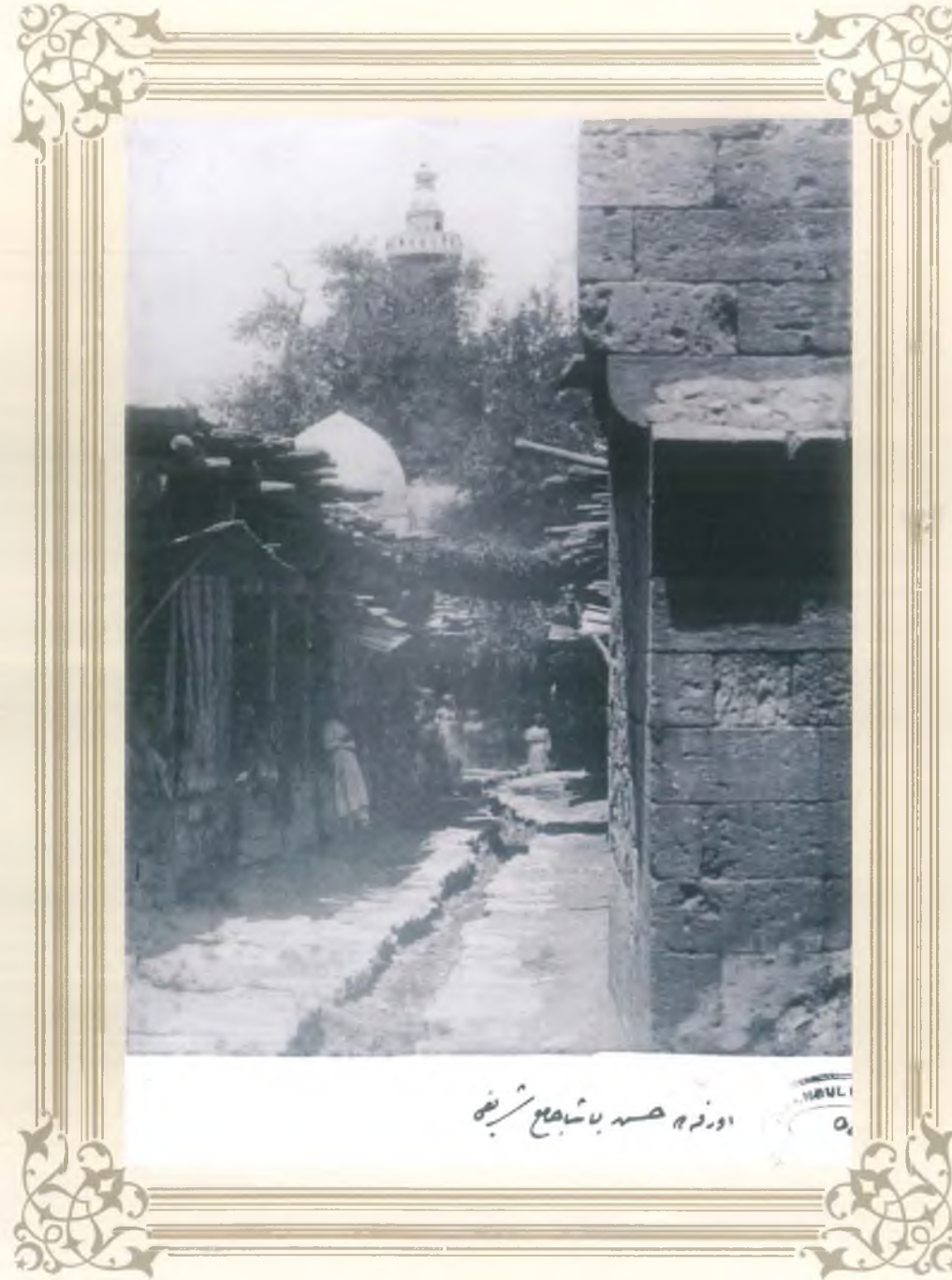
Photo 24: "Hassan Pasha Mosque in Urfa"

Though the mosque should have been called as "Sultan Hassan Mosque" since it had been built by Uzun Hasan (Sultan Hassan), the ruler of the Akkoyunlu State, the mosque was stated as "Hassan Pasha Mosque" as seen in the picture. The dome on the left belongs to Mescid Toktemir and the gate across is the south entrance to Sultan Hassan Mosque's courtyard.

Fotoğraf 25: “Urfa'da Hasan Paşa Camii Şerifi”.

Fotoğraf Akarbaşı'ndan batıya doğru çekilmiştir. Solda görülen kubbe, Rahimiye Medresesi kubbesidir. Bu medrese 1939 yılındaki yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılarak yerine bu günkü “Park Otel” inşa edilmiştir. Geride görülen minare Hasan Padişah Camii minaresidir.

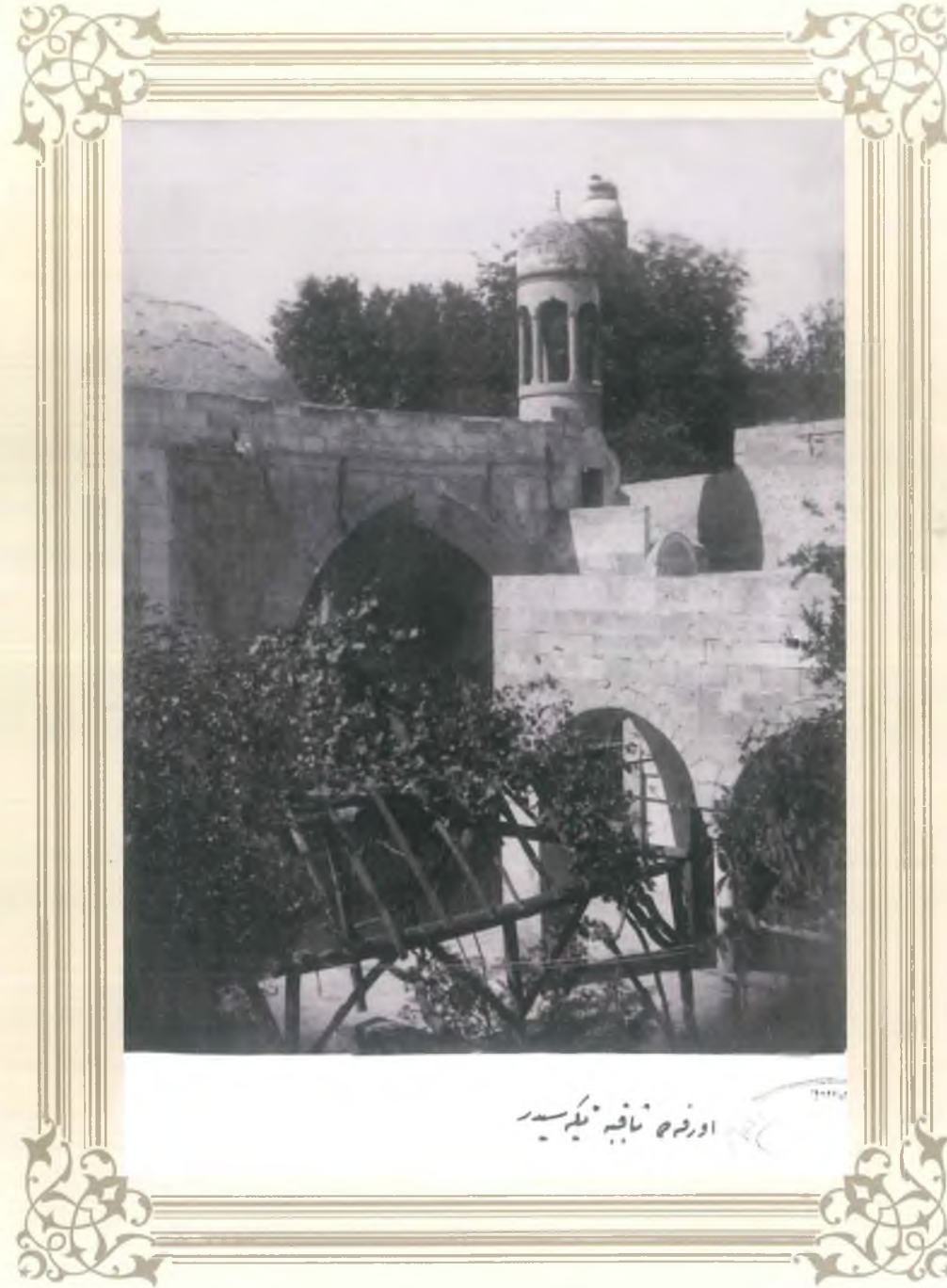
Photo 25: “Hassan Pasha Mosque in Urfa”

The picture is taken to show all from Akarbasi and eastward. The dome seen on the left belongs to Rahimiye Medresse. The medresse was demolished during the road extending process in 1939 and the “Park Otel” of the present day was built in its place. The minaret behind the medresse is that of Sultan Hassan Mosque.

Fotoğraf 26: “Urfa'da Sakıbiye Tekiyesi'dir”.

19.yüzyıl şair ve mutasavvıflarından Birecik'li Sakıp Efendi, Akarbaşı semtinde yaptırdığı külliyesi içerisinde mescit, tekke ve medrese bulunuyordu. Hasan Padişah Camii'nin kuzey doğu karşısında yer alan bu külliye 1940'lı yıllarda yıktırılmıştır. Fotoğrafta külliye mescidinin kuzey cephesi ve minber minaresi görülmektedir. Minber minarenin arkasında şerefesi görülen minare ise Hasan Padişah Camii minaresidir.

Photo 26: “Sakibiye Convent in Urfa”

Sakip Effendi of Birecik, a 19th century poet and a mystic, had built a kulliye (complex of buildings adjacent to a mosque) of a mescid, a dervishes's lodge and a medresse. The complex opposite Sultan Hassan Mosque, in the northeast of it, was demolished in 1940s. In the picture, the northern facade of the mescid and the minbar minaret are seen, and the minaret behind is that of Sultan Hassan Mosque.

Fotoğraf 27: “Urfa'da Ağa Celeb (Halib ?) Meydanı'nın Camii”.

Vakfiyelerde ve diğer yazılı kaynaklarda adına rastlayamadığımız bu cami ve meydan günümüzde mevcut değildir. Nerede olduğu da tespit edilememiştir.

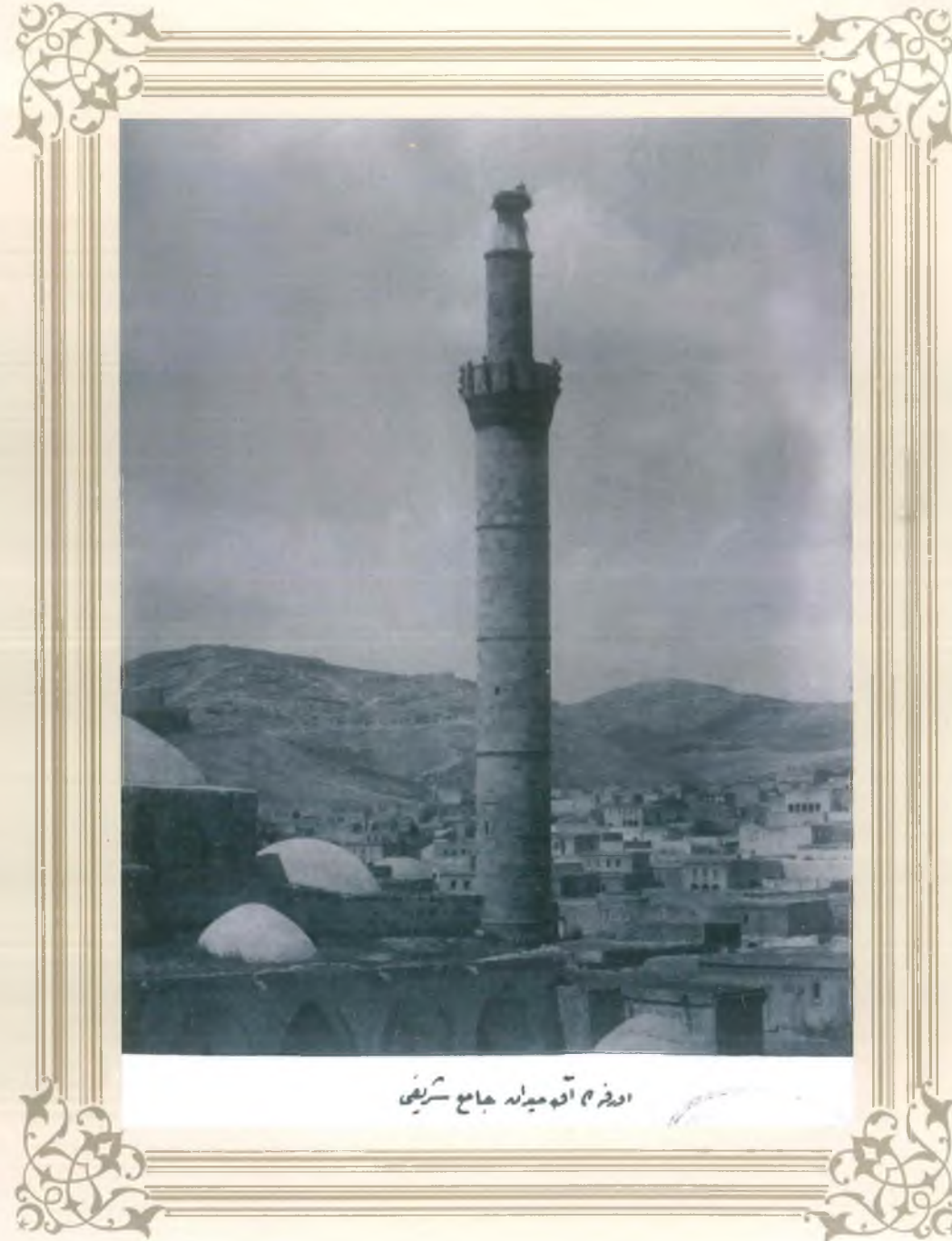
Photo 27: “The Mosque in the Aga Celeb (or Halib) Square”

This square and the mosque which do not exist today are not mentioned in the manuscripts. The location is not clear.

Fotoğraf 28: “Urfa'da Ak Meydan Camii Şerifi”.

Fotoğraf, Ellisekiz Meydanı yakınlarındaki 1500 yılı başlarına ait Ak Cami'ye (Nimetullah Camii) aittir. Fotoğrafın çekildiği 1890'lı yıllarda Ellisekiz Meydanı'nın “Ak Meydan” adıyla anıldığı anlaşılmaktadır. Fotoğraf, caminin doğu yakınındaki Aziz Paulus-Aziz Petrus Kilisesi'nin (Reji Kilisesi-Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi) damından çekilmiştir. Minare üzerindeki leylek yuvası 40-50 yıl önce Urfa'daki bir çok minarede görülmekteydi.

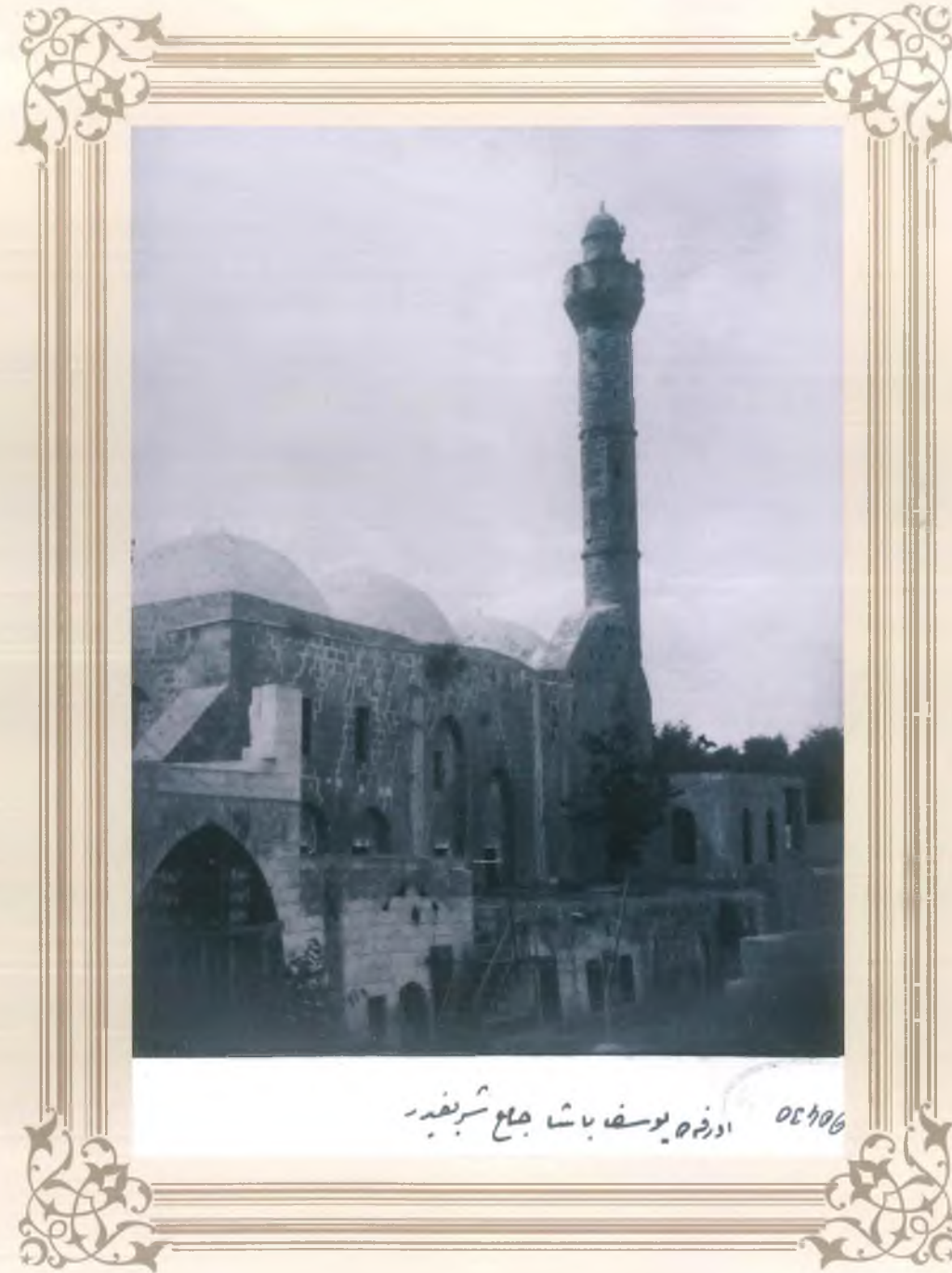
Photo 28: “Ak Meydan Mosque in Urfa”

The Picture is that of Ak Meydan Mosque (Nimetullah Mosque) near Ellisekiz Square and dating back to early 1500s. We understand that Ellisekiz Square was then known as Ak Meydan (the White Square). The Picture was taken from the roof of St. Paul's-St. Peter's Church (Reji Kilisesi or Kemalettin Gazezoglu Cultural Center today). The nest of a stork family on the minaret was a common scene of Urfa of some 40 or 50 years ago.

Fotoğraf 29: “Urfa'da Yusuf Paşa Camii Şerifi'dir”.

Yusuf Paşa Camii, Osmanlı vezirlerinden Yusuf Paşa tarafından doğusundaki Vezir Hamamı ile birlikte 1709 tarihinde yaptırılmıştır. Caminin doğu cephesi günümüzde dükkânlarla kapatılmıştır.

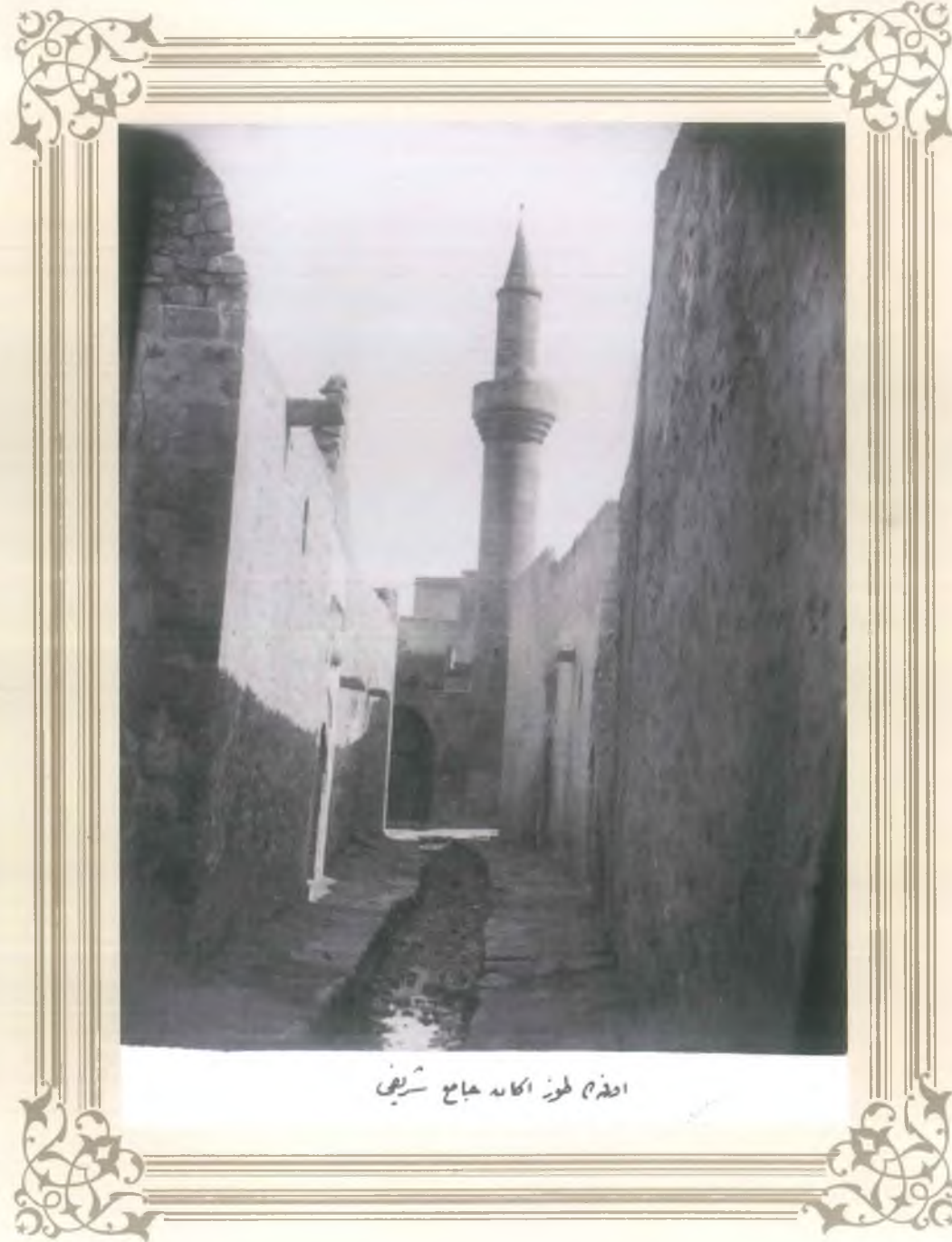

Photo 29: “Yusuf Pasha Mosque in Urfa”

Yusuf Pasha Mosque and the Vezier Baths on the east of it were built by Yusuf Pasha, an Ottoman Vezier in 1709. Many shops been built lately hinder the eastern facade of the mosque.

Fotoğraf 30: "Urfa'da Tuzekân Camii Şerifi".

Tuzeken mahallesindeki bu camii'nin inşa tarihi bilinmemektedir. 1858 tarihinde onarılmıştır. Fotoğraftaki sokak günümüzde aynen korunmuş durumdadır. Sokağın ortasında boydan boya uzayan kanal 40-50 yıl öncesinde Urfa sokaklarının tümünde yer almaktaydı. "Tabık" denilen bu kanallardan yağmur suları ve evlerin avlularından gelen sular akmaktaydı.

افندم لوز اکانه جامع شریفی

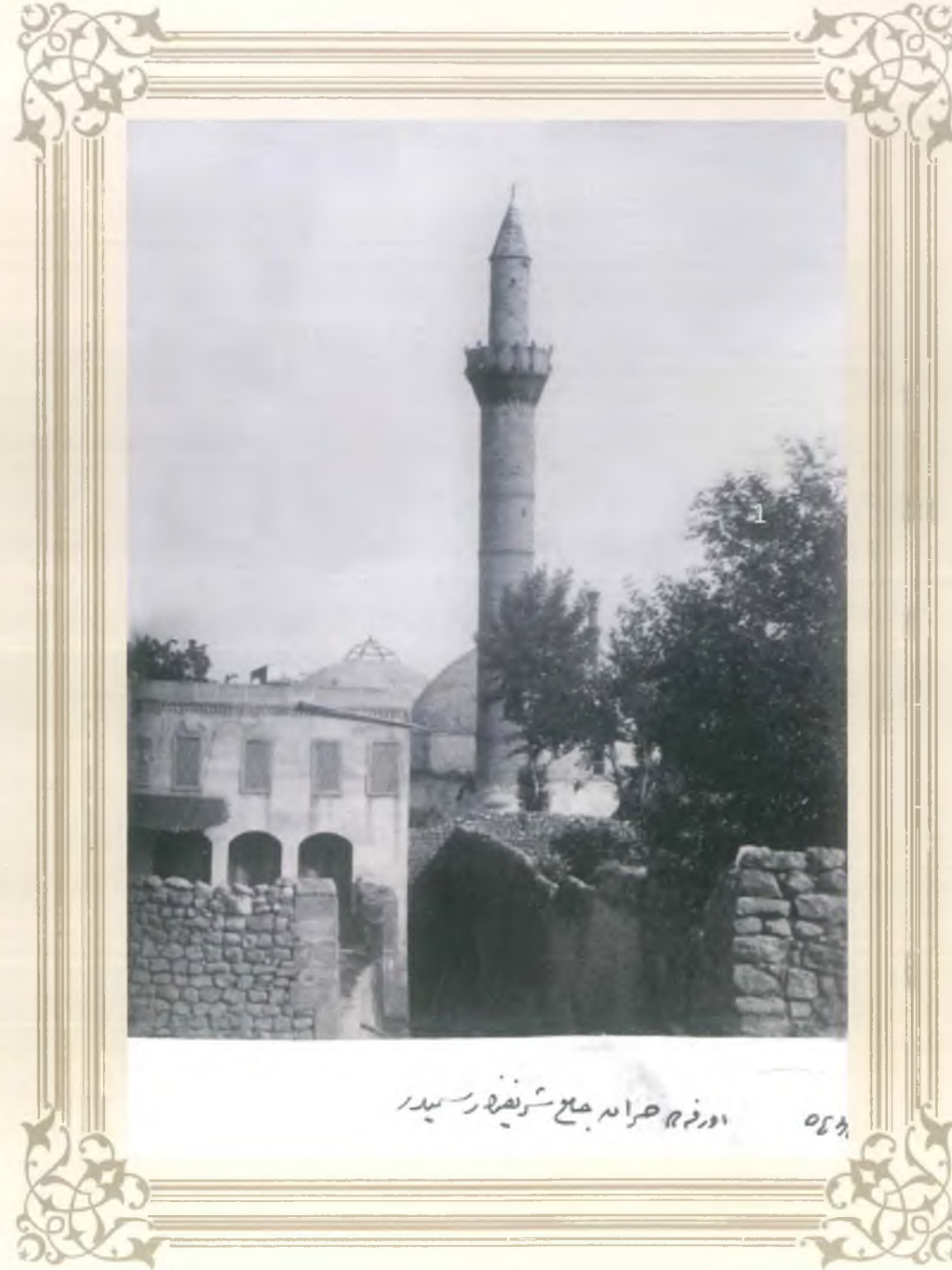
Photo 30: "Tuzekan Mosque in Urfa"

The date of construction of this mosque is not known. It was restored in 1858. The street seen in the picture hasn't changed at all. The water ditch in the middle of it could be seen in all the roads and streets in Urfa in those days. They were for the rain water or the water from the courtyards of the houses to flow through.

Fotoğraf 31: “Urfa'da Hızan Camii Şerifi'nin resmidir”.

Hızanoğlu adıyla bilinen bu cami 1728-1729 tarihlerinde yaptırılmıştır. Fotoğrafta cami kubbesinin arkasında görülen aydınlık fenerli kubbe, caminin doğusuna bitişik Cincıklı Hamam'a aittir.

Photo 31: “Hizan Mosque in Urfa”

The mosque known as the Hızanoğlu one was built in 1728 and 1729. The dome illuminated by a lantern seen behind the dome of the mosque belongs to Cincikli Baths adjacent to the eastern wall of the mosque.

Fotoğraf 32: “Urfa'da Kara Musa Camii Şerifi'nin resmidir”.

Bey Kapısı mahallesindeki bu cami Hacı Ali Yusuf Oğlu Kara Musa tarafından 1552 yılında yaptırılmıştır. Caminin batısından geçen ve fotoğrafta görünen sokak günümüzde oldukça değişmiş durumdadır. Fotoğraf, caminin kuzeyinde bulunan ve 1930'lu yıllarda yıktırılan Bey Kapısı Hamamı'nın damından çekilmiştir.

Photo 32: “Kara Musa Mosque in Urfa”

This mosque in the Bey Kapisi district was built by Kara Musa, the son of Hacı Ali Yusuf, in 1552. The road in the picture lies to the east of the mosque and looks quite different today. The picture was taken from the dome of the Bey Kapi Baths which used be in the north of the mosque before it was torn down in 1930s.

Fotoğraf 33: “Urfa'da Araplar Camii Şerifi'nin resmidir”.

Fotoğraf Harran Kapı yakınındaki Hayrullah Camii'ne aittir. Fotoğrafın altındaki yazıdan bu caminin diğer bir adının “Araplar Camii” olduğu anlaşılmaktadır. Minare kûlahındaki leylek yuvası, 40-50 yıl önce Urfa'daki minarelerin tümünde görülmekteydi. **1.** Şehir surlarının Harran Kapı duvarları.

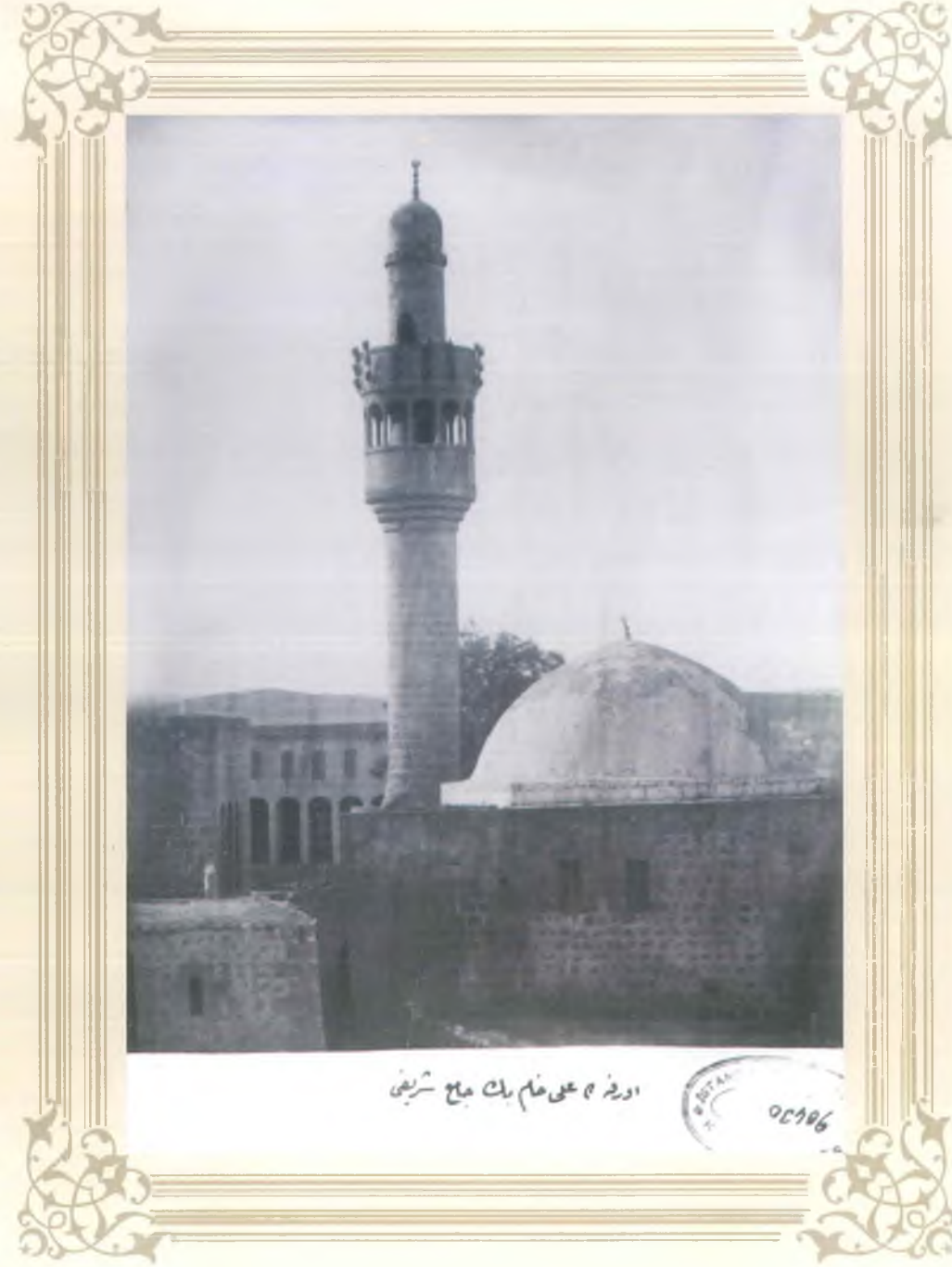

Photo 33: “Araplar (Arabs) Mosque in Urfa”

The mosque in the Picture is Hayrullah Mosque near Harran Gate. The explanation underneath the picture indicates that another name given to this mosque is “Araplar Mosque”. The stork nest on the cone of the minaret was again a very common scene in Urfa a few decades ago. **1.** City walls at Harran Gate.

Fotoğraf 34: “Urfa'da Ali Ham Beg Camii Şerifi”.

Kale Boynu mahallesindeki bu cami “Ali Han Bey” camiidir. Caminin güney cephesini gösteren fotoğrafın altına yanlışlıkla “Ali Ham Beg” yazılmıştır. Ali Han Bey tarafından yaptırılan bu cami, 1743 yılında Arabizade Muhammed Fazlı Efendi tarafından onarıldığından “Arabizade Camii” adıyla günümüze gelmiştir. Fotoğrafta görülen cami kubbesi 1953 yılında harap duruma gelince, cami örtüsü düz betonarmeye dönüştürülmüştür. Caminin iki şerefeli minaresi Urfa'da tek örnektir. Sütunlarla çevrili alttaki kapalı şerefe, yazın güneşten, kışın yağmurdan korunmak amacıyla yapılmıştır.

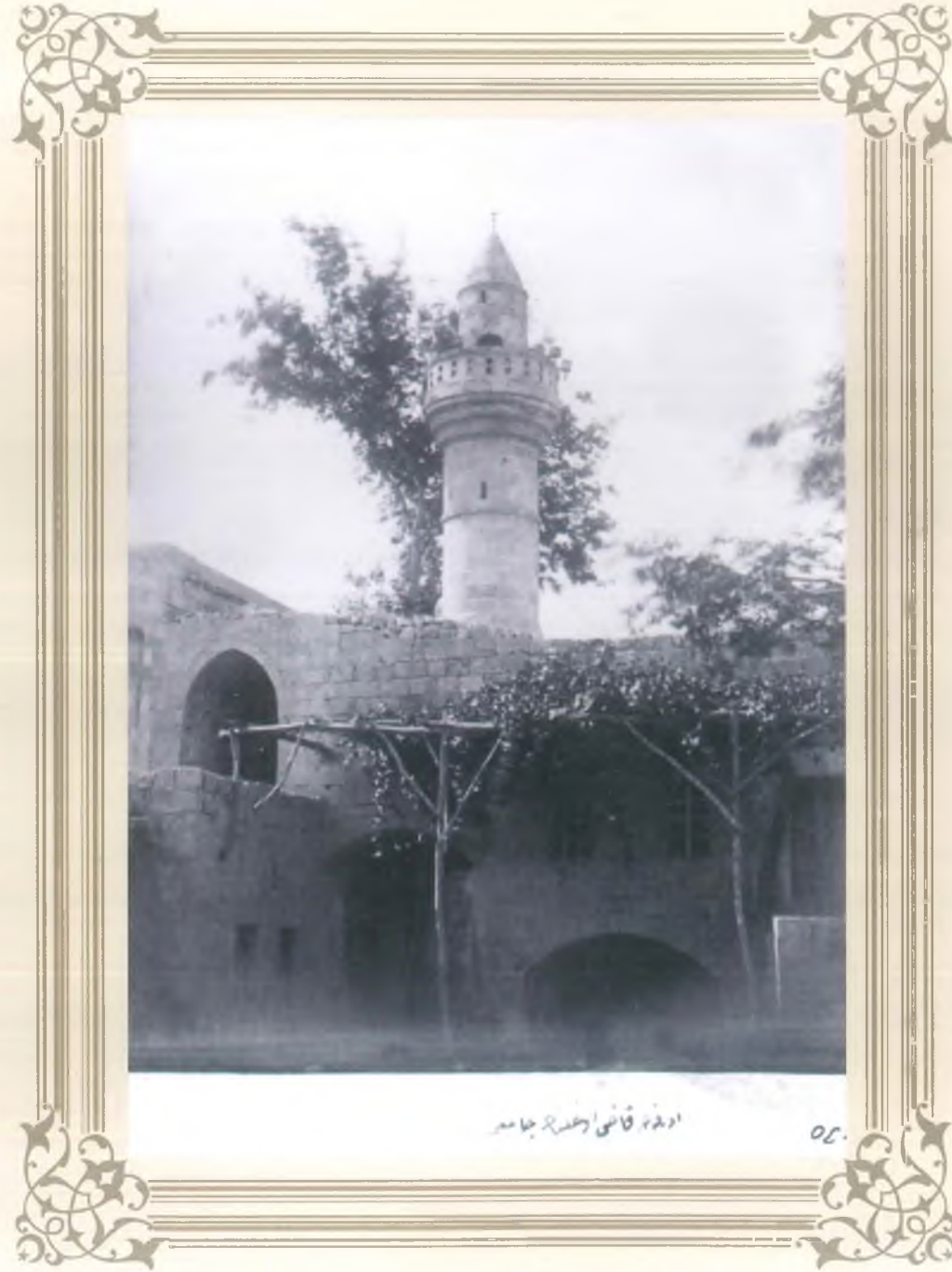
Photo 34: “Ali Ham Beg Mosque in Urfa”

This mosque in the Kale Boynu district should have been written as “Ali Han Beg”. The Picture shows the southern facade of the mosque. Though it was built by Ali Han Beg, it is now known as “Arabizade Mosque” for it was touched up by Arabizade Muhammed Fazli Efendi in 1743. In 1953, when the dome of the mosque seen in the picture was almost in ruins, the roof was converted into a flat concrete one. There is no other mosque with a minaret with two balconies in Urfa. The first balcony surrounded with columns is built so to protect people from the sun and the rain.

Fotoğraf 35: “Urfa'da Kadioğlu'nun Camii”.

Su Meydanı semtindeki Kadioğlu Camii 1694 tarihinde Kadızade Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Şehrin kuzey yakasından tuğla borularla (pöhrenk) gelen sular fotoğrafın alt kısmındaki tonozlu abdestlik mekânının içindeki maskemde (taksimiye) toplanır, buradan şehre dağıtılırdı. Bu maskemden dolayı cami'nin önündeki meydana “Su Meydanı” adı verilmiştir. Minaresinin avlu portali kemeri üzerine oturmuş olması nedeniyle cami halk arasında “Dipsiz Minare Camii” olarak adlandırılmıştır. Fotoğraf cami avlusundan kuzeye doğru çekilmiştir.

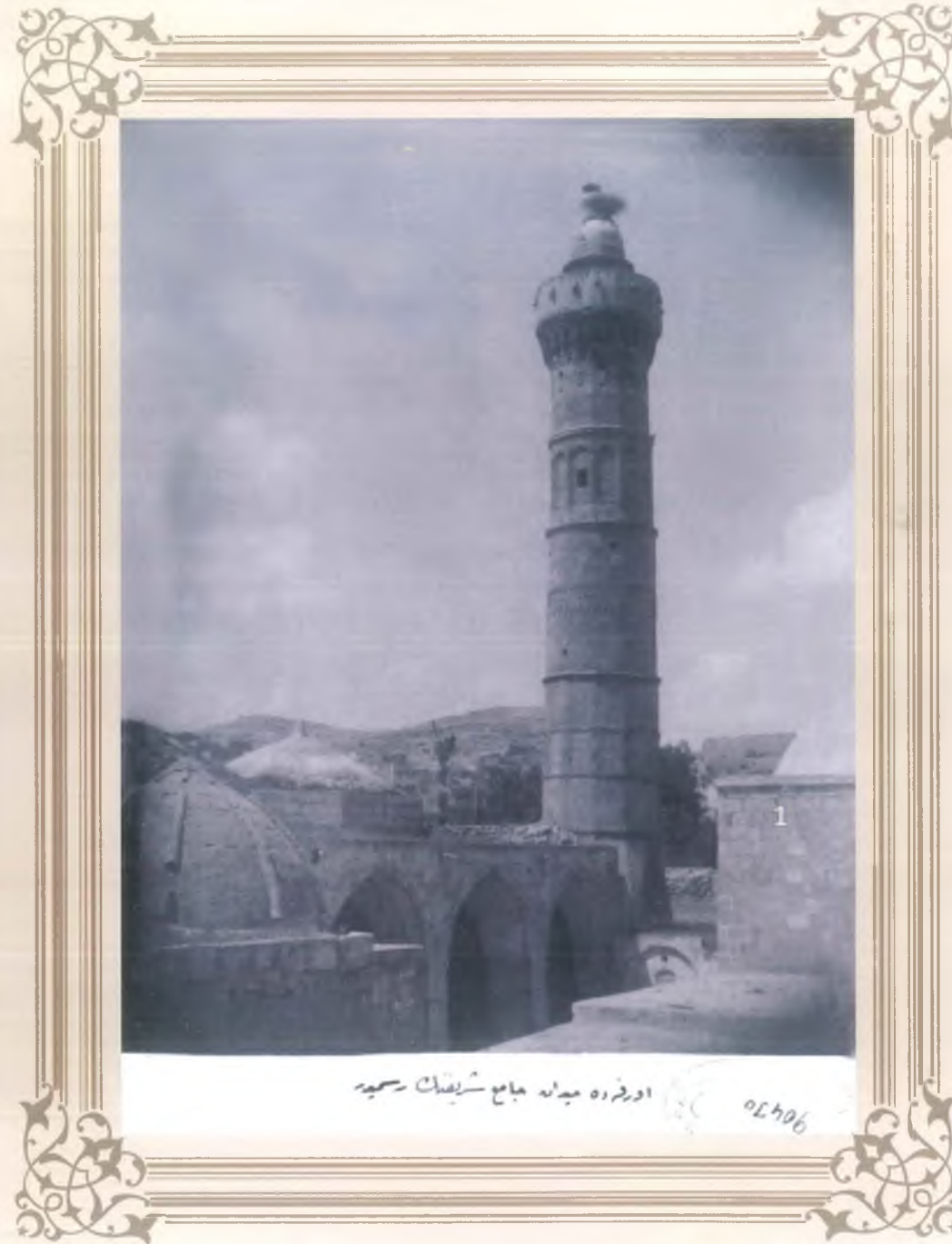
Photo 35: “Kadioglu Mosque in Urfa”

Kadioglu Mosque in the Su (water) Square was built by Kadizade Huseyin Pasha in 1694. Water from the north of the city is brought into the small cistern in terracotta pipes. The water collected in the cistern in the vaulted place of performing ablutions seen at the bottom of the picture was then allotted to the city. The mosque was called as “Dipsiz Minare Mosque - The mosque with the minaret with no base” for the minaret was built on the arch of the portals of the courtyard. The picture is taken from the yard overlooking north.

Fotoğraf 36: “Urfa'da Meydan Camii Şerifi'nin resmidir”.

Fotoğraftaki cami Dabbakhane Camii'dir. Fotoğrafın altında yazılı “Meydan Camii” adının caminin güneyindeki meydana dayanılarak verildiği anlaşılmaktadır. Dabbakhane Camii, 1562 tarihinde Diyarbakır Beylerbeyi Berham Paşa tarafından yaptırılmıştır. Fotoğrafın sol alt köşesindeki kubbeli mekân yıkılmış, yerine beşik tonozlu abdestlik bölümü yapılmıştır. 1. İbrahimiye Medresesi. Bu medrese 1723 yılında Arabizade Şeyh Hacı Kasım efendinin oğlu Hacı İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır. Hacı İbrahim Efendi'nin büyük oğlu Muhammed Fazlı efendi de 1743 tarihinde Ali Han Bey camiini onarmıştır.

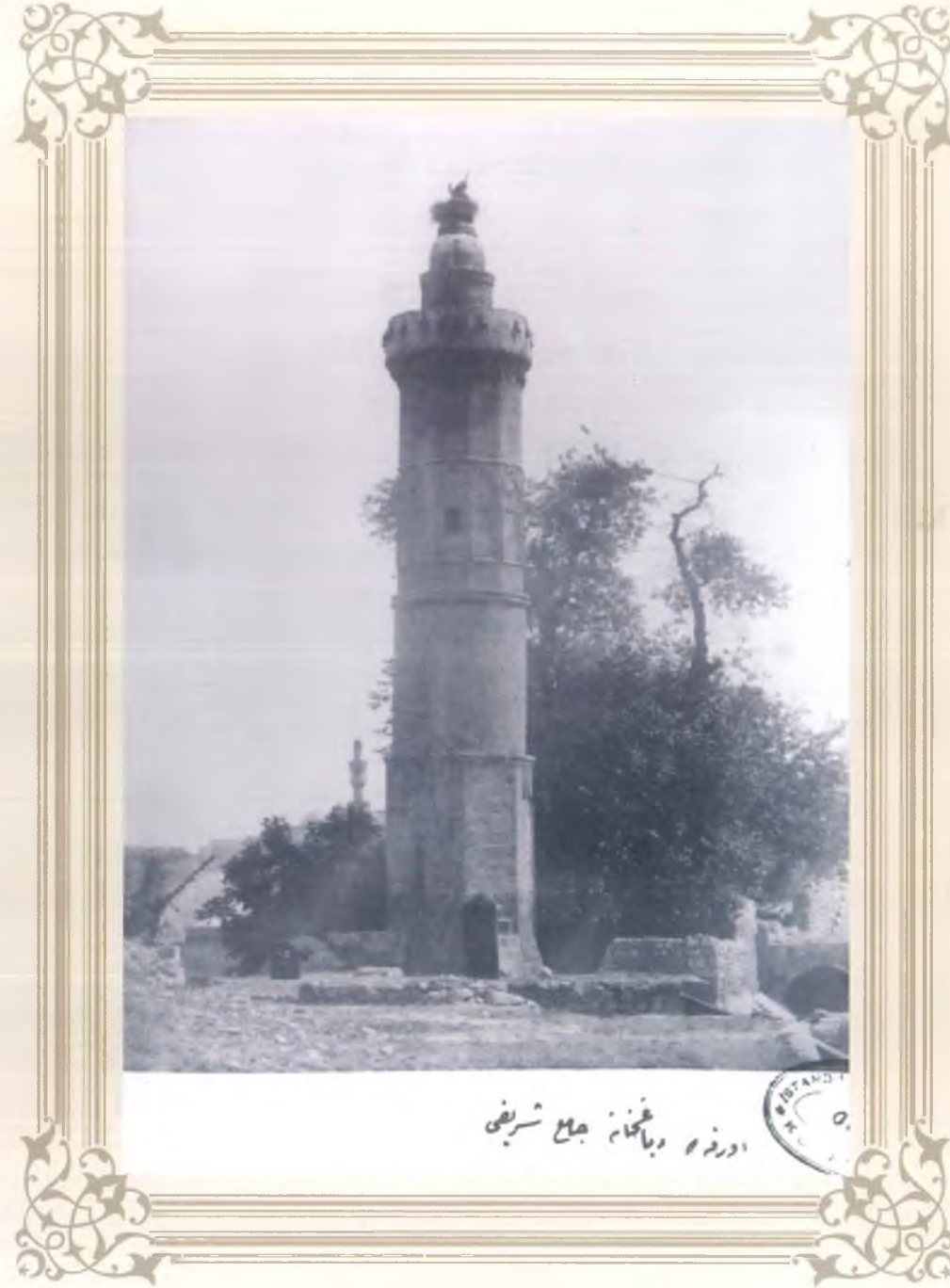
Photo 36: “The picture of Meydan Mosque in Urfa”

The mosque in the picture is Dabbakhane Mosque. The name Meydan (square) Mosque at the bottom of the picture must be written so thinking of the square in the south. Dabbakhane Mosque was built by Behram Pasha, the governor of Diyarbakir, in 1562. The domed building at the bottom on the left side was demolished and a cradle vaulted section to perform ablutions was built in its place. 1. İbrahimiye Medresse. This medresse was built by Hacı İbrahim Efendi, the son of Arabizade Sheikh Kasim Efendi's son, in 1723. Hacı İbrahim Efendi's elder son Muhammed Fazli Efendi had had Ali Han Beg Mosque restored.

Fotoğraf 37: “Urfa'da Dabbakhane Camii Şerifi”.

Fotoğraftaki minare Pazar Camii'ne ait olup, albümde yanlışlıkla “Dabbakhane Camii Şerifi” olduğu belirtilmiştir. Pazar camiinin inşa tarihi bilinmemektedir. Minare üzerindeki Zengiler dönemi süsleme özelliklerini yansıtan düğümlü kaval silmeler ile minare gövdesinin batı cephesindeki kelime-i tevhid yazısının hat üslûbu minarenin Zengiler döneminden (XII.yüzyıl) kalmış olabileceğini düşündürmektedir. Geride görülen minare “Ali Han Bey (Arabi) Camii”ne aittir.

Photo 37: “Dabbakhane Mosque in Urfa”

The minaret in the picture belongs to Pazar (Marketplace) Mosque, not to “Meydan Mosque” as it is stated in the album by mistake. The actual construction date of the mosque is not known. Knotted end-blown flute fillets symbolizing the ornamentation trend of the Zangis era and the caligraphic mode of the religious profession “oneness” on the western facade of the minaret make us think that it was built around 12th century during Zangi rule. The minaret seen in the back is that of “Ali Han Beg (Arab)” Mosque.

Fotoğraf 38: "Urfa'da Hazreti Eyyub'un Makamı".

Cami avlusu içerisinde, Eyüp Peygamber'in hastalık çektiği mağara ve suyu ile yıkanarak şifa bulduğu kuyu yer almaktadır. Bu cami, 1950'li yıllarda yıkılarak yerine biraz daha büyükçe, betonarme düz damlı mescit yapılmış, bu mescit de 1990'lı yıllarda yıkılarak yerine bu günkü büyük cami inşa edilmiştir. Mağara ve Kuyu çevresindeki düzenleme, mimar Merih Karaaslan'ın projelendirmesi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü, Şanlıurfa Valiliği ve Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) işbirliği ile 2000-2005 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Photo 38: "Prophet Job's Place in Urfa"

In the mosqueyard, the cave in which Prophet Job suffered from his illness and the well the water of which he bathed in and healed his wounds are situated. In 1950, this mosque was demolished and a bigger one with a flat concrete top was built in its place. The present big mosque is the one built after 1990 when the previous one was also pulled down. The layout of the cave and the well is done in accordance with the project of architect Merih Karaaslan by the joint work of the State General Directorate of the Foundations, Governorship of Sanliurfa and its SURKAV (City of Sanliurfa's Culture, Art Education, and Research Foundation) between the years 2000 and 2005.

Fotoğraf 39: “Urfa'da Şeyh Maksud'un Makamı”.

Şanlıurfa kalesinin güneyinde “Şeyh Mes'ud Zaviyesi” olarak bilinen bu yapı dört eyvanlı kapalı Selçuklu medreseleri planındadır. Yapının doğudaki eyvanının altında Şeyh Mes'ud'un mezar odası bulunmaktadır. Şeyh Mes'ud, Urfa'nın Selçuklular tarafından fethinden önce müritleriyle Urfa'ya gelerek bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması amacıyla zaviye kurmuş alperenlerdendir. 1. Zaviyenin batısındaki mağaralar müritlerin barınması amacıyla kullanılmıştır. Bu mağaraların birinde o dönemde yazılmış Arapça kitabe parçaları bulunmaktadır. Mağaraların batısında kayaya oyulmuş bir sarnıç ve üzerinde Arapça bir kitabe yer almaktadır. Bu kitabede sarnıcın 1183 tarihinde Nişaburlu Said Hengel oğlu Mes'ud (Şeyh Mes'ud) tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Yağmur sularının toplandığı bu sarnıç zaviyedekilerin su ihtiyacını karşılamak için yaptırılmıştır.

Photo 39: “Sheikh Maksud al-Horasan's Place in Urfa”

The construction in the south of Urfa Castle is known as “Sheikh Maksud's Convent” and is built in the Seljuk Medresse style. It has four covered exedras. In a room under the exedra in the east, one of the five tombs belongs to Sheik Maksud. He was one of the heroic dervishes who played an active role in the adaptation of Anatolia into Islam and Turkish influence. He had come to Urfa with his followers and built this convent long before the Seljuk Conquest. 1. The caves in the east of the convent were the dervishes' lodges and in one we see pieces of inscriptions in Arabic. The carved in the rock cistern in the west of these caves also has an inscription, again written in Arabic, saying that the cistern had been built by Mas'ud (Sheikh Mesud) the son of Said Hengel from Nisabur in 1183. The cistern was built to collect rain water for the use of the inhabitants of the convent.

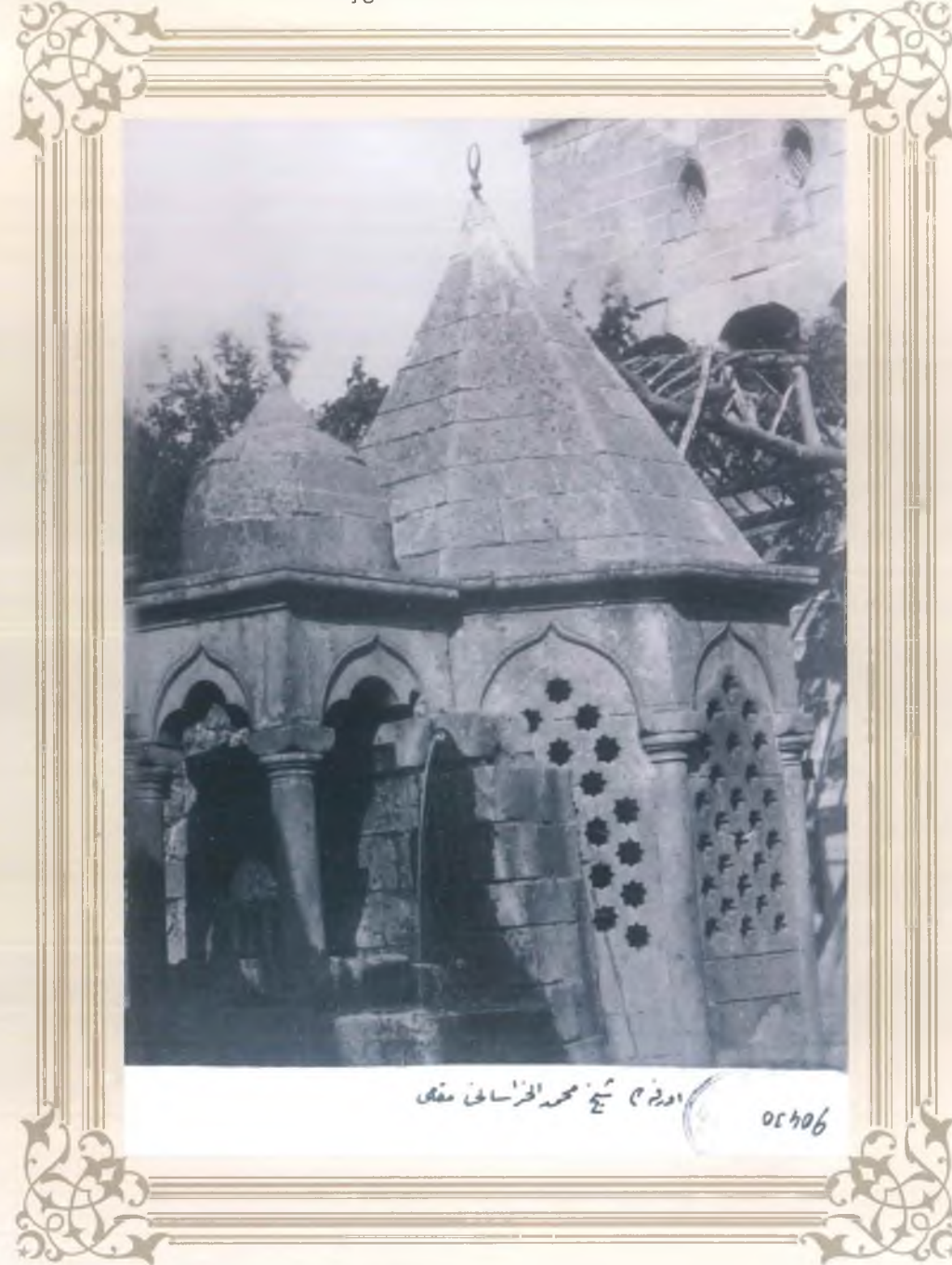

Fotoğraf 40: “Urfa’da Şeyh Muhammed el-Horasani Makamı”.

Dabbakhane kahvehanesinin önünde bulunan bu türbe ve önündeki çeşme 1940’lı yılların başlarında yıkılmış ve yerine bir havuz yapılmıştır. 2004 yılında bu havuz da yıkılarak yerine bu günkü çeşme yapılmıştır. Çeşmenin yapılması sırasında toprak altında bir mezar odası ve bunun girişi üzerinde bir kitabe bulunmuştur. Şair Sani tarafından yazılan kitabede, Ahi Evran’ın yolunda gidenlerden Şeyh Muhammed Horasani’nin burada kubbeli bir türbesinin olduğu, harap olan bu türbenin Dabbakhane ustaları tarafından 1851 yılında yeniden yaptırıldığı yazılıdır. Fotoğrafta görülen piramidal çatılı yapı, yeniden yaptırıldığı belirtilen türbedir.

Şeyh Muhammed Horasani de, Şeyh Mes’ud gibi bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasına katkıda bulunmak amacıyla müritleriyle Horasan’dan Urfa’ya gelmiş bir alperendir.

Ağlayarak huysuzluk eden çocuklar, yıllardan beri Cuma günleri anneleri tarafından buradaki havuza getirilir, havuzun etrafında üç kez döndürüldükten sonra yüzleri havuzun suyu ile yıkanarak uslu olacaklarına inanılırdı. Bu inanç günümüzde de devam etmektedir.

Photo 40: “The place of Sheikh Mohammed al-Horasani in Urfa”

This mausoleum and the fountain in front of it were torn down in early 1940's and first a pond was built in their place and then the fountain we see today in 2004. During the construction process a room of tombs was found. The inscription found was carved by a poet named Sani saying that Sheikh Mohammed Horasani, a follower of Ahi Evran, had a domed tomb there and the tomb was rebuilt in 1851 by Dabbakhane workers. That is the pyramid roofed construction there.

Sheikh Muhammed Horasani is also a heroic dervish like Sheikh Mes'ud. He came to Urfa from Horasan with his followers and contributed in the adaptation of the region into Islam and Turkish influence.

Naughty boys and children crying a lot were and are brought to the pond here by their mothers to walk around the pond three times and wash. They are believed to be nice and quiet ever after.

Fotoğraf 41: “Urfa'da Halepli Bahçesi'nin görünüşü”.

Öndeki yapı Sakib'in Köşkü'dür. Gerisinde görülen Deyr Sergis ya da Aziz Efraim Manastırı (Kilisesi) olarak bilinen yapıdır. Bu Manastır Müslümanlar tarafından “Hıdır İlyas Manastırı” olarak anılmaktaydı. Manastır 1960'lı yıllarda yıkılarak yerine bu günkü Yakup Kalfa İlköğretim Okulu yapılmıştır. Çevresindeki bağlık alan, eski Edessa'nın 4.-5. yüzyıllarına ait binlerce kaya mezarının yer aldığı nekropol alanıdır. İçlerinde rölyefler, heykeller, mozaikler ve freskler bulunan bu kaya mezarlarının yer aldığı alan; 1979 yılında Kültür Bakanlığı'nca “Arkeolojik Sit” alanı ilan edilmiş, ancak belediyelerin göz yumması sonucunda tahrip edilerek fosseptik çukuruna dönüştürülen kaya mezarları üzerine binlerce gecekondu yapılmıştır.

“Halepli Bahçesi” adının nereden geldiği bilinmemektedir. Ancak fotoğrafın alt yazısından bu adın 1890 yıllarında da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Photo 41: “Halepli Gardens in Urfa”

The building in the front is Sakib's Mansion and the one behind it is the church known as either Deyr Sergis or Saint Efraim Monastery. Muslim population there used to call this monastery as Prophet Ilyas Monastery. The church was torn down in 1960s and Yakup Kalfa Primary School was built in its place. The vineyard seen around is in fact the Necropolis of Edessa with thousands of rock graves from the 4th and 5th centuries. This area of rock graves with numerous reliefs, statues and mosaics were declared to be an archeological site to be protected by the Ministry of Culture in 1979, but were destroyed at a great extent and became a slum area with thousands of illegally built houses due to the ignorance of the Municipality's city planners.

Why the area was called as Halepli Bahce is not known. The explanation underneath this picture shows that it was called so in 1890's.

Fotoğraf 42: “Urfa'da Hıdır İlyas Manastırı'dır”.

Fotoğraftaki kubbelerin büyüklüğü ve duvarların uzunluğu bu manastırın büyük külliye olduğunu göstermektedir. Bu manastırda rahibeler ve kız öğrenciler eğitim görmektedir.

Photo 42: “Prophet Hidir Ilyas Monastery in Urfa”

The size of the domes and the length of the surrounding walls indicate that this monastery was in fact a kulliye. It was a center of education for nuns and girls.

Fotoğraf 43: “Urfa’da Hıdır İlyas Kilisesi’nin deruni resmidir”.
Fotoğrafta manastır kilisesinin apsisi görülmektedir.

Photo 43: “Interior of Hidir Ilyas Church in Urfa”
The abscissa of the church.

Fotoğraf 44: “Urfa'da Protestan Kilisesi'nin görünüşüdür”.

Vali Fuat Caddesindeki bu kilisenin inşa tarihi bilinmemektedir. Yapı apsise dikey üç nefli bazilikal planlıdır. Orta nef dört kubbe ile, yan nefler dörder çapraz tonozla örtülüdür. 1930'lu yıllarda “Cezaevi” olarak kullanılan bu kilise, 1956 yılında “Fırfırlı Cami”ne dönüştürülmüştür. Fotoğrafın ön tarafında görülen çan kulesi camiye dönüştürme sırasında yıkılmış, terasın doğu kenarına buna benzer biçimde minare yapılmıştır. 1. Bu yapı 55-56-57 nolu fotoğraflarda görülen Kışla-i Hümayun'dur, 2. Su Meydanı'ndaki Kadioğlu Camii'nin minaresidir. Minarenin gerisinde görülen ve Samsat Kapısı'ndan Sarayönü'ne kadar uzayan bahçeler “Beglerin Bahçesi” dir.

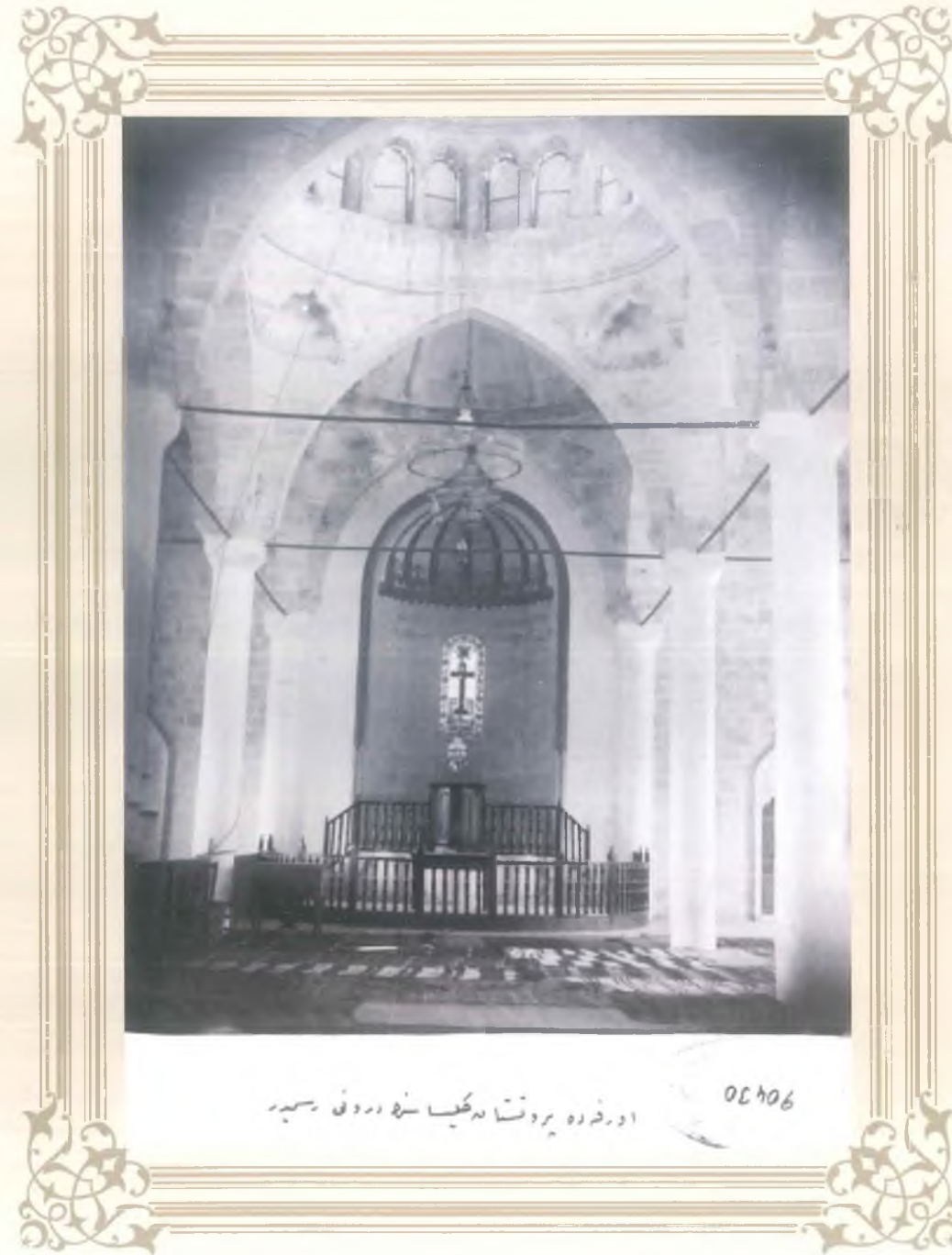
Photo 44: “A view from the Protestant Church in Urfa”

The date this church in the Vali Fuat Street was built is not known. Its plan consists of three naved basilicas built vertically to the abscissa. The nave in the middle is covered with four domes whereas the ones on sides are covered with four cross vaults. The church was used as a prison in 1930's and was converted into “Fırfırlı Mosque” in 1956. The belfry seen in the front was pulled down during the construction and a similar minaret was built to the eastern end of the terrace. 1. This building is the Kışla-i Humayun (military post), 2. The minaret seen belongs to Kadioğlu Mosque in Su Square. The orchard behind the minaret extending from Samsat Gate to Sarayonu is the “Begg's Gardens”.

Fotoğraf 45: “Urfa'da Protestan Kilisesi'nin deruni resmidir”.

Kilisenin fotoğrafta görülen apsisi camiye dönüştürme sırasında duvarla örülmüştür.

Photo 45: “Interior of the Protestant Church in Urfa”

The abscissa of the church seen in the picture was turned into a wall during rebuilding.

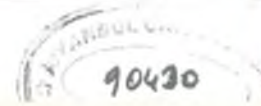

Fotoğraf 46: “Urfa'da Ermeni Kilisesi derunu”.

Vali Fuat caddesindeki “Ermeni Apostolik Kilisesi” olarak bilinen bu yapının Babtist Aziz John Kilisesi'nin yerine 18. yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Apsise dikey üç nefli bazilikal planlı kilisede nefler boydan boya beşik tonozla örtülüdür. Günümüzde düz damla örtülü yapının 1890'lı yıllarda çatı ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Pencere pahlarındaki birbirine dolanmış ejder kabartmaları yapıdaki tek süsleme ögesidir. Kilisenin batı cephesi önünden geçen yolun ve güneydeki bahçenin o zamanlar mezarlık olduğu görülmektedir. Bir zamanlar “Sanatlar Ocağı” ve “Elektrik Santrali” olarak kullanılan yapı 1990'lı yılların başlarında oldukça harap bir durumda iken restore edilerek “Selahattin Eyyubi Camii”ne dönüştürülmüştür. Binanın batı cephesi balkonu üzerindeki “Sanatlar Ocağı” yazılı kitabe bu restorasyon sırasında kazınmıştır.

اورفہ میں ارمنی کلیسای درون

Photo 46: “Interior of the Armenian Church in Urfa”

This building in Vali Fuat Street was known as “Armenian Apostolic Church” and is estimated to have been built in place of St. John's Church at the beginning of the 18th Century. The plan is: three naved basilicas built vertical to the abscissa and the naves were covered from one end to the other with cradle vaults. We see that the flat concrete top was used to be a roof in 1890s. The only ornamentation in the church is the reliefs of dragons raddled together on bevelled windows. We see that the road in front of the western facade of the church and the gardens in the south were graveyards then. The building was once used as “Arts Society” and then as a “Power Plant”. In early 1990 s, when it was almost in ruins, it was restored and turned into “Selahattin Eyyubi Mosque” of today. The inscription on the balcony on the western facade of the building “Arts Society” was cleared away during the restoration.

Fotoğraf 47: “Urfa'da Süryani Kilisesi resmi”.

Esas adı Aziz Paulus Aziz Petrus Kilisesi olan bu yapı avlusundaki yapılarla birlikte külliye halindedir. 1940'lı yılların başlarında Fransızca “Tütün İdaresi-Tekel” anlamına gelen Regie (Reji) idaresi tarafından şaraplık üzüm şirasının elde edildiği fabrika olarak kullanıldığından halk arasında “Reji Kilisesi” olarak anılmıştır. Fabrikanın müdürlüğüne Selahattin Atabay atanmıştır. 1960'lı yıllardan 1970'li yıllar sonlarına kadar kuru üzüm deposu, kuzey ve güney avlusundaki yapılar lojman olarak kullanılmıştır. Kilise ve avlusundaki yapılar harap durumda olduğundan 1990'lı yılların başlarında terk edilmiştir.

1997 yılında Şanlıurfa Valiliği ve Şanlıurfa İli Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) işbirliği ile basit bir onarım geçirilen kilise, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın halı atölyesine dönüştürülmüştür.

Vali Muzaffer Dilek döneminde 2001 yılında İl Özel İdaresi tarafından esaslı bir restorasyondan geçirilen kilise ve avlusundaki yapılar 24 Mayıs 2002 tarihinde Vali Muzaffer Dilek ve İçişleri Bakanı Rüştü Kâzım Yücelen'in katıldığı bir törenle “Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi” adıyla hizmete açılmıştır.

اورفہ میں سربانی کلیسیا کی تصویر

90430

Photo 47: “The picture of the Syrian Church in Urfa”

This building, with the other buildings in its courtyard, is like a kulliye and its original name was “Aziz Paulus Aziz Petrus Kilisesi” (St. Paul's Church). People of Urfa have been calling it “Reji Church” for it was used by Reji Directorate (meaning Administration of Tobacco Products-Tobacco Monopoly) as a factory to make unfermented grape juice to use in wine making in early 1940s. Selahattin Atabay was appointed the first director of the factory. From 1960 to late 1970s, the main building was used to store raisins whereas the others in the south and north courtyards were used as apartments for the people working there. The church itself and the other buildings were deserted in early 1990s for they were falling apart.

After having some restoration done in cooperation with the Sanliurfa Governorship and SURKAV, the church was turned into a carpet workshop run by the Social Solidarity and Assistance Foundation.

The church and the other buildings in the courtyards went through a complete restoration process carried out by the provincial directorate of administration in 2001 when Muzaffer Dilek was the governor and were reopened for public service as “Governor Kemalettin Gazezozglu Cultural Center” on May 24, 2002. Minister of Interior Affairs, Rustu Kazim Yucelen, attended the opening ceremony.

Fotoğraf 48: “Urfa'da Reji İdaresi”.

Aziz Paulus-Aziz Petrus Kilisesi'nin güney avlusunda yer alan bu yapı Süryani çocukların okulu olarak kullanılmaktaydı.

Photo 48: “Reji Directorate in Urfa”

This building in the southern courtyard of St. Paul's Church was used to serve as a school for Syriac students.

Fotoğraf 49: “Ermeni Katolik Kilisesi'nin resmi”.

Fotoğraftaki kilise günümüzde Urfa'da yoktur. Bazalt taşlardan yapılmış olmasına dayanarak Siverek ya da Diyarbakır çevresine ait olabileceği de söylenilebilir.

Photo 49: “The picture of the Armenian Catholic Church”

There is no such church in Urfa today. Looking at the basalt wall bricks, we can guess the whereabouts of it as Siverek, Diyarbakir or somewhere nearby.

Fotoğraf 50: "Urfa'da Hükümet Konağı".

Rakka Valisi Yusuf Paşa, 1710 tarihli vakfiyesinde, kendi adına yaptırdığı Yusuf Paşa Camii'nin kuzeyinde "Valiler Sarayı" adında bir saray yaptırdığını söylemektedir. Bu saray, bu günkü "Sarayönü" semtine adını veren, halk arasında "Eski Saray" olarak anılan fotoğraftaki "Hükümet Konağı" olmalıdır. Harran Üniversitesi'nin bu günkü mediko sosyal merkezi binası ve otoparkı yerinde bulunan bu sarayın kuzeyi Karakoyun Deresi (Bu günkü Karakoyun İş Merkezi), batısı "Ayaklı Hamam", güneyi "Asfalt Yol" ile sınırlıydı. Günümüzdeki Harran Oteli'nin yerinden güney batıya doğru çekilmiş bu fotoğrafta saray yapılarının kuzey cepheleri görülmektedir. 1. Hüseyin Paşa Camii, 2. Ulu Cami, 3. Yusuf Paşa Camii.

اورفہ دار الحکومت قریب غن
۸۸

Photo 50: "Government Building in Urfa"

In his manuscripts dated 1710, Yusuf Pasha, the Governor of Rakka, indicates that he had a palace built to the north of the mosque bearing his name. This palace from which the district "Sarayonu (Palace Square)" got its name and so is now known as "the old palace" must be the one in the picture. This palace was then surrounded by Karakoyun Stream (Karakoyun Business Center today) in the north, "Ayakli Baths" in the west and the "Asfalt Yol (the asphalted road)" in the east. The medical center and the parking lot of the Harran University stand in its place today. This photograph taken from the point where Harran Hotel now stands to the west of it shows the northern facades of the palace buildings. 1. Huseyin Pasha Mosque, 2. Great Mosque, 3. Yusuf Pasha Mosque.

Fotoğraf 50: "Urfa'da Hükümet Konağı".

Rakka Valisi Yusuf Paşa, 1710 tarihli vakfiyesinde, kendi adına yaptırdığı Yusuf Paşa Camii'nin kuzeyinde "Valiler Sarayı" adında bir saray yaptırdığını söylemektedir. Bu saray, bu günkü "Sarayönü" semtine adını veren, halk arasında "Eski Saray" olarak anılan fotoğraftaki "Hükümet Konağı" olmalıdır. Harran Üniversitesi'nin bu günkü mediko sosyal merkezi binası ve otoparkı yerinde bulunan bu sarayın kuzeyi Karakoyun Deresi (Bu günkü Karakoyun İş Merkezi), batısı "Ayaklı Hamam", güneyi "Asfalt Yol" ile sınırlıydı. Günümüzdeki Harran Oteli'nin yerinden güney batıya doğru çekilmiş bu fotoğrafta saray yapılarının kuzey cepheleri görülmektedir. 1. Hüseyin Paşa Camii, 2. Ulu Cami, 3. Yusuf Paşa Camii.

اورفه ده حاکومت قراغی
۸۸

Photo 50: "Government Building in Urfa"

In his manuscripts dated 1710, Yusuf Pasha, the Governor of Rakka, indicates that he had a palace built to the north of the mosque bearing his name. This palace from which the district "Sarayonu (Palace Square)" got its name and so is now known as "the old palace" must be the one in the picture. This palace was then surrounded by Karakoyun Stream (Karakoyun Business Center today) in the north, "Ayakli Baths" in the west and the "Asfalt Yol (the asphalted road)" in the east. The medical center and the parking lot of the Harran University stand in its place today. This photograph taken from the point where Harran Hotel now stands to the west of it shows the northern facades of the palace buildings. 1. Huseyin Pasha Mosque, 2. Great Mosque, 3. Yusuf Pasha Mosque.

Fotoğraf 51: "Urfa'da Hükümet Konağı'nın resmidir".

Fotoğrafta sarayın batı kanadındaki yapıların güney cephesi görülüyor.

Photo 51: "The picture of the Government Building in Urfa"

In the picture, we see the southern facade of the buildings in the west wing.

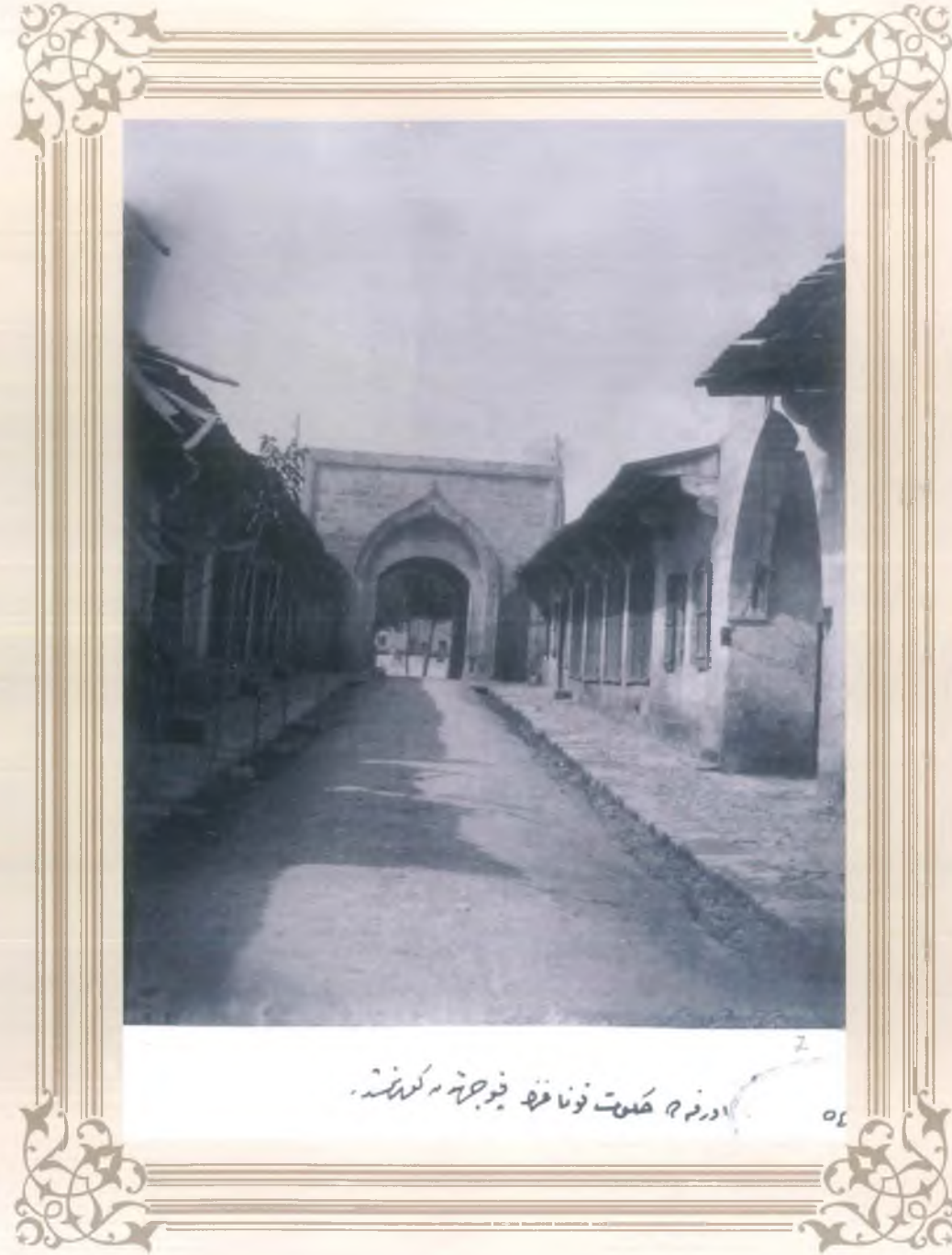
Fotoğraf 52: "Urfa Hükümet Konağı'nın resmidir".
Sarayın kuzey kanadındaki yapıların güney cephesi görülüyor.

Photo 52: "The picture of the Government Building in Urfa"
In the picture, we see the southern facade of the buildings in the north.

Fotoğraf 53: “Urfa'da Hükümet Konağı'nın kapı cihetinden görünüşüdür”.

Saray avlusuna bu günkü Kapaklı Pasajı önündeki yoldan girilen kapı. Sağ taraftaki dükkânlar Kapaklı Pasajı yerindeki “Küsto'nun Hanı”nın batı cephesidir. Sağdaki büyük kemer, eskiden Kapaklı Pasajı ile Özdiker Pasajı arasında yer alan “Zincirli Kapı”dır.

Photo 53: “The Outlook of the Government Building from the side facing its entrance”

The gate to the palace courtyard from the road which is in front of the “Kapakli Arcade” today. The side with shops on the right is the west facade of “Kusto's Inn” which stood there before the Kapakli Arcade(shopping Center)was built. The arch on the right is the “Zincirli Kapi” which was somewhere between Kapakli and Ozdiker arcades.

Fotoğraf 54: “Urfa'da Redif Asker-i Şahanesi'nin mahsus derunudur”.

Günümüzde Millet Hanı olarak bilinen bu hanın ilk yapılışının 16. yüzyılda olduğu tahmin edilmektedir. Zamanla tamamen harap olan ilk han 1833 yılında “Meho Beg” tarafından temelden itibaren yeniden yaptırılmıştır. Urfa müzesinde bulunan ve yeniden yapımla ilgili olan kitabesinde hanın adı “Han-ı Delilan” olarak geçmektedir. Delilan (deliller), yol gösteren rehberler anlamındadır. Osmanlı döneminde Anadolu'dan ve doğudan gelen hacıların ve bunların rehberlerinin toplanma mekânı olmasından dolayı hana bu isim verilmiş olmalıdır. Han-ı Delilan 1890'lı yıllarda redif askerlerin eğitim yeri olarak kullanılması nedeniyle “Redif Askeri Şahanesi” adıyla anılmıştır. 1900 yılı başlarında Ermeni çocuklarının barındığı “Yetimhane” olarak kullanılması ve Ermeni tehciri sırasında doğudan gelen kabilelerin toplanma merkezi olması dolayısıyla da “Millet Hanı” olarak adlandırılmıştır. 1940'lı yıllarda askeri kışla olarak kullanılan bu tarihi han kışla işlevini 1970'li yılların sonlarına kadar sürdürmüş, askeriye tarafından boşaltıldıktan sonra günümüze kadar boş bir durumda gelmiştir.

2002-2005 yıllarında Şanlıurfa valiliğince bu hanın Topkapı Sarayı'ndan sonra Türkiye'nin en büyük müzesi ve en büyük kültür merkezi'ne dönüştürülmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak 2008 yılında bu projeden vazgeçilerek aslına uygun restore edilmesi kaydıyla özel bir otelcilik firmasına yap-işlet-devret modeli ile tahsis edilmiştir.

Fotoğrafta hanın güney cephesi görülmektedir.

اورفہ میں ردف عسکر شاہانہ کے مخصوص درون

90430

Photo 54: “Interior of the Redif Military Center in Urfa”

This inn known as Millet Inn today is estimated to have first been built in the sixteenth century. That inn was rebuilt by “Meho Beg” in 1833 for it was completely in ruins then. The inscription of that inn is read as “Han-i Delilan (the inn for the ones guiding people)” and is in Urfa museum today. During the Ottoman rule, the place was the meeting point of the pilgrims and their guides on the way to Mecca. Han-i Delilan later was used as the training center for the redif (refill) soldiers and so was called Redif Military Center “Redif Asker-i Sahanesi” in 1890s. Then in early 1900s the building was used as an orphanage for Armenian children and the meeting place for the Armenian groups during their deportation and the name of the inn was changed once more to be “Millet Hani”. The building was used as a military quarter between 1940 and 1970, and then was evacuated. The building has been empty ever since.

Within the years of 2000-2005, Sanliurfa Governorship started plans to turn the site into the second big museum and the cultural center in Turkey after the Topkapi Palace But later handed it over to private sector for a long term to turn it into a hotel after a series of restorations. In the picture, the south facade of the inn is seen.

Fotoğraf 55: “Urfa'da Kışla-i Hümayun'un iç taraftan görünüşüdür”.

Kışla-i Hümayun, günümüzdeki Gazi Ortaokulu'nun yerinden güneye doğru uzayan alanda yer almaktaydı. 1936 yılında Vali Atıf Ulusoglu tarafından yıktırılan kışlanın arsasının bir bölümüne iki katlı hükümet konağı yapılmıştır. 1946 yılında üzerine bir kat ilave edilen hükümet konağı bu tarihten itibaren lise olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1968 yılında lisenin yeni yerine taşınmasıyla Ortaokul olarak hizmet vermeye devam etmiştir.

Photo 55: “Interior of Kışla-i Humayun in Urfa”

Kışla-i Humayun used to stand in the area extending from where Gazi Grammar School now is to the South. In 1936, the governor Atif Ulusoglu had demolished the military building there and had used some of the site to have a two storey office building constructed to serve as the Government Building constructed. In 1946, another storey was added to the building and started being used as a high school. Now it is a grammar school again since the high school moved out to go to a new building in 1968.

Fotoğraf 56: "Urfa'da Kışla-i Hümayun'un deruni görünüşüdür".

Avludan çekilen bu fotoğrafta kışlanın iki katlı ve revaklı olduğu görülüyor.

ادر فده قشہ ہمایونہ اردنی کورنیر

90430

Photo 56: "Interior of Kışla-i Humayun in Urfa"

In this photograph taken from the courtyard, the military center is of two storeys and with porticoes.

Fotoğraf 57: “Urfa'da Kışla-i Hümayun'un resmidir”.

Önde görülen bahçe kışlaya komşu “Beglerin Bahçesi”dir. Kışla ve Beglerin Bahçesi 44 nolu fotoğrafta uzaktan görülmektedir.

Photo 57: “Picture of the Kışla-i Humayun in Urfa”

The garden in the front is “Begis'Garden” and is next to the military center. It is also seen in the distance in Photo 44.

Fotoğraf 58: "Urfa Mahpushanesi".

Sarayönü semtinde, bu günkü Kızılay iş merkezinin yerinde bulunan bu mahpushane, yeni cezaevi'nin yapılması ile boşaltılmış, uzun yıllar boş kaldıktan sonra 1980'li yılların başlarında yıktırılarak yerine Kızılay iş merkezi yapılmıştır. Fotoğrafta görülen revaklı cephe mahpushanenin güney cephesidir.

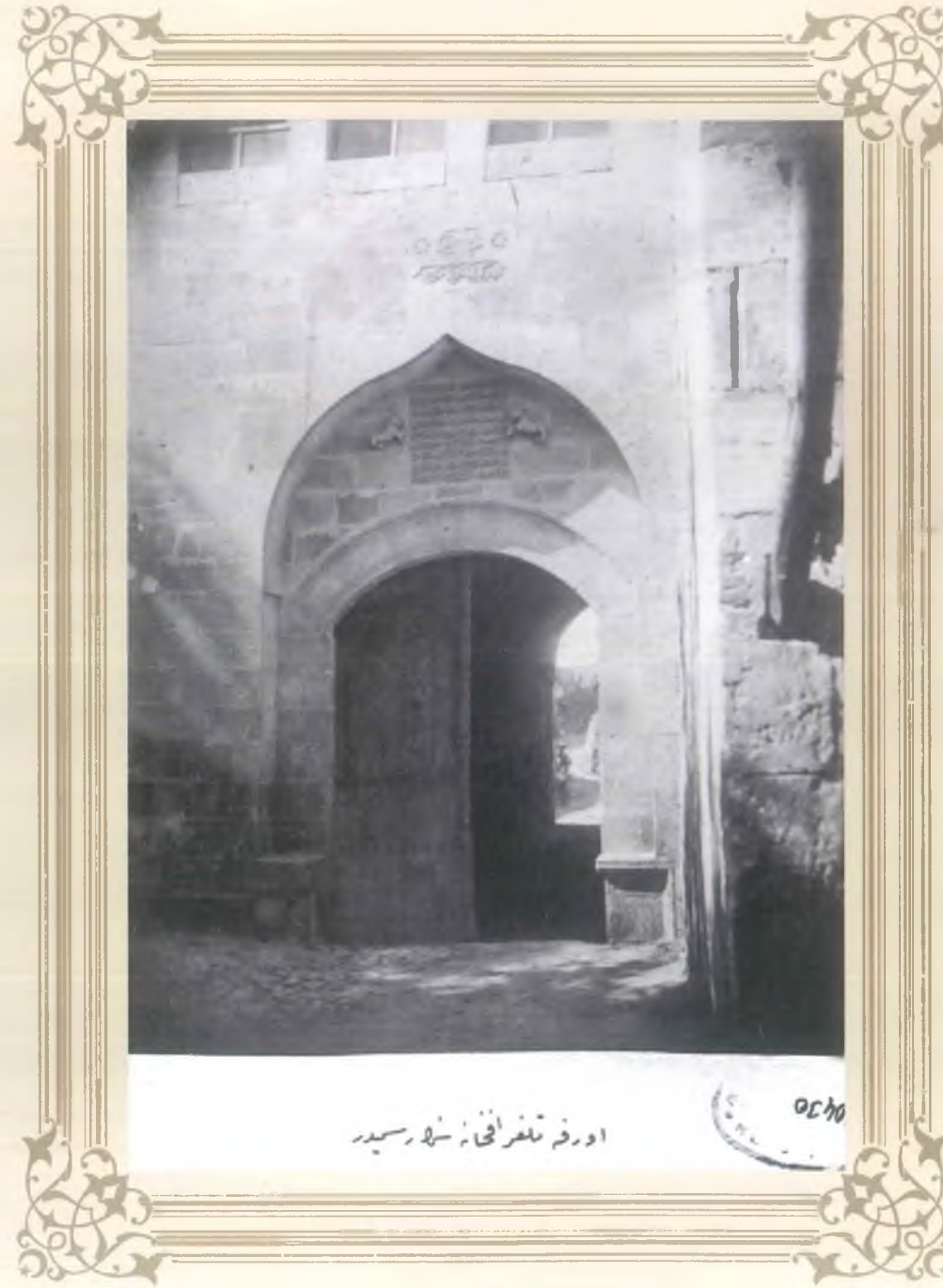
Photo 58: "Urfa Prison"

This prison in the Sarayonu District where Kizilay Business Center is situated now was evacuated when the new one was built and left empty and then pulled down in 1980. The porticoed front seen in the picture is the southern facade of the prison.

Fotoğraf 59: “Urfa Telgrafhanesi'nin resmi”.

Kapısı üzerinde kitabeler ve arslan kabartmaları görülen bu yapının nerede olduğu tespit edilememiştir.

Photo 59: “Picture of the House of Telegraph in Urfa”

This building with an inscription and reliefs of lion could not be located.

Fotoğraf 60: “Urfa'da Cephane'nin görünüşü”.

Günümüzde mevcut olmayan bu yapının nerede olduğu tahmin edilememiştir. 1. Fotoğrafın sol tarafındaki ağaçlık gerisinde görülen aydınlık fenerli kubbe yerini tespit edemediğimiz bir hamama ait olmalıdır.

Photo 60: “A view of the Cephane (Ammunition Depot) in Urfa”

This building does not exist anymore and the whereabouts of it could not be located.

Fotoğraf 61: “Urfa'da Mekteb-i Rüştîyesi görünüşü”.

Rüştîye mektepleri ortaokul düzeyinde eğitim vermektedir. Günümüzde mevcut olmayan Urfa Rüştîye Mektebi'nin nerede olduğu tahmin edilememiştir.

Photo 61: “The picture of Mekteb-i Rusdiye in Urfa”

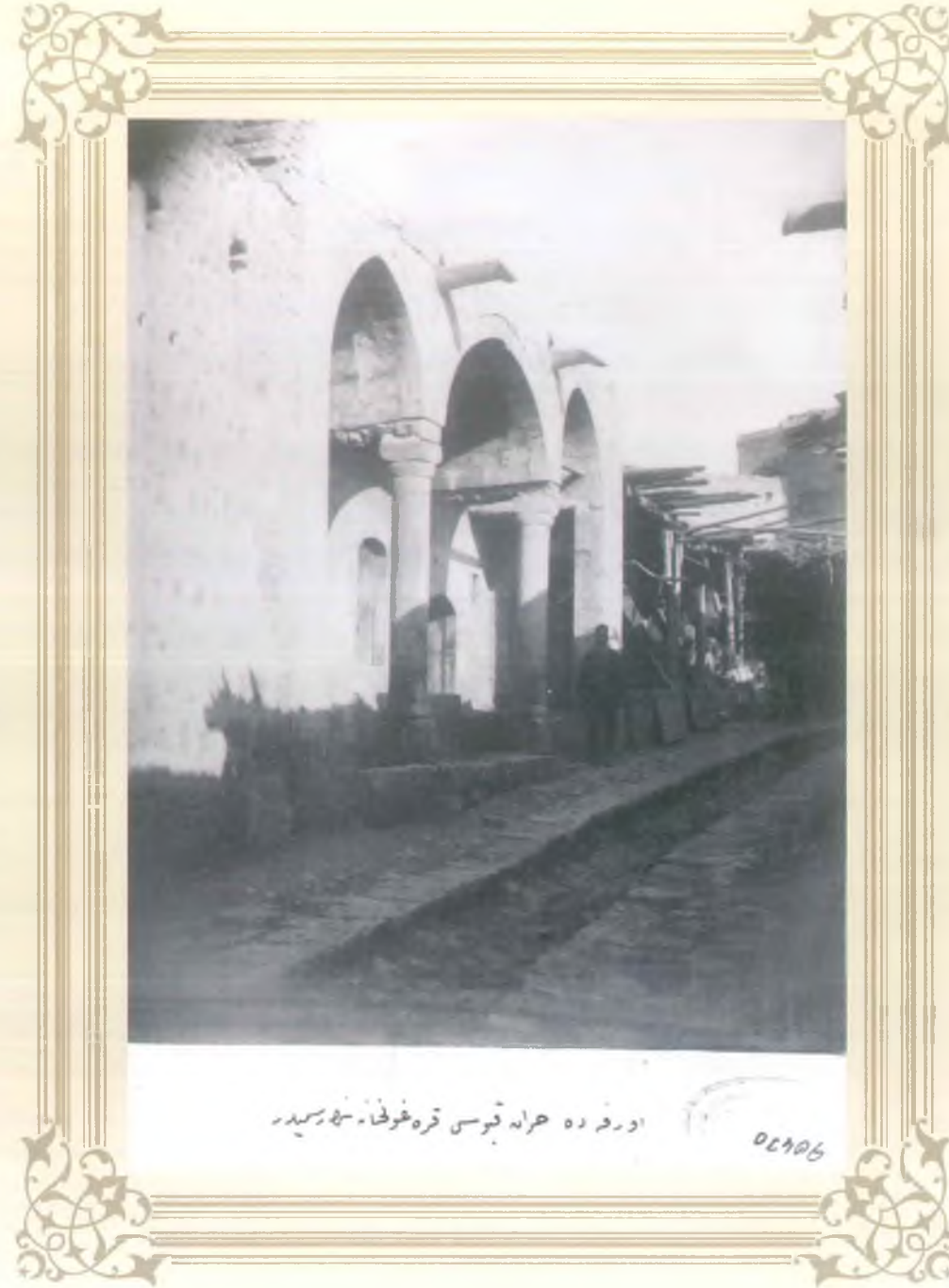
Rusdiye schools were the grammar schools then. The location of this school could not be estimated.

Fotoğraf 62: "Urfa Rüştîye Mektebi'nin resmidir".

Fotoğraf 63: “Urfa'da Harran Kapusu Karağolhanesi'nin resmidir”.
Harran Kapı'nın güneyindeki sokakta yer alan bu karakol günümüzde yoktur.

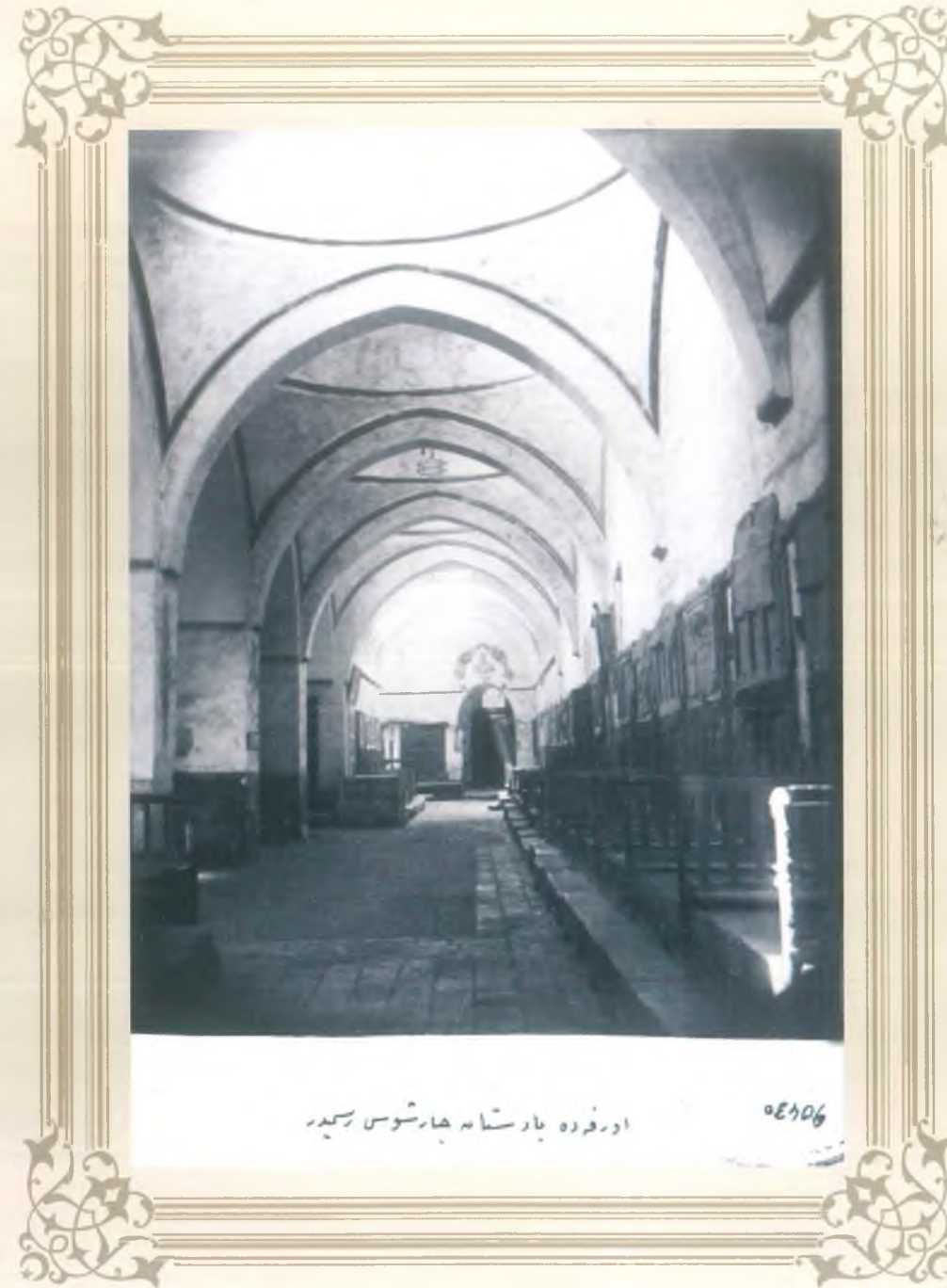

Photo 63: “The Harran Gate police station in Urfa”
This police station in the street in the south of Harran Gate does not exist today.

Fotoğraf 64: “Urfa'da Badistan (Bedesten) Çarşusu resmidir”.

Urfa bedesteni 1562 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Diyarbakır Beylerbeyi Halhallı Behram Paşa tarafından Gümrük Hanı'na bitişik olarak Sipahi Pazarı ile birlikte yaptırılmıştır. Kazaz Pazarı olarak da bilinen bu yapı günümüze kadar gelmiştir.

Photo 64: “Badistan Bazaar (Bedesten) in Urfa”

Urfa Bedesten with the Sipahi Bazaar adjacent to Gumruk Inn was built by the Halhalli Behram Pasha, the Beylerbeyi(governor) of Diyarbakir, during the Saloman the Magnificent period in 1562. Bedesten is also known as Kazzaz Bazaar today.

Fotoğraf 65: “Urfa'da Muhammed Beg'in bahçesi”

Muhammed Beg, Rıdvaniye Camii'ni yaptıran Rıdvan Ahmet Paşa'nın torunlarından olup asıl adı “Mehmet Hilmi Paşa”dır (ölümü 1905). “Begler” ya da “Hamevizade” lakaplarıyla anılan bu aile, sonradan “Hamevioğlu” soyadını almıştır. Fotoğraftaki bahçe, bu günkü Samsat Kapı'dan Sarayönü'ne kadar uzayan ve “Beglerin Bahçesi” olarak bilinen bahçedir. (Bakınız Fotoğraf 44). Bu bahçenin içerisinde, aile fertlerinin birer saray güzelliğindeki konakları da yer almaktaydı. Günümüzdeki Vatan Sokak'tan başlayıp güneydeki Beyaz Sokak'a kadar uzayan bu konaklardan Mehmet Hilmi Paşa'ya ve Hamevizade Sait Bey'e ait olanlar 1990'lı yılların sonlarında yıktırılmıştır.

Photo 65: “Muhammed Beg Garden in Urfa”

Muhammed Beg is one of the grandchildren of Ridvan Ahmet Pasha (see photo 44) and his real name is “Mehmet Hilmi Pasha” (died in 1905). The family known as “Beks” or “Of Hamevis” chose the latter as their last name. The garden in the picture is the one lying from Samsat Gate to Sarayonu. It is known as “Beg's Garden” (see photo 44). The beautiful mansions of the family descendants are in it. Starting from Vatan Street to end in Beyaz one, two of them belonging to Mehmet Hilmi Pasha and Hamevizade Sait Beg were pulled down towards the end of 19th century.

Fotoğraf 66: “Urfa'da Top Dağı'nın resmi”.

Eski Edessa'nın kaya mezarlarının bulunduğu Top Dağı günümüzde gecekonduyla kaplanmıştır. Bu dağdaki Roma dönemine ait bir kaya mezarı İslami dönemde genişletilerek mescide dönüştürülmüş ve “Melik'in Eyvanı” olarak günümüze gelmiştir (1). Önde görülen bağlık alan günümüzde gecekonduyla kaplıdır

Photo 66: “The picture of Top Dagi (Mount Cannon) in Urfa”

Top Dagi which used to inhabit the rock graves of old Edessa is almost all covered by slum houses. One of the old Roman rock graves was enlarged and made into a small mosque during the Islamic rule and is now known as “ Melik's Eyvan(exedra)” (1). The area covered with vineyards then, is now a slum area.

Fotoğraf 67: Almanca: "Viranşehir, yeni şehir". Osmanlıca: "Viranşehir'in yeni mahallesi".

Fotoğrafta Viranşehir ören yerinde 19. yüzyıl başlarında oluşturulan ve günümüze Viranşehir ilçesi olarak gelen kasaba görülüyor.

Photo 67: In German: "Viransehir, the new city" In Ottoman Turkish: "The new part of Viransehir"

The town built on the historical Viransehir mold at the beginning of 19th century is now the city of Viransehir.

Fotoğraf 68: Almanca: "Kürtlerin Milli Aşireti Şeyhi, Hamidiye Alayları Komutanı İbrahim Paşa". Osmanlıca: "Milli nam Kürt aşiretinin şeyhi ile Hamidiye Alayları'nın kumandanı İbrahim Paşa".

Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid döneminde merkezi otoritenin sağlanması ve düşmana karşı aşiretlerin askeri gücünden yararlanılması amacıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiretlerden oluşturulan hafif süvari birliklerine "Hamidiye Alayları" denilmiştir. Urfa'daki Kürt ve Arap aşiretlerinden oluşan Hamidiye Alayları'nın komutanı Milli aşireti reisi İbrahim Paşa idi. Urfa Hamidiye Alayları aşiretlerinden Karakeçili ve Milli aşiretleri gönüllü üçer alayla Balkan savaşlarına da (1912-1913) katılmışlardır. Mevlid-i Halil Camii haziresinde Urfa Hamidiye Alayları Kolağası tabibi Bahaddin Beg'in H.1322 tarihli mezarı bulunmaktadır.

The Hamidiye Commandant Ibrahim Pasha
Sheikh der Milli-Kurden
ملی نام کرد عشیره قائد قومانده ایبراهیم پاشا

Photo 68: In German: "The Sheikh of the Kurdish Milli Tribe, the commander of the Hamidiye Regiments Ibrahim Pasha" In Ottoman Turkish: "Ibrahim Pasha, The Sheikh of the Kurdish Tribe called Milli and the commander of the Hamidiye Regiments"

The light mounted troops founded in the East and Southeast of Anatolia during Sultan Abdulhamid II rule, were to use the military power of the local tribes to fight against the enemy when needed. The commander in charge of the "Hamidiye Regiments", of which soldiers were both from Kurdish and Arabic tribes, was Ibrahim Pasha, the chief of the Milli Tribe. Three regiments of volunteered soldiers from both Milli and Karakeçili tribes of Urfa Hamidiye Regiments had also joined the Ottoman Army in 1912-1913 during Balkan Wars. The grave of Captain Bahaddin Beg (a medical doctor) of the Hamidiye Regiments is in the graveyard of Mevlid-i Halil Mosque. The tombstone is dated as 1322 by the muslim calendar.

Fotoğraf 69: Almanca: "İbrahim Paşa'nın göçer çadırı". Osmanlıca: "İbrahim Paşa'nın büyük çadırı".

Photo 69: In German: "Ibrahim Pasha's nomadic tent" In Ottoman Turkish "The great tent of Ibrahim Pasha"

Fotoğraf 70: Almanca: "Mercihan Köyü Kürtleri". Osmanlıca: "Mercihan Köylü Kürt".

Merçî Chān
Kurdish People
مرجھانہ کربی کرد

ISTANBUL UNIV
90567

Fotoğraf 71: "Suruç ovasında Kürt çadırı".

سورج اودوسه کردی چادری

۹۶

STANBUL UNIV.

۱۹۱۸

Photo 71: "A Kurdish tent in the Suruc Plain"

Fotoğraf 72: “Urfalı Bican Ağa'nın hayrat olarak Sacur suyu üzerinde bina etmekte olduğu köprü”.

Bican Ağa, Urfa Cami-i Kebir Mahallesi sakinlerinden Kürkcüzade Ahmet Bican Efendi'dir. Hayırsever olan bu zat, Suruç ilçesinde “Ahmet Bican Camii”ni, minaresini, su kuyusunu ve helahanesini yaptırmış, 1887 tarihinde hazırlattığı vakfiyesinde bunları vakfettiğini belirtmiştir. Bu zat ayrıca 1887 tarihinde isotçu pazarında, 1900 tarihinde de Redif Asker-i Şahanesi'nin (Millet Hanı) doğusunda “Bican Ağa Hanı” adıyla anılan iki han daha yaptırmıştır. İkinci hanın üzerine ayrıca ahşap bir misafirhane yaptırmış, ancak bu misafirhane 1930'lu yıllardaki yangınla yok olmuştur. İsoçtu pazarındaki han (Emniyet Oteli) 1980'li yıllarda yıkılarak yerine “Özdiker Kuyumcular Çarşısı” yapılmıştır. Redif Asker-i Şahanesi'nin doğusundaki han ise günümüzde belediye binası yakınında olup son sahiplerinin adlarına izafeten “Yemen Askeri Mustafa Ağa Hanı-Türkmen Garajı” olarak tanınmaktadır.

اورفہ بیکانہ خانقاہ پرانہ دورہ و ترمیم اور زینت بنا کر دیئے گئے

۱۰۶

۱۰۶

Photo 72: “The Bridge Bican Aga of Urfa being built on Sacur Stream for charity”

Bican Aga is Kurkcuzade Ahmet Bican Effendi of Cami-i Kebir district in Urfa. He was known as a generous person and had built “Ahmet Bican Mosque”, its minaret, water well and toilets and registered all these in his manuscripts in 1887 and dedicated them to public service. The same person had also built two inns, one in Isotcu Bazaar in 1887 and the other known as “Bican Aga Inn” in the east of Redif Asker-i Sahane (Millet Inn) in 1891. The second floor of the latter which was wooden framed was a guesthouse but it was burnt down in 1930s. The one in Isotcu Bazaar (Emniyet Oteli) was pulled down in 1980s to build “Ozdiker Jewellers' Market” in its place. The inn in the east of Redif Asker-i Sahane is close to the Municipality Building today and is renamed as “Yemen Askeri Mustafa Ağa Hani-Turkmen Garajı” after its last owners.

Fotoğraf 73: “Çölde bir kervan”.

50-60 yıl öncesine kadar at, eşek, deve gibi hayvanların binek ve yük taşıyıcı olarak önemli bir yeri vardı. Develerin üzerlerindeki semerlere “havut”, bu sanatla uğraşanlara da “havutçu” denilirdi. Tarlada el ile biçilen buğdaylar havut üzerinde “şelte” yapılarak (toparlanıp bağlanarak) harman yerine getirilir, bu işle uğraşanlara “şelteci” denirdi. Ayrıca köylerde üretilen her türlü ürün deve kervanları ile kente getirilirdi. Fotoğrafta, bir deve kervanının mola anı görülüyor.

26.5.1978
1.4

90798

Photo 73: “A caravan in the desert”

Horses, donkeys, and camels were important means of transportation up until 50-60 years ago. The saddles used for the camels were called “havut” and the saddlers “havutcu”. The wheat crop cut and bound by hand was brought as “selte” to the threshing field and the people who do this were called as “selteci” (selte makers). All that were produced in the villages were brought into town on camelback by caravans. The caravan in the picture is on a break.

Fotoğraf 74: “Kaleden Birecik'in görünüşüdür”.

Fotoğrafta görülen tarihi kent dokusu günümüzde betonarme yapılara yenik düşmüştür. 1. “Ulu Cami”, 2. Günümüzdeki postane binasının yerinde bulunan ve 1929 yılında Fırat'ın kabarması sırasında temelleri sarsıldığından yıkılan “Servili Cami”dir. Fırat'ın bu kabarmasında Servili Cami yakınındaki Şeyh Taha Tekkesi de yıkılmıştır.

قلم دەر بیره جەڤك كورنیش

Photo 74: “A view of Birecik from the Castle”

The historical texture of the town has yielded for concrete blocks of houses. 1. “Grand Mosque”. 2. “Servili Mosque (mosque with cypress trees around)” was in place of the post office but had to be pulled down after its foundation became loose due to a severe rise of the waters of Euphrates. Sheikh Taha Dervishes' lounge near this mosque had the same end.

Fotoğraf 75: "Kaleden Birecik'in görünüşüdür".

قلمده بیره عقیق کورنیدر

Photo 75: "A view of Birecik from the Castle"

Fotoğraf 76: "Kaleden Birecik'in görünüşüdür".

قەلئەدەنە بىرە چىك كۆرۈنىشى

Fotoğraf 77: "Kaleden Birecik'in görünüşüdür".

فلم دى بى جى كورنر

Photo 77: "A view of Birecik from the Castle"

Fotoğraf 78: Almanca: "Birecik ve Fırat Nehri". Osmanlıca: "Birecik ve Fırat Nehri".

Fotoğraf 79: “Nefs-i Birecik Fırat cihetinden görünüşüdür”.
1. Servili Cami.

نفس بیرهك فراه جبهه الفرات

Photo 79: “A Birecik view from the river Euphrates”
1. “Servili Mosque”.

Fotoğraf 80: “Birecik'in Fırat Nehri karşısında görünüşüdür”.

1. Ulu Cami. 2. Ulu Cami avlusunun önünde, Fırat kenarında görülen kemerler tersanedir. XVI.yüzyılın ikinci yarısında faaliyette olduğu bilinen Birecik tersanesinin kuruluş tarihi bilinmemektedir. 1565 tarihli Osmanlı belgelerinde Birecik'te bir tersanenin mevcut olduğu belirtilmektedir. Kâtip Çelebi, 1567 yılında Birecik tersanesinde 550 gemi inşa edebilecek personelin mevcut olduğunu yazmaktadır. Basra Körfezi'nden ve Bağdat'dan kuzeye doğru Fırat Nehri yoluyla yapılan ulaşımın son durağı Birecik idi. Ayrıca Halep'ten kervanlarla Birecik'e gelen ticaret malları buradaki ticari iskeleden gemilerle Bağdat'a gönderilirdi. Kentte XVI.yüzyılda keten, kumaş, balmumu, mısır ve deri gibi ürünlerin depolandığı ambarlar bulunmaktaydı. Birecik iskelesinden askeri nakliyat ve sivil yolcu ulaşımı da yapılıyordu.

بیرهچك دراه نهري فایوسه كوئسه

Photo 80: “Birecik from across the river Euphrates”

1. Grand Mosque of Birecik. 2. The place with arches by the river and in front of the mosque is the shipyard. It is known that the shipyard was there in use during the second half of XVIth century, but the exact date of construction is not clear. In the Ottoman manuscripts dated 1565, it is stated that a shipyard did exist in Birecik. Katip Celebi, in his book, writes that there was a sufficient number of workers to build 550 ships there in those days. Birecik was the last port of the transportation on Euphrates, starting from the Persian Gulf and the city of Baghdad then. Goods brought to Birecik from Aleppo by caravans were then loaded on ships from the quay there to be sent to Baghdad.

Fotoğraf 81: "Nefs-i Birecik'te umum görünüşüdür".

Photo 81: "A general view of Birecik"

Fotoğraf 82: "Birecik'in Fırat Nehri karşısından görünüşüdür".

بیرهك فرات نهري قارشوسنده كورته

Fotoğraf 83: “Nefs-i Birecik kale cihetinden görünüşüdür”.

M.Ö. 2000 yılından bu yana iskân edildiği tahmin edilen Birecik Kalesi'nden Asurluların çivi yazılı tabletlerinde söz edilmektedir. Kalede XV.yüzyıl ikinci yarısında Memluklu sultanı “el-melik el-eşref Ebunasr Kayıtbay” döneminde önemli güçlendirme ve eklemeler yapılmıştır. 1839 yılında Osmanlı ordusu ile İbrahim Paşa kumandasındaki Mısır ordusu arasında Birecik yakınlarındaki Nizip'te meydana gelen savaşta Osmanlı ordusunda yer alan Alman general Moltke, “Türkiye Mektupları” adlı kitabında kaleden detaylı bir biçimde söz etmektedir. Kalede varlığı bilinen “Selimiye Camii” ve “Kale Camii Şerifi” (fotoğraf 103) ile İslam alimi Şeyh Miftah'a ait türbe (fotoğraf 104) günümüzde yoktur.

نفس بى بى قلع جىزىه كوئىته

Photo 83: “A view of Birecik from the Castle”

It has been estimated that the earliest settlement in Birecik Castle goes back to 2000 BC. The castle here was mentioned in the Assyrian cuneatic tablets. In the second half of the XVth century, during the rule of “al-melik al-esref Ebunasr Kayitbay”, the Memluk Sultan, some important fortifications and supplements were provided. Moltke, the German general, was in the Ottoman Army fighting against the Egyptians led by Ibrahim Pasha during the war that took place near Nizip, gives some detailed descriptions of the Birecik Castle in his book titled “Letters from Turkey”. “Selimiye Mosque “ and “Kale Mosque” we see in Picture 103 and the tomb of muslim scholar Sheikh Miftah in Picture 104 do not exist anymore.

Fotoğraf 84: "Birecik kalesi resmidir".

Fotoğrafın çekildiği 1890 yıllarında kalenin günümüze göre çok daha sağlam olduğu görülüyor.

بیره جیک قلعه سی رسمیدر

Fotoğraf 85: "Nefs-i Birecik'te kalesinin harabasıdır".

نفسی بیکده قلعه‌نیک خرابه‌ست.

Photo 85: "Remnants of the castle in Birecik"

Fotoğraf 86: "Birecik Kalesi".

بیره جک قلعه سی

٩٠٧٩٨

Fotoğraf 87: "Birecik dağ kalesinin kapısıdır".

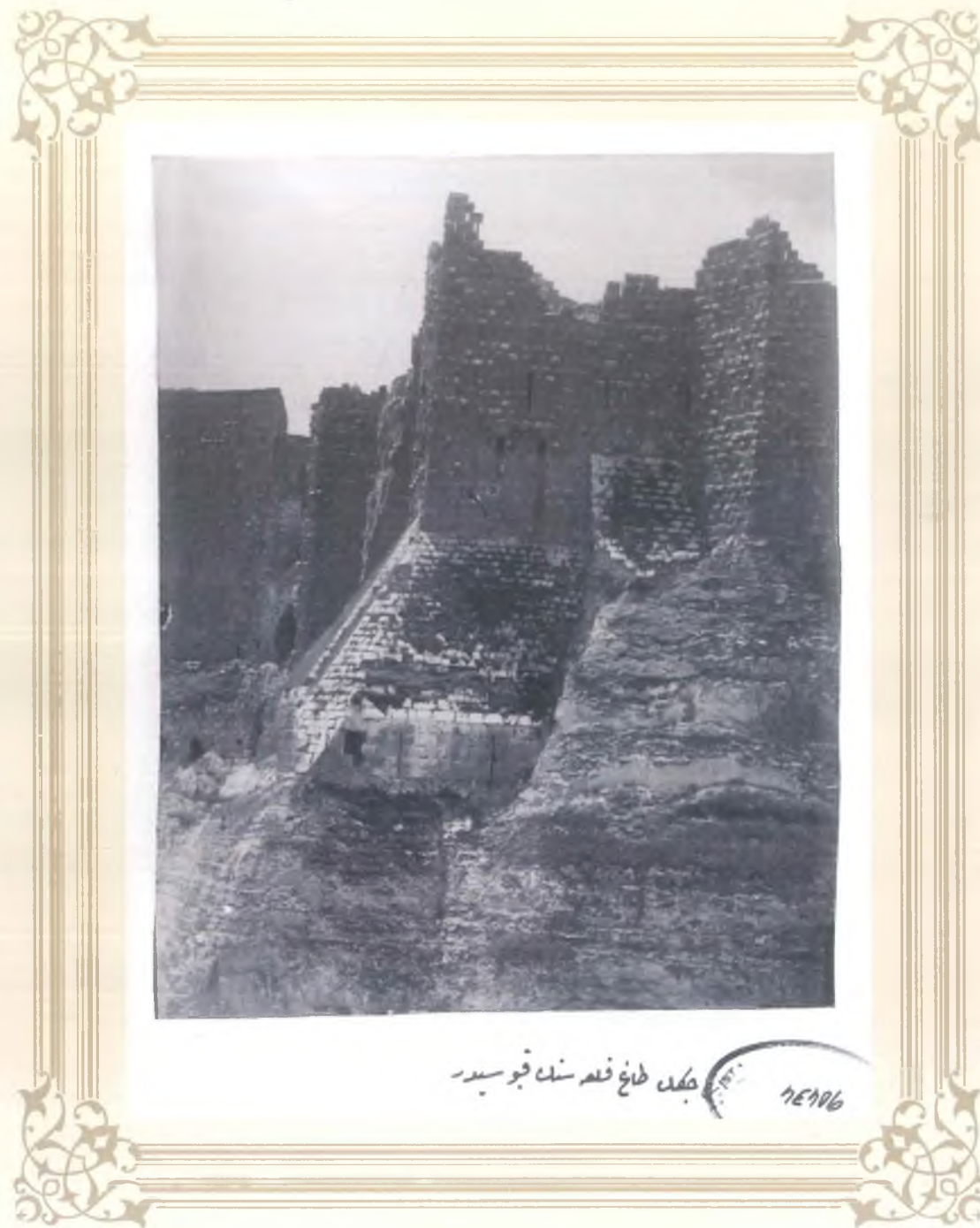

Photo 87: "The Gate of the castle on the hill in Birecik"

Fotoğraf 88: “Birecik'te Urfa Kapısı”.

Günümüze ulaşan bu kapının üzerindeki kitabede, Sultan Melik el-Eşref Ebunaser Kayıtbay'ın emriyle Birecik Naibi Lütfullah tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Kapının iki yanındaki şerit kitabede ise, surların aynı sultan tarafından 1483 yılında yaptırıldığı belirtilmiştir. Fotoğrafta kapının doğu cephesi görülüyor.

بیره جلدہ اور فیس
۹۷

Photo 88: “Urfa Gate in Birecik”

The inscription on the tablet on this gate indicates that the castle was built by Lutfullah, the viceroy of Birecik in accordance with the decree of Sultan Melik al Esref Ebunaser Kayitbay. On the two vertical tablets on the sides of the gate it is inscribed that the city walls were also built by the same sultan in 1483. The eastern facade of the gate is seen in the picture.

Fotoğraf 89: “Nefs-i Birecik'te Urfa Kapısı”.
Fotoğrafta kapının doğu cephesi görülüyor.

نفس بیره‌جیک اورفا قوسى

Photo 89: “Urfa Gate in Birecik”
The eastern facade of Urfa Gate.

Fotoğraf 90: “Nefs-i Birecik'te Vadi-i Cenk Kapısı”.

Halk arasında “Meçan Kapısı” olarak bilinen bu kapının üst kısmı günümüzde kitabe şeriden itibaren yıkılmıştır. Kapının üzerindeki şerit kitabede, sultan Melik Eşref Ebunısr Kayıtbay'ın yardımıyla Birecik Naibi Yunus tarafından 1484 yılında yaptırıldığı yazılıdır.

نقش به حکمه واری جنبه قیسی

Photo 90: “Vadi-i Cenk Gate in Birecik”

The upper part of this gate starting from the inscription has been demolished. On the tablet it says the gate was built by Yusuf the viceroy of Birecik in 1484, upon the order of Sultan Melik Esref Ebunısr Kayıtbay.

Fotoğraf 91: “Birecik'te Meydan Kapısı”.

Alaburç'un batısına bitişik olan bu kapı, yol açımı sırasında yıktırılmıştır. Max Freiherrn von Oppenheim, 1900 yılı başlarında kapı üzerindeki kitabeyi okumuş ve kapının Ebunahr Kayıtbay'ın hükümdarlığı sırasında “Fakir Yunus” (Meçan kapısını yaptıran Birecik Naibi Yunus olmalı) tarafından 1482 senesinde yaptırıldığını kaydetmiştir.

Photo 91: “Meydan Gate in Birecik”

This gate adjacent to west of Alaburc was pulled down during a road opening. Max Freiherrn von Oppenheim read the inscription in early nineteenth century and explained that the gate was built in 1482 by Fakir Yunus (must be Yunus the viceroy of Birecik who built Mecan Gate) during Ebunahr Kayıtbay Rule.

Fotoğraf 92: "Nefs-i Birecik'te Meydan Kapısı resmidir".

نفسیره جندہ میدان قیوسی رسمیدر

Fotoğraf 93: “Nefs-i Birecik'te Burc-i Âla mahallesinin görünüşüdür”.

Şehrin güneyinde, Alaburç'tan doğuya doğru uzayan surlar günümüzde yer yer durmaktadır. Surların önünde görülen ekili alan günümüzde caddedir.

نفسیہ جگہ بورج اعلا محله کورنیه

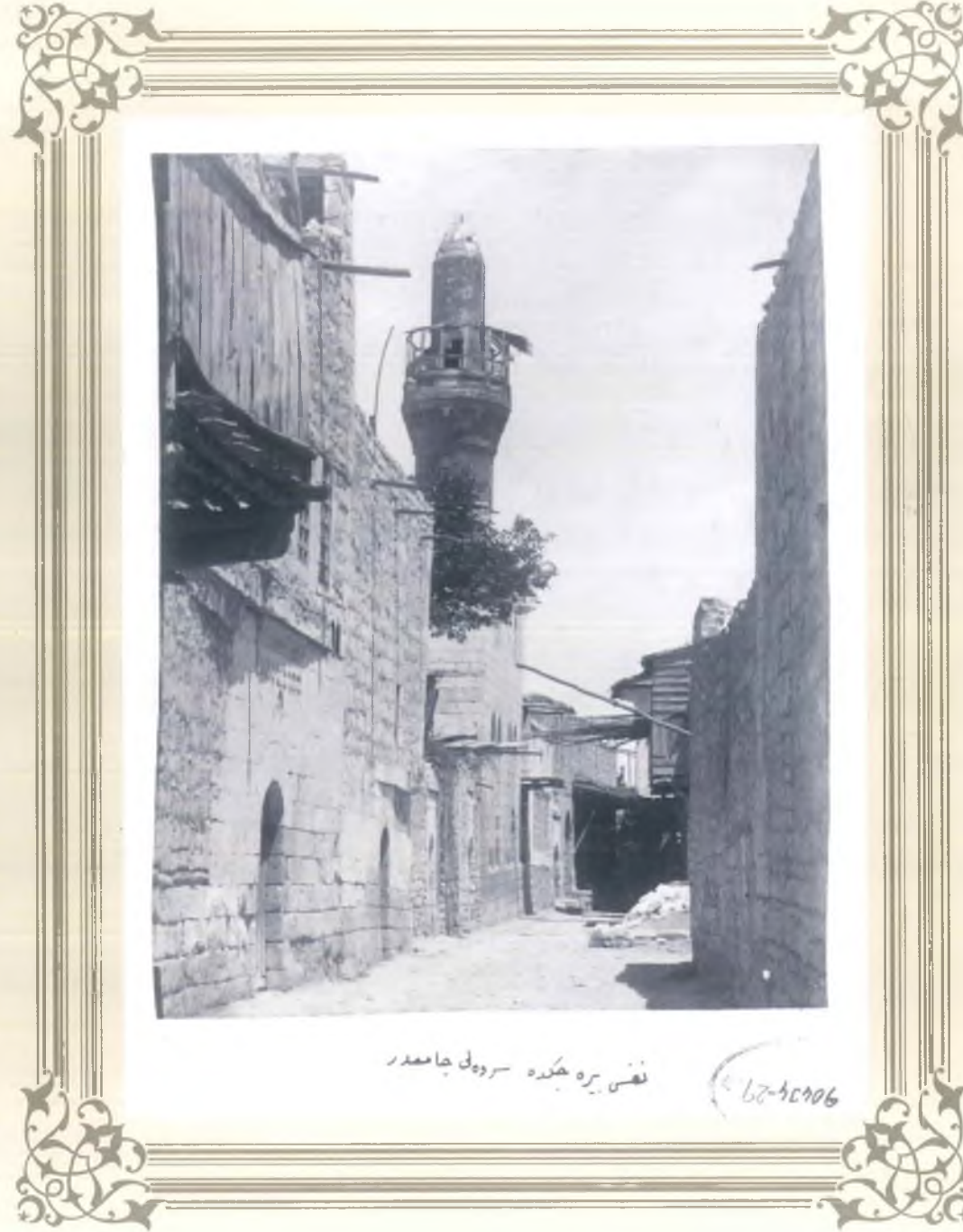
Photo 93: “A general view of Burc-i Ala District in Birecik”

Some of the city walls extending from Alaburç to the east can still be seen standing in the south of the city. The cultivated piece of land in front of them is a street now.

Fotoğraf 94: “Nefs-i Birecik'te Serveli (Servili) Camii'dir”.

Günümüzdeki postane binasının yerinde bulunan bu cami, 1929 yılında Fırat'ın kabarması sırasında temelleri sarsıldığından yıkılmıştır. Bu kabarma sırasında caminin yakınında yer alan Şeyh Taha Tekkesi de yıkılmıştır.

Photo 94: “Serveli-Servili Mosque in Birecik”

This mosque in place of which the post office stands now was pulled down in 1929 for its foundations got loose when the waters of the river rose. Sheikh Taha Dervishes' lounge nearby was also demolished then.

Fotoğraf 95: “Birecik'te Serveli Camii'nin deruni”.
Fotoğrafta caminin mihrap ve minberi görülmektedir.

Photo 95: “Interior of the Serveli Mosque in Birecik”
The niche and the minbar are seen in the picture.

Fotoğraf 96: "Birecik'te Çarşı Camii Şerifi'nin resmidir".

Attar pazarındaki bu caminin minare kapısı üzerindeki kitabede miladi 1369 tarihinde yaptırıldığı yazılıdır. Diğer kitabelerde, zamanla yıkılan bu caminin 1755 yılında Seyyid Muhammed oğlu Hacı Seyyid İsmail tarafından yeniden yaptırıldığı, 1915 yılındaki çarşı Pazar yangınından sonra ise Belediye Reisi Mirkelam Nuri Efendi tarafından yenilendiği yazılıdır.

Photo 96: "The picture of Carsi(marketplace) Mosque in Birecik"

The inscription on the door of the minaret of this mosque in the Herbs Market indicates that it was built in 1396. Other tablets suggest that the mosque has been damaged by time and rebuilt by Hacı Seyyid İsmail, the son of Muhammed, in 1755 and was partly rebuilt again later in 1915 (after the big fire affecting the Marketplace area seriously) by Mayor Mirkelam Nuri Effendi.

Fotoğraf 97: “Birecik'te Mağara Camii”.

Hoca Şerif mahallesindeki bu cami isminden de anlaşılacağı üzere tamamen kayaya oyulmuştur. Kayalığın cephesi düzgün taşlarla örülmüş ve bu cepheye kapı ve pencere açılmıştır. Bu cephedeki iki kitabeden birinde “Esseyid el-Hac Abdülkadir el-Mufti” adı geçmekte, diğerinde mağaranın 1811 yılında tamir ettirildiği yazılıdır. Üzerindeki evlerden ve kanalizasyonlardan dolayı su sızdıran Mağara Camii, boşaltılmış ve 1964 yılında ön tarafına aynı adla anılan yeni bir cami yapılmıştır. Bu sırada, mağara cephesinin doğusuna bitişik orijinal minare de yeni yapılan caminin önüne taşınmıştır. Fotoğrafta minare orijinal yerinde görülmektedir.

Photo 97: “Magara(cave) Mosque in Birecik”

This mosque in the Hoca Serif District of the city is carved-in-rock as its name implies. A wall made up of cut stone bricks constitutes the facade of the cave, with a door and windows left as openings. One of the two tablets on the wall mentions the name “Esseyid al-Hac Abdulkadir al-Mufti” while the second one shows that the mosque was renovated in 1811. The mosque was evacuated due to some nasty leakage from the houses built on top of the rocky hill above and a new mosque was built right in front of the old one while the original minaret built to the east to the facade was moved to stand next to the new one. The minaret in the picture is at its original location.

Fotoğraf 98: “Nefs-i Birecik'te İynablı Camii Şerifi'nin resmidir”.

Fotoğrafta görülen bu cami uzun yıllar harap durumda kalmış, 20. yüzyıl ortalarında yıkılarak yerine aynı adla anılan bu günkü betonarme cami yapılmıştır. Bu fotoğraf caminin yıkılmadan önceki durumunu göstermesi açısından değerlidir.

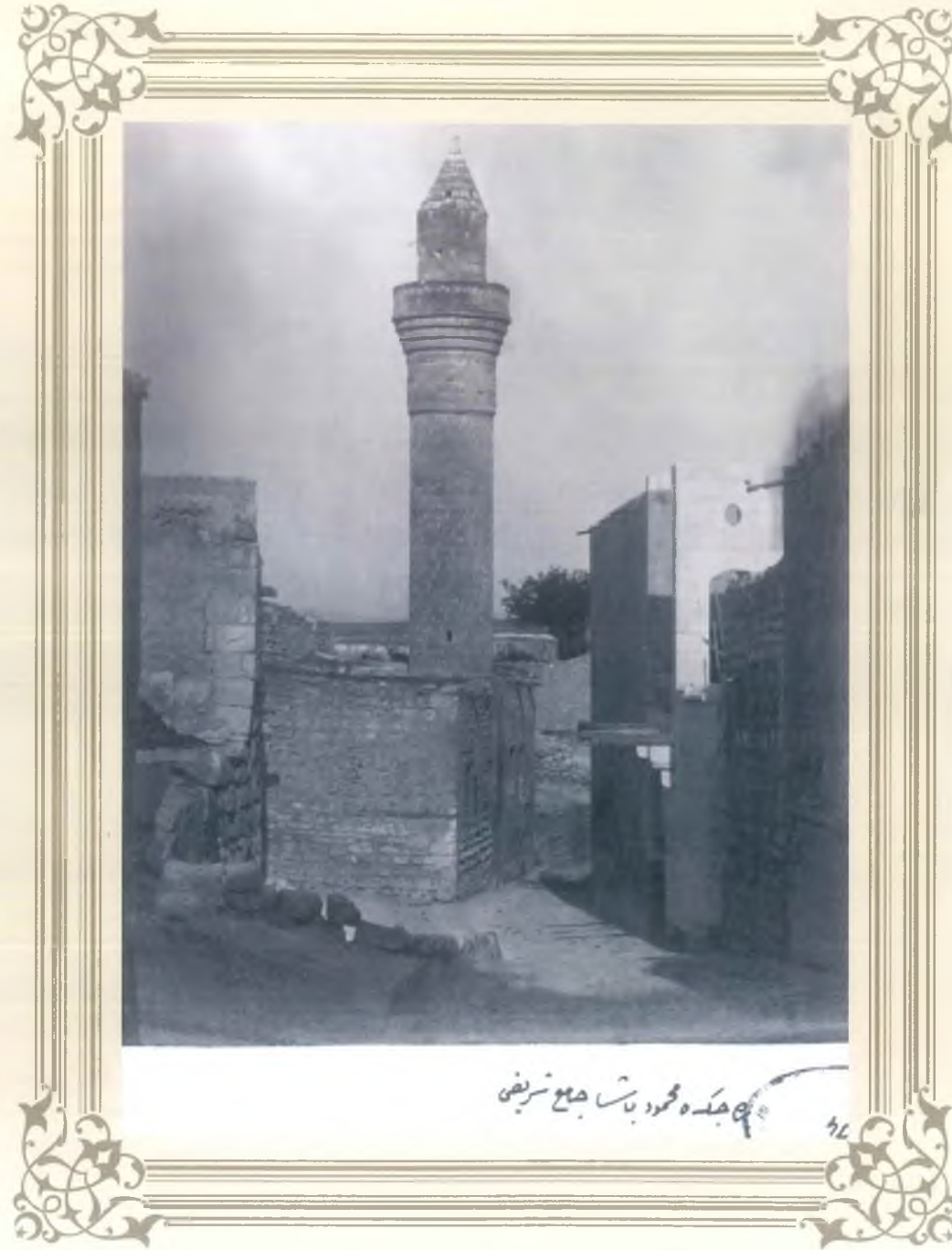

Photo 98: “The picture of İynaplı Mosque in Birecik”

The mosque in the picture was left unattended for long and a new concrete one was built in its place in mid 20th century. This picture is significant for it shows what the old mosque was like right before it was pulled down.

Fotoğraf 99: “Birecik'te Mahmut Paşa Camii Şerifi”.

Kurtuluş Mahallesi Urfa Kapısı yakınındaki bu cami, doğusuna bitişik hamamla birlikte 1573 yılında Mahmut Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Photo 99: “Mahmut Pasha Mosque in Birecik”

This mosque near Urfa Gate in the Kurtuluş district of the city and the baths adjacent to its eastern wall were built by Mahmut Pasha in 1573.

Fotoğraf 100: “Birecik'te Şeyh Said Efendi Camii Şerifi'nin resmidir”.

Bu caminin esas adı “Şeyh Sadeddin Camii”dir. Fotoğrafın altına “Şeyh Said Efendi” yazılmıştır. Kitabesine göre harap bir durumda iken Şeyh Mustafazade Ayşe Hatun tarafından 1911 yılında yenilenmiştir. Halk arasında “Hakim Baba” adıyla tanınan Şeyh Sadeddin'in türbesi caminin avlusundadır.

بیرهكەك شەيخ سەید ئەفەندی مەسجید

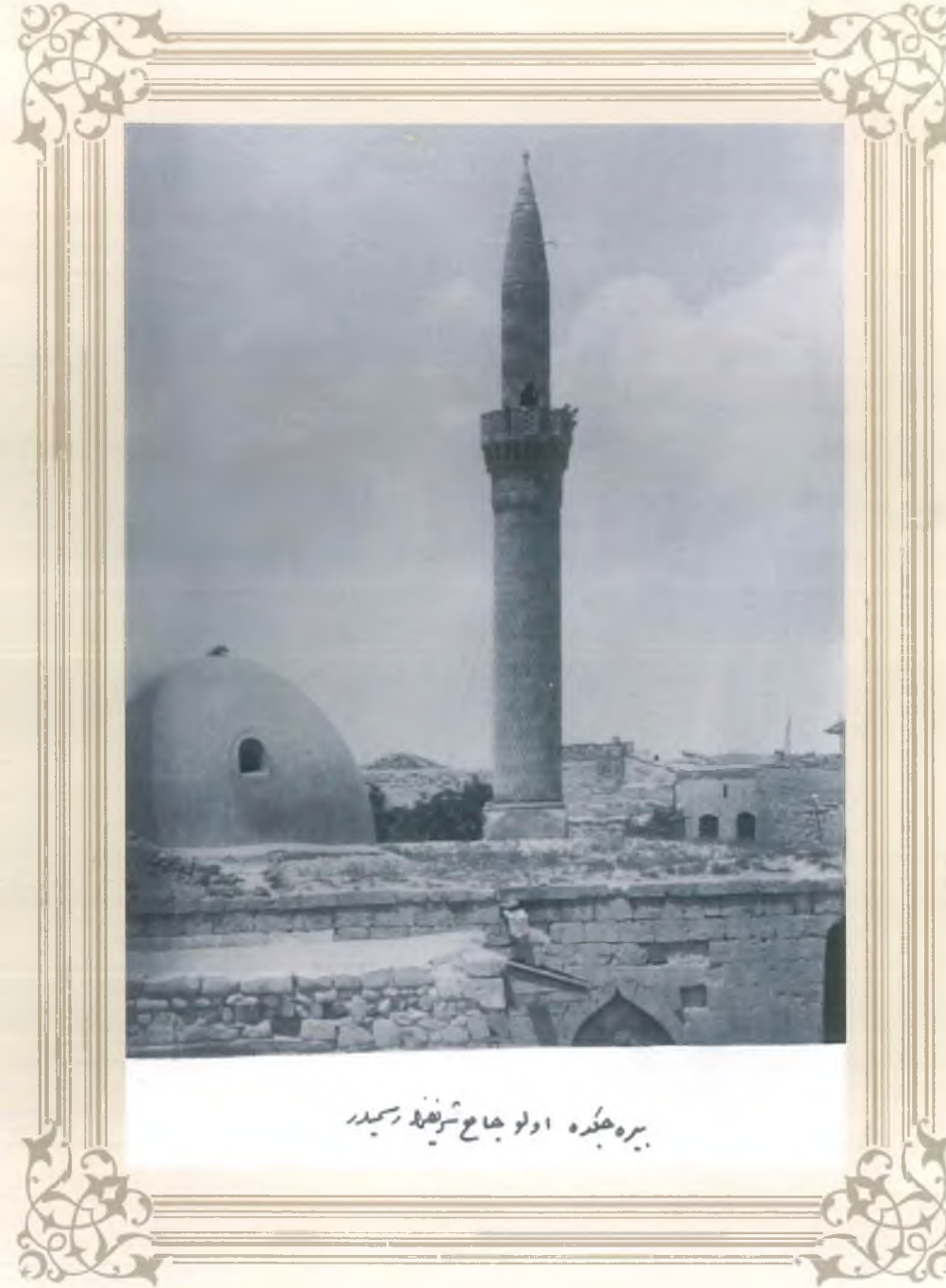
Photo 100: “The picture of Sheikh Said Effendi Mosque in Birecik”

The real name of this mosque is “Sheikh Sadeddin Mosque”. The note at the bottom indicating “Sheikh Said Effendi” is a mistake. According to the inscription, it was in ruins when renovated by Sheik Mustafazade Ayse Khatun in 1911. Sheikh Sadeddin was locally known as “Hakim Baba” and his tomb is in the mosque yard.

Fotoğraf 101: “Birecik'te Ulu Camii Şerifi'nin resmidir”.

Merkez mahallesi, iskele çarşısındaki Ulu Cami'nin inşa kitabesi olmadığından ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Kitabesinde eyvanın (son cemaat yeri) ve kapının 1802 yılında Serdar Ahmet Ağa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Diğer bir kitabe ise Binbaşı Ahmet Cevdet'in 1918 yılında yaptırdığı onarım ile ilgili olmalıdır. Cami avlusunun kuzey doğu köşesinde yer alan burmalı silindirik gövdeli minarenin Birecik kalesindeki “Selimiye Camii”nden getirildiği söylenmektedir.

Photo 101: “The picture of Grand Mosque in Birecik”

Neither the name of the builder nor the date of construction of the Grand Mosque in the Pier Market in the Merkez district is known because there is no building tablets of inscriptions found anywhere. A tablet suggests that the last congregation place and the gate were built by Serdar Ahmet Ağa in 1802. Another tablet is about a renovation made by Major Ahmet Cevdet in 1918. The cylindrical minaret with braid designs, which is in the northwest corner of the yard, is said to be brought from the “Selimiye Mosque” in Birecik Castle.

Fotoğraf 102: “Birecik'te Cücük Camii Şerifi'nin resmidir”.

Halk arasında “Abdikethüda Camii” olarak bilinen bu caminin giriş kapısı üzerindeki kitabede, çok harap bir halde iken 1827 yılında Sabrizade Ali Baba tarafından yenilendiği yazılıdır.

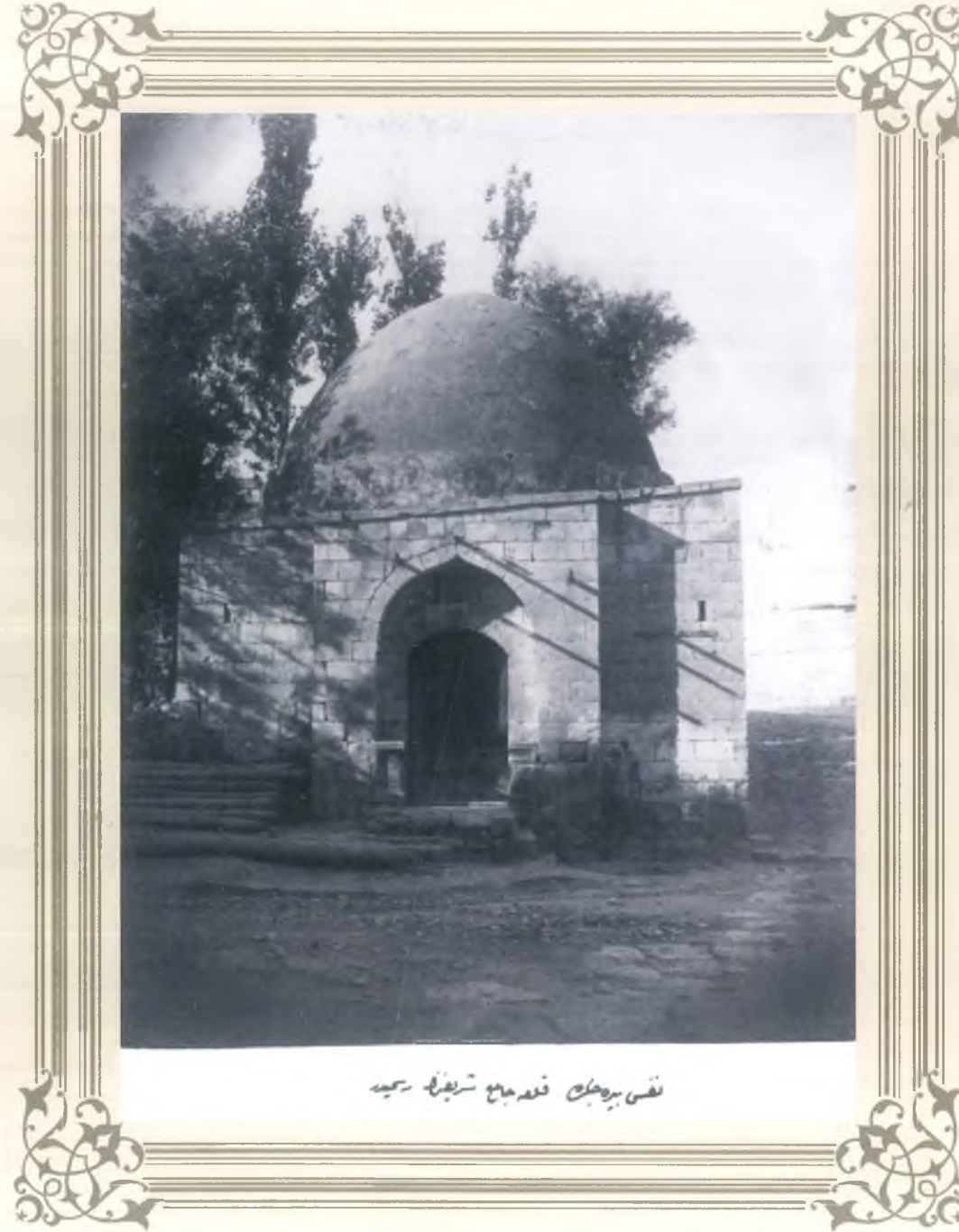

Photo 102: “The picture of Cucuk Mosque in Birecik”

The inscription over the door at the entrance indicates that this mosque locally known as “Abdikethuda Mosque” was renovated by Sabrizade Ali Baba in 1827 when it was in ruins.

Fotoğraf 103: “Nefs-i Birecik'de Kale Camii Şerifi'nin resmidir”.
Adından kalede olduğu anlaşılan bu cami günümüzde yoktur.

Photo 103: “The picture of Kale Mosque in Birecik”.
The name indicates that the mosque was somewhere in the Castle but it does not exist any more.

Fotoğraf 104: “Birecik kalesinde medfun Sekkâki makam-ı âlileridir”.

Halk arasında “Şeyh Miftah Türbesi” olarak anılan ve günümüzde yıkılmış olan bu türbe Miftah'ül Ülûm (İlimlerin Anahtarı) lakabıyla tanınan Ebu Yusuf Sekkâki'ye aittir.

بیره جک قلعہ سندہ مدفونہ سکاکے مقام عالیہ پر۔

Photo 104: “The tomb of Sekkaki in Birecik Castle”

This tomb locally known as “Sheikh Miftah's Tomb” is almost in ruins today. It is known to belong to Ebu Yusuf Sekkaki who used to be known as Miftah'ul Ulum (key to all sciences).

Fotoğraf 105: “Birecik'te Ermeni Kilisesi”.

Fotoğrafta apsisi görülen bu kilise günümüzde yoktur.

بیره‌جک داری کلیسای

Photo 105: “Armenian Church in Birecik”

The picture shows the abscissa of the church. This church does not exist any longer.

Fotoğraf 106: “Nefs-i Birecik'te Hükümet Konağı'nın resmidir”.
Bu konak günümüzde yoktur.

نفسی بیکده حکومت قوناغی

Photo 106: “Government Office in Birecik”
This building does not exist in Birecik today.

Fotoğraf 107: “Nefs-i Birecik'te postahane resmidir”.
Kale eteğinde olduğu anlaşılan bu yapı günümüzde yoktur.

نفس بیکره بوسه خانه رسیدر

Photo 107: “Post Office in Birecik”
The building seems to have situated at the foot of the castle hill but does not exist today.

Fotoğraf 108: “Birecik Mekteb-i Rüştîyesi resmidir”.
Osmanlı dönemi bu ortaokul binası günümüzde yoktur.

Photo108: “Mekteb-i Rusdiye (the grammar school) of Birecik”
The grammar school building from the Ottoman time does not exist today.

Fotoğraf 109: Alt yazısı olmayan bu fotoğrafta Birecik'te bir okul binasına ait olabileceği düşünülmüştür.

Photo 109: This picture does not have an explanation on it but is thought to be of a school building in Birecik.

Fotoğraf 110: "Birecik'te Deve Meydanı".

Photo 110: "Camels Square in Birecik"

Fotoğraf 111: “Birecik'te Fırat suyundan geçen kayıkların resmi”.

Photo 111: “The picture of rafts crossing the river Euphrates”

Fotoğraf 112: Almanca: "Soğmatar tepesindeki kale". Osmanlıca: "Soğmatar nam-ı harabazar'ın içindeki kale".

Harran'a 50 km. uzaklıkta bulunan Soğmatar ören yeri, tarihte gök cisimlerinin kutsal tanındığı Pagan inancının önemli bir merkezi idi. Fotoğrafta görülen Soğmatar Kalesi büyük bir höyük üzerine kurulmuştur. Günümüze bir iki duvarı ulaşmış olan bu kalenin fotoğrafın çekildiği 1890 yıllarında çok daha sağlam olduğu anlaşılmaktadır.

Photo 112: In German: "Castle on the Hill Sogmatar" In Ottoman Turkish: "Castle in the ruins called Sogmatar"

The ancient city of Sogmatar situated in 50 kilometres distance from Harran was an important center of paganism in which the celestial objects were considered sacred. The Sogmatar Castle in the picture is situated on a huge shrine. The castle, only a few walls of which have survived, was in a much better condition in 1890, when this picture was taken, than it is today.

Fotoğraf 113: Almanca: "Soğmatar dairesel burc". Osmanlıca: "Soğmatar'ın müdevver burcu".

Soğmatar kalesinin batısında yer alan tepelerde gezegenleri sembolize eden tapınak kalıntıları yer almaktadır. Fotoğrafta bunlardan en sağlam olarak günümüze ulaşan dairesel planlı "Venüs Tapınağı" görülmektedir.

Photo 113: In German "Circular tower of Sogmatar" In Ottoman Turkish: "The circular tower of Sogmatar"

On the hills to the west of the Castle of Sogmatar there are some ruined temple-like constructions representing the planets. The picture shows Venus Shrine, well known for its circular building plan, is one of these well kept constructions.

Fotoğraf 114: Almanca: "Şuayb Şar yer altı ve yer üstü evi". Osmanlıca: "Şuayb Şar zeminin altında ve üstünde mesakin".

Şuayb peygamberin yaşadığına inanılan Şuaybşehri ören yeri Harran'a 30 km. uzaklıktadır. Burada Roma dönemine ait yüzlerce kaya mezarı ve mağara ev üzerine kesme taşlardan yapılar inşa edilmiştir. Fotoğrafta bir mağara ev ve üzerindeki yapı görülmektedir.

Schui'eb Schär.
Oberirdische und unterirdische Wohnung.
سُحَيْبُ شَارَ زَبَدَكُ الْقَفَا وَتَحْتِهَا مَسْكَنُ

Photo 114: In German "Suayb (Jethro) City, a house built both on the level and underground" In Ottoman Turkish "Suayb City living space on the level and underground"

It is believed that Prophet Jethro lived in the ancient city now known as Suayb(Jethro) City, 30 kilometres to Harran. There are many house like constructions built on hundreds of rock graves and cave houses from the Roman period. The Picture shows a cave house and the construction over it.

Fotoğraf 115: Almanca: “Şuayb Şar'da mağara evin içi”. Osmanlıca: “Şuayb Şar'da kadim bir mağaranın dahili”.

Fotoğrafta Şuaybşehri'ndeki mağara evlerden birinin iç kısmı görülmektedir. Duvarlarına çobanlar tarafından stilize hayvan resimleri kazınmış olan bu mağara günümüzde mevcuttur.

Photo 115: In German: “Interior of a cave house in Suayb City” In Ottoman Turkish: “Interior of an ancient cave in Suayb City”

The Picture shows the interior of a cave house in Jethro City. The drawings of stylized animal figures on the walls done by shepherds, are still recognizable.

Fotoğraf 116: Almanca: “Şuaybşehri'nde açıklayıcı yazılarıyla mezar taşları”. Osmanlıca: “Şuayb Şar'da hutut-i kûfiye mutazammın mezar taşları”. (Şuaybşehri'nde kûfi yazı ile düzenlenmiş mezar taşları).

Schü'eb Schar.
Grabsteine mit Kufischen Inschriften.
شعیب سار ده خطوط کوفہ با مقفہ مرارہ شری

Fotoğraf 117: Almanca: “Harran Ulu Camii minaresi ve doğu cepheden görünüş” Osmanlıca: “Salâhaddin hazretlerinin asarından Harran nam-ı mahaldeki Cami-i Kebir'in şark cephesi ile minaresi”.

Fotoğraf alt yazısında Selahattin Eyyübi'nin eserlerinden olduğu belirtilen Harran Ulu Camii 744 yılında Emevi hükümdarı II. Mervan tarafından yaptırılmıştır. Eyyübiler döneminde 1192 yılında restore ettirilmiştir. Bu cami, Anadolu'da inşa edilmiş en eski cami, en büyük cami ve en zengin taş süslemeli cami olma özelliklerine sahiptir. Fotoğrafta caminin doğu cephesi görülmektedir.

Harran.
Minaret und Ostfaçade d. gross. Moschee.
مدینة المدینة العظمیٰ الحرة ہارن نام محلہ کا جامع کبیر ستر نہ جیسے ابہ منارہ مکہ

Photo 117: In German “The minaret of Harran Grand Mosque and a view from the eastern facade”. In Ottoman Turkish: “The eastern facade and the minaret of Harran Grand Mosque in the eponymous town. It is one built by Selahaddin Eyyubi”

The note at the bottom of the picture indicates that this mosque is of Selahattin Eyyubi. But the mosque was built by Marwan II, the Omayyad ruler. It was restored by the Ayyubids in 1192. This Mosque is the oldest, the biggest and the richest in stone ornamentation among the ones built in Anatolia. The picture shows the eastern facade of the Mosque.

Fotoğraf 118: Almanca: "Harran iç kalesinin doğu cephesi". Osmanlıca: "Harran nam-ı mahallin kalesi".

Harran iç kalesinin eski bir Pagan mabedi üzerine Emevi hükümdarı II.Mervan tarafından VIII. yüzyıl ortalarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Kalede 1059 yılında Numeyriler, 1192 yılında Eyyübiler ve 1315 yılında Memlûklular tarafından ekleme ve restorasyonlar yapılmıştır.

Photo 118: In German "The eastern facade of the Harran Citadel" In Ottoman Turkish: "The Harran Castle"

It is estimated that the castle was built on an old pagan temple by the Omayyad Ruler Marwan II in mid eighth century. Some supplementation and restoration were made by Numeyries in 1192 and Memlûks in 1315.

Fotoğraf 119: Almanca: "Harran'da antik bir arslan". Osmanlıca: "Harran'da bulunan kadim bir arslanın heykeli".
Bazalt taşından yapılmış olan bu heykel günümüzde yoktur.

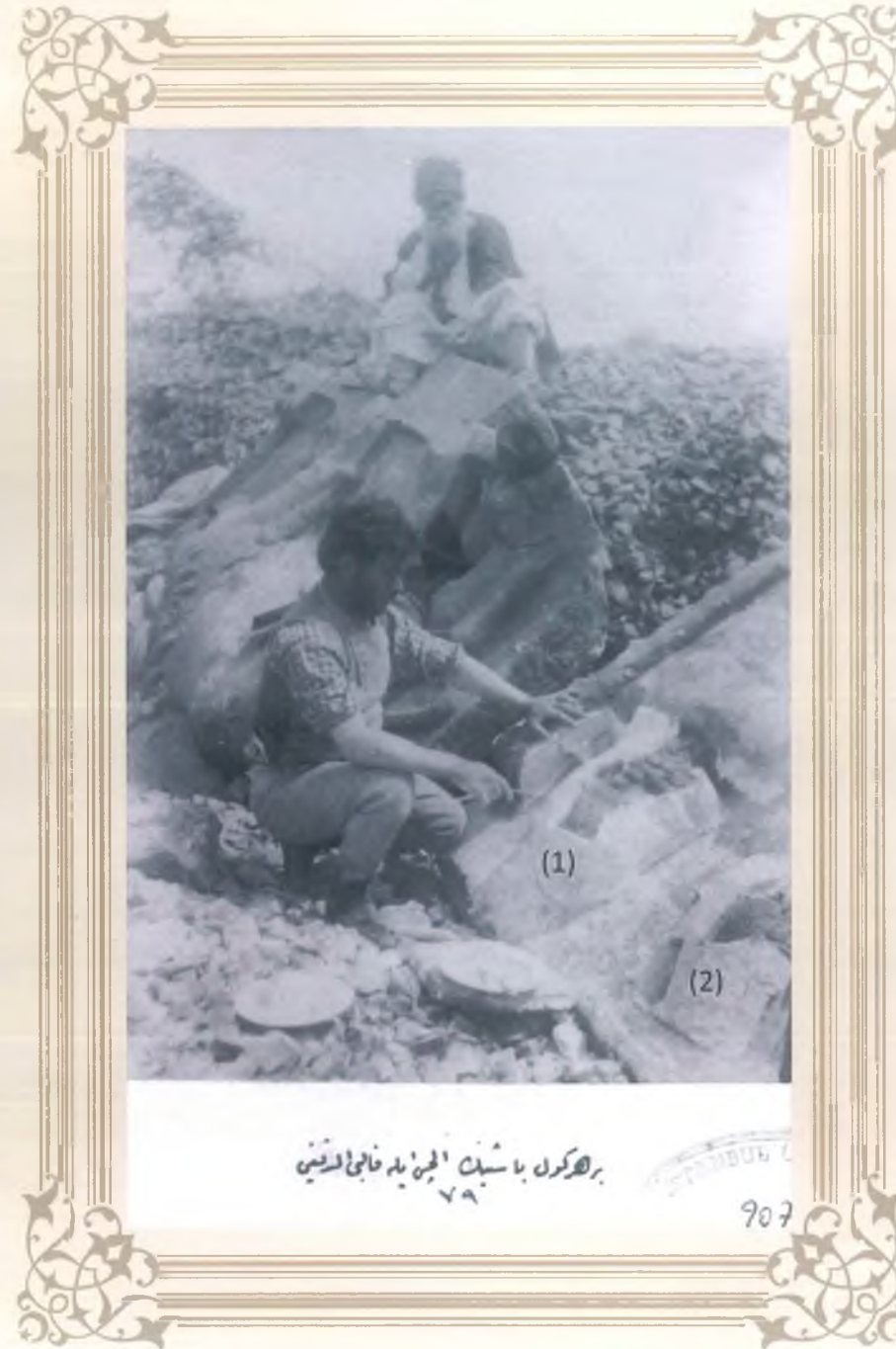
Photo 119: In German: "An antique lion in Harran". In Ottoman Turkish: "An ancient lion statue in Harran"
The statue made of basalt does not exist any more.

Fotoğraf 120: “Bir Herkül başının alçı ile kalıba alındığı”.

Fotoğraf Adıyaman Nemrut Dağı'nda çekilmiştir.

Fotoğrafta Kommagene kralı I.Antiokhos ile Herakles'in (Herkül) tokalaşmasının tasvir edildiği stelin alçı kalıba alınması görülüyor. 1.Herakles'in başı, 2. Antiokhos'un başı

Photo120: “Head of Hercules (being) put into a plaster mold”

The photograph was taken at Nemrut Mountain/Adiyaman.

Making gypsum cast of the stel which Antiochos I, king of Commagene and Heracles (Hercules) shaking hands. 1. Head of Heracles, 2. Head of Antiochos I.

Fotoğraf 121: “Bir heykel parçası”.
Bu heykelin nerede olduğu tespit edilememiştir.

Photo 121: “Piece of a statue”
This statue could not be located.

Fotoğraf 122: "Suruç ovasında diğer arslan resmi".

سورج دؤندنه دیگر ارسلا رسمی
97

ISTANBUL UNIVERSITY
90798

Fotoğraf 123: Almanca: "Mucherib Sarayı'nın eski kalıntısı". Osmanlıca: "Kasr-el Muhbirin'in kadim kalesi".

Photo123: In German: "Relics of Mucherib Palace". In Ottoman Turkish: "The Ancient Castle of Kasr-el Muhbir".

Fotoğraf 124: Almanca: "Tel Halaf ve Habur". Osmanlıca: "Tel Halaf ve Habur nehri".

Tel Halaf, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin hemen karşısındaki Resulayn'ın yaklaşık 2 km. batısında, Suriye sınırları içerisinde yer alan bir kasabadır. Burada yapılan arkeolojik kazılar Halaf Kültürü (M.Ö.5600-5000) olarak bilinen büyük bir kültürü ortaya çıkarmıştır. Avlulu, sokak kapılı, pis su şebekesinin olduğu "tholos" adı verilen konut tipi ile kendine özgü çanak çömlek geleneği bu kültürün başlıca öğeleridir.

Photo 124: In German: "Tel Halaf and Habur" In Ottoman Turkish: "Tel Halaf and the River Habur"

Tel Halaf, a town situated approximately 2 kilometers away in the west of Resulayn, across the Ceylanpınar Country of Sanliurfa, is in Syria. Archaeological excavations carried out in the town uncovered an immense culture known as Halaf Culture (B.C. 5600-5000). The houses, called "tholos", with courtyards, front gates and sewage networks, and the tradition of pottery-making are the distinctive features of this culture.

Fotoğraf 125: *Alt yazısı olmayan bu fotoğraftaki köprünün yeri tespit edilememiştir.*

Photo 125: *As this photograph has no explanations underneath, the bridge could not be located.*

Fotoğraf 126: Alt yazısı olmayan bu fotoğrafin Urfa'da nereye ait olduğu tespit edilememiştir.

Fotoğraf 127: “Halep şehri haricinde Babullah nam-ı mahalde şair-i meşhur Nabi Efendi merhumun bahçesi resmidir”.

Urfalı şair Nabi (1642-1712) 24 yaşında iken 1666 yılında İstanbul'a gitmiş, 13 yıl İstanbul'da kaldıktan sonra Hac yolculuğuna çıkmış ve tekrar döndüğü İstanbul'da bu yolculuğunu 1682-1683 yıllarında yazdığı “Tuhfet'ül Haremeyn” adlı eserinde anlatmıştır. 1688 veya 1689 yılında İstanbul'dan Halep'e göçen Nabi bu şehirde 25 yıl yaşamıştır.

عبد شہری خارچہ بابا بہ نام محمد شاعر مشہور بابا لہی مرحوم نجف رکیہ

9045

Photo 127: “This is the picture of the garden of the late poet Nabi Effendi at Babullah... the city of Aleppo”

The poet Nabi (1642-1712), originally from Urfa, went to Istanbul at the age of 24 in 1666. After staying in Istanbul for 13 years, he went on a pilgrimage to Mecca. When he came back to Istanbul, he wrote a book titled “Tuhfet'ul Haremeyn” about his trip, during the years 1682-1683. He moved from Istanbul to Aleppo in 1688 or 1689, and lived there for 25 years.

Fotoğraf 128: Alt yazısı olmayan bu fotoğraf Halep Kalesi'ne aittir. Halep'in ortasında yükselen bir tepe üzerinde kurulmuş olan Halep Kalesi, dünyanın en eski ve en büyük kalesi olma özelliğine sahiptir. Selahaddin Eyyubi'nin oğlu Malik el Zahir Gazi döneminde önemli ölçüde yenilenen kale, çeşitli dönemlerden kalma tarihi evleri, sokakları, su kuyuları, hamamı, sarayı, camisi ve daha birçok yapısı ile surlarla çevrili bir şehri andırmaktadır. Eskiden su dolu hendekle çevrili olan kale, şekil olarak Gaziantep Kalesi'ne benzemektedir.

Photo 128: Though an explanation does not exist, this is definitely a photograph of Aleppo Castle. Castle of Aleppo, rising at the heart of the city is known as the oldest and largest castle of the world. The castle, largely renovated during the period of Malik el Zahir Ghazi, the son of Salahaddin Ayyubi, resembles a city surrounded by city walls with its ancient houses, streets, water wells, baths, palace, mosque and other constructions. The castle, once surrounded by a ditch full of water, looks like Gaziantep Castle.

Fotoğraf 129: “Halil-ür Rahman Kasabası'nın manzara-i umumiyesi”.

Filistin'in Batı Şeria olarak da adlandırılan Batı Yaka bölgesinde yer alan Halil-ür Rahman kasabası, Kudüs'ün güneyinde, Lut Gölü'nün (Ölü Deniz) batısındadır. İbrahim Peygamber bir süre bu şehirde kaldığından ve kendisi için burada bir mescit inşa ettiğinden dolayı şehir Medinetu'l Halil (Halil'in Şehri), Osmanlı dönemi sonlarında Halil-ür Rahman Kasabası olarak adlandırılmıştır. Daha sonra “Medine” kelimesi unutulmuş ve şehrin adı günümüze el-Halil olarak gelmiştir. Müslümanlar ve Yahudilerce kutsal sayılan bu şehir son yüzyıl içinde kanlı olaylara sahne olmuştur. **1.** İbrahim Peygamber Mescidi.

Bu gün oldukça gelişmiş olan şehir, fotoğrafta görüldüğü gibi günümüzde de başta incir, üzüm ve zeytin olmak üzere bir çok meyve çeşidinin yetiştirildiği geniş bahçelere sahiptir.

فندق الرحمن في مدينة منظره عومبيك

Photo 129: “Panorama of Halil-ur Rahman Town”

Halil-ur Rahman Town, situated in the region of West Bank in Palestine, is in the south of Jerusalem and in the west of Lake Lut (The Dead Sea). Since Prophet Abraham stayed and constructed a small mosque there, the town was named Medinetu'l Halil (The City of Halil) and then Halil-ur Rahman Town at the end of the Ottoman Period. After a while, the word “Medine” was forgotten and the name of the town remained as “el-Halil”. This town, which is considered sacred by both Muslim and Jewish people, witnessed bloody events during the last century. **1.** Prophet Abraham Mosque. As seen in the photograph, today it is a well-developed town with its large gardens where several fruits, such as figs, grapes and olives grow.

Fotoğraf 130: *Halil-ür Rahman Kasabası.*
1. İbrahim Peygamber Mescidi.

Photo 130: *Halil-ur Rahman Town.*
1. Prophet Abraham Mosque.

Fotoğraf 131: “Halil-ür Rahman kasabasıyla derununda bulunan mescid-i şerif ve Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın türbesi”.
1. İbrahim Peygamber Mescidi.

خلیل الرحمن قصبہ سبلہ درونہ میں واقع مسجد شریف و حضرت ابراہیم علیہ السلام کی قبر

Photo 131: “Halil-ur Rahman Town, and the mosque and Mausoleum of Prophet Abraham located in the town”
1. Prophet Abraham Mosque.

Fotoğraf 132: *Halil-ür Rahman Kasabası.*
1. İbrahim Peygamber Mescidi.

Photo 132: *Halil-ur Rahman Town.*
1. Prophet Abraham Mosque.

Fotoğraf 133: *Halil-ür Rahman Kasabası.*
1. İbrahim Peygamber Mescidi.

Photo 133: *Halil-ur Rahman Town.*
1. Prophet Abraham Mosque.

Fotoğraf 134: *Halil-ür Rahman Kasabası.*
1. İbrahim Peygamber Mescidi.

Photo 134: *Halil-ur Rahman Town.*
1. Prophet Abraham Mosque.

Fotoğraf 135: *Halil-ür Rahman Kasabası mescid-i şerifi.*
El-Halil şehrindeki İbrahim Peygamber Mescidi.

Photo 135: *The Mosque of Halil-ur Rahman Town.*
Prophet Abraham Mosque the town of al-Halil.

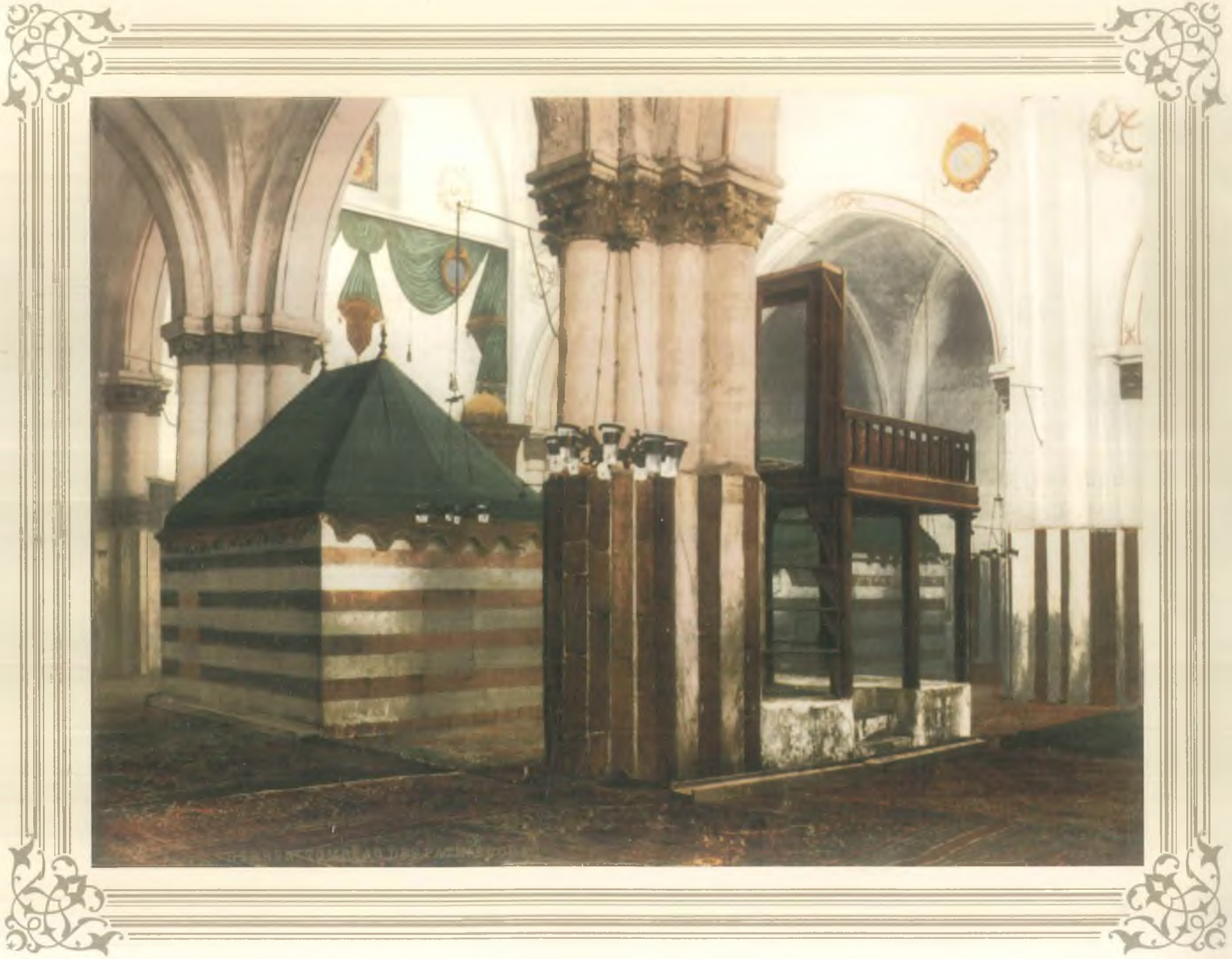
Fotoğraf 136: Alt yazısı olmayan bu fotoğraf el-Halil şehrindeki İbrahim Peygamber Camii içerisinde yer alan İbrahim Peygamber türbesine aittir.

Photo 136: This photo belongs to the Mausoleum of Prophet Abraham, which is located in Prophet Abraham Mosque in the town of al-Halil, and has no explanations underneath.

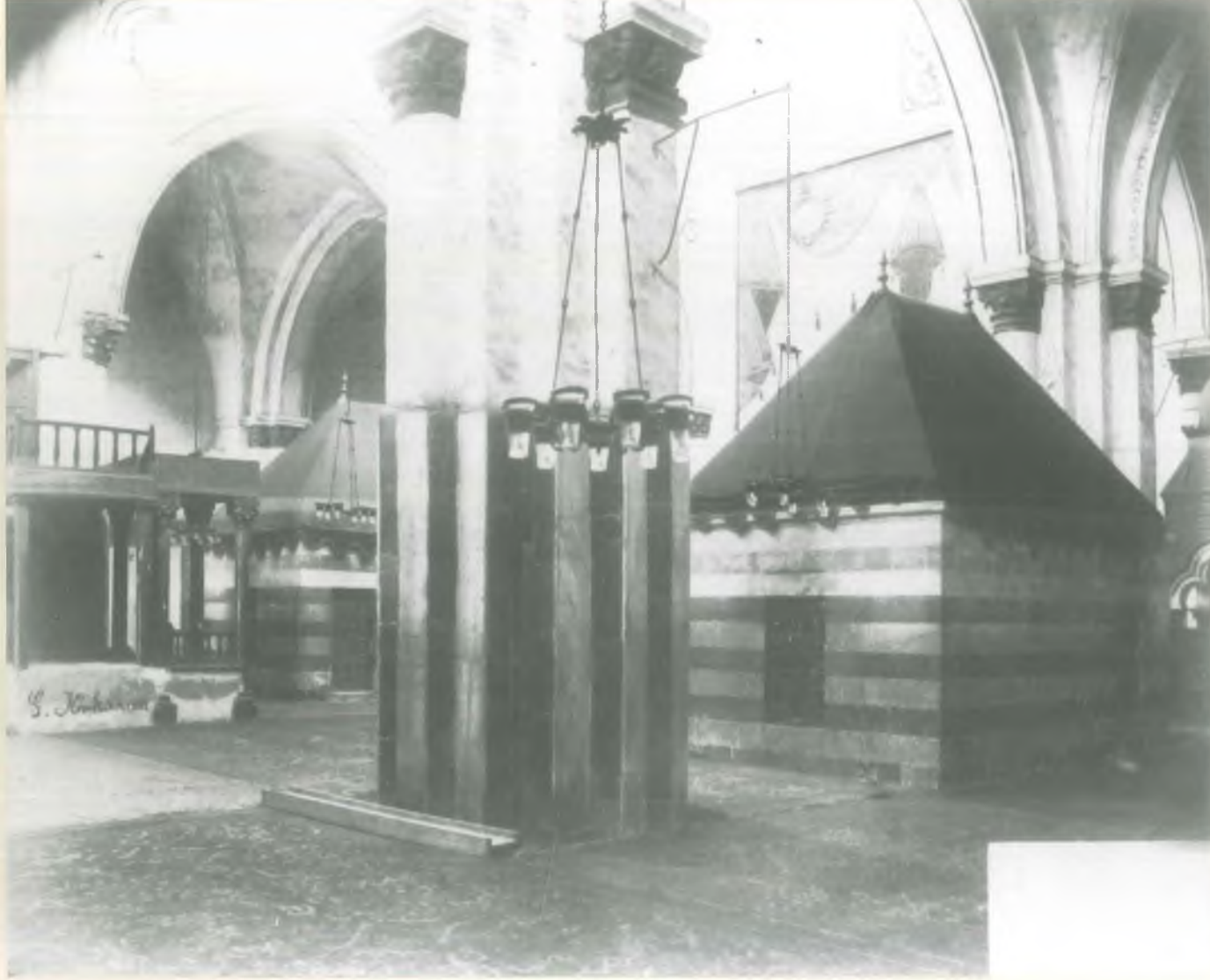
Fotoğraf 137: Alt yazısı olmayan bu fotoğraf el-Halil şehrindeki İbrahim Peygamber Camii içerisinde yer alan İbrahim Peygamber türbesine aittir.

Photo 137: This photo belongs to the Mausoleum of Prophet Abraham, which is located in Prophet Abraham Mosque in the town of al-Halil, and has no explanations underneath.

Fotoğraf 138: Alt yazısı olmayan bu fotoğraf el-Halil şehrindeki İbrahim Peygamber Camii içerisinde yer alan İbrahim Peygamber türbesine aittir.

Photo 138: This photo belongs to the Mausoleum of Prophet Abraham, which is located in Prophet Abraham Mosque in the town of al-Halil, and has no explanations underneath.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ✿ A.Cihat Kürkçüoğlu., Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980, Ankara, 1990.
- ✿ ....., Şanlıurfa Camileri, Ankara, 1993.
- ✿ ....., Birecik, Ankara, 1996.
- ✿ ....., Şanlıurfa Land of Faith (İngilizce çeviri-Translated into English By : Zuhale Karahan Kara), Ankara, 2000.
- ✿ A.Cihat Kürkçüoğlu, Zuhale Karahan Kara., Harran Medeniyetler Kavşağı, Şanlıurfa, 2003.
- ✿ A.Cihat Kürkçüoğlu, Zuhale Karahan Kara., Harran the Crossroad of Civilizations, Şanlıurfa, 2003.
- ✿ A.Cihat Kürkçüoğlu, Müslüm Akalın, Sabri Kürkçüoğlu, Selahattin Güler., Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, Ankara, 2002 (ikinci Basım).
- ✿ Cevdet Küçük., "Abdülhamid II", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.1, Sayfa 216-224, İstanbul, 1988.
- ✿ Cezmi Eraslan., "Hamidiye Alayları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.15, Sayfa 462-464, İstanbul, 1977.
- ✿ Engin Özendes., "Osmanlı İmparatorluğunda Fotoğraf", Fotoğrafya, Sayı 4.
- ✿ ....., "Fotoğraf Osmanlı İmparatorluğunda", www.enginözendes.com.
- ✿ Evliya Çelebi b.Derviş Muhammed Zilli., Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı 305 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- ✿ İdris Bostan., "Birecik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.6, Sayfa 187-189, İstanbul, 1992.
- ✿ Judah Ben Zion Segal., Edessa (Urfa) Kutsal Şehir (Edessa the Blessed City adlı eserin Prof.Dr.Ahmet Arslan tarafından Türkçe çevirisi), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- ✿ Mahmut Karakaş., Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler, Ankara, 2001.
- ✿ Max Freiherrn von Oppenheim., Inschriften aus Syrien, Mesopotamien und Kleinasien Gesammelt im Jahre 1899, Leipzig, J.C. Hinrichs 1913, s.102-103.
- ✿ Mehmet Bahadır Dördüncü., II.Abdülhamid Yıldız Albümleri Mekke-Medine, Yitik Hazine Yayınları, Yayın no: 3, ISBN 975-00368-2-4.
- ✿ Mehmet Bahadır Dördüncü., II.Abdülhamid Dönemi Osmanlı Coğrafyası, Yitik Hazine Yayınları, Yayın no: 10, ISBN 975-00368-9-1.
- ✿ Sultan II.Abdülhamid Arşivi İstanbul Fotoğrafları-Photographs of İstanbul from the Archives of Sultan Abdülhamid II, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- ✿ Şanlıurfa 1850-1950, Yayına Hazırlayan: A.Cihat Kürkçüoğlu, ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa, 2008.
- ✿ www.fotograf.editboard.com
- ✿ www.belgeselfotografya.blogspot.com

BIBLIOGRAPHY

- ✿ A. Cihat Kurkcuoglu., Ruha'dan Urfa'ya 1780-1980, Ankara, 1990.
- ✿ ....., Sanliurfa Camileri, Ankara, 1993.
- ✿ ....., Birecik, Ankara, 1993.
- ✿ ....., Sanliurfa Land of Faith (Translated into English by: Zuhale Karahan Kara), Ankara, 2000.
- ✿ A. Cihat Kurkcuoglu, Zuhale Karahan Kara., Harran Medeniyetler Kavsagi, Sanliurfa, 2003.
- ✿ A. Cihat Kurkcuoglu, Zuhale Karahan Kara., Harran the Crossroad of Civilizations, Sanliurfa, 2003.
- ✿ A. Cihat Kurkcuoglu, Muslum Akalin, Sabri Kurkcuoglu, Selahattin Guler., Sanliurfa Uygurligin Dogdugu Sehir, Ankara, 2002 (Second Edition).
- ✿ Cevdet Kucuk., "Abdulhamid II", Turkiye Diyanet Vakfi Islam Ansiklopedisi, Volume 1, pp. 216-224, Istanbul, 1988.
- ✿ Cezmi Eraslan., "Hamidiye Alaylari", Turkiye Diyanet Vakfi Islam Ansiklopedisi, Volume 15, pp. 462-464, Istanbul, 1977.
- ✿ Engin Ozendes., "Osmanli Imparatorlugu'nda Fotograf", Fotografya, Number 4.
- ✿ ....., "Fotograf Osmanli Imparatorlugu'nda", www.enginozendes.com.
- ✿ Evliya Celebi b. Dervis Muhammed Zilli., Evliya Celebi Seyahatnamesi, Topkapi Sarayi 305 Yazmasinin Transkripsiyonu-Dizini, Yapi Kredi Publishing, Istanbul, 2001.
- ✿ Idris Bostan., "Birecik", Turkiye Diyanet Vakfi Islam Ansiklopedisi, Volume 6, pp. 187-189, Istanbul, 1992.
- ✿ Judah Benzion Segal., Edessa (Urfa) Kutsal Sehir (the Turkish translation of Edessa the Blessed City by Prof. Dr. Ahmet Arslan), Iletisim Publishing, Istanbul, 2002.
- ✿ Mahmut Karakas., Sanliurfa ve Ilcelerinde Kitabeler, Ankara, 2001.
- ✿ Max Freiherrn von Oppenheim., Inschriften aus Syrien, Mesopotamien und Kleinasien Gesammelt im Jahre 1899, Leipzig, J. C. Hinrichs, 1913, pp. 102-103.
- ✿ Mehmet Bahadir Dorduncu., II. Abdulhamid Yildiz Albumleri Mekke-Medine, Yitik Hazine Publishing, Publication Number: 3, ISBN 975-00368-2-4.
- ✿ Mehmet Bahadir Dorduncu., II. Abdulhamid Donemi Osmanli Cogrfyasi, Yitik Hazine Publishing, Publication Number: 10, ISBN 975-00368-9-1.
- ✿ Photographs of Istanbul from the Archives of Sultan Abdulhamid II, Istanbul Buyuksehir Belediyesi Kultur A.S. Publishing.
- ✿ Sanliurfa 1850-1950, Prepared by: A. Cihat Kurkcuoglu, SURKAV Publishing, Sanliurfa, 2008.
- ✿ www.fotograf.editboard.com
- ✿ www.belgeselfotografya.blogspot.com

A.CİHAT KÜRKÇÜOĞLU

1948 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Şanlıurfa'da tamamladı. 1973 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünden mezun oldu.

Sırasıyla; Turizm ve Tanıtma Bakanlığında memur (1974-1979), Şanlıurfa Müzesi'nde Asistan (1979-1985), Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde Kurucu Müdür (1985-1987) olarak görev yaptı.

1987-1993 yılları arasında Dicle Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalıştı.

1993 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'ne Öğretim Görevlisi olarak geçti. Aynı yıl, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **“Şanlıurfa Camilerinin Tarihi ve Mimari Özellikleri Üzerine Bir Araştırma”** konulu tezi ile yüksek lisansını, 1998 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda **“Şanlıurfa İslam Mimarisinde Taş Süsleme”** konulu tezi ile doktorasını tamamladı.

1999 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Yardımcı Doçent kadrosuna ve bölüm başkanlığı görevine atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'ya getireceği ekonomik gelişme dolayısıyla oluşacak nüfus baskısının, mimari eserlerden el sanatlarına kadar çeşitli sosyal ve kültürel değerleri zamanla ortadan kaldıracağı endişesini taşıdığından; bu değerleri kitap ve makaleler halinde yayınlamaya, fotoğraflarla tespit ve arşivlemeye, katıldığı ulusal-uluslar arası sempozyum, kongre, panel, seminer ve konferanslarda anlatmaya, sinevizyon, slayt gösterileri ve çeşitli kentlerde açtığı fotoğraf sergileriyle tanıtmaya uğraşmaktadır. Urfa'nın eski görünümelerini konu alan yaklaşık 1800 adetlik siyah-beyaz fotoğraf koleksiyonu ve son 30 yılın Urfa'sını konu alan kendi çektiği 25.000 adetlik renkli fotoğraf arşivi bulunmaktadır.

Harran, Edessa, ŞURKAV Şanlıurfa, Seyir, İş Bankası Kültür ve Sanat, Akbank Türkiyemiz, Vakıflar Dergisi, Image Of Turkey gibi yerel ve ulusal bir çok dergide Urfa ile ilgili çok sayıda araştırma ve incelemesi yayınlanan Kürkçüoğlu, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan İslam Ansiklopedisi'ne **“Şanlıurfa Mimarisi”** ve **“Serdap”** maddelerini yazdı.

2000-2001 yıllarında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından desteklenen, Türk Tarih Kurumu tarafından yürütülen **“Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi”** Urfa ekibinde yer aldı. Bu proje çerçevesinde il sınırlarını adım adım dolaşarak yüzlerce tarihi yapıyı çektiği binlerce fotoğraf ve çizimlerle belgeledi. Bunları 30 yıldan bu yana sürdürdüğü çalışmalarıyla birleştirerek Türk Tarih Kurumu'na sundu.

Ziraat Fakültesini Güçlendirme Vakfı, Şanlıurfa İli Çevre Koruma Vakfı, Şanlıurfa İli Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı'nın (**ŞURKAV**) yönetim kurulu üyeliklerinde, 16.03.2006-16.03.2009 tarihleri arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu üyeliğinde bulunan A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU, halen Harran Üniversitesini Geliştirme Vakfı'nın yönetim kurulu üyesi, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı'nın (**ÇEKÜL**) üyesi ve Şanlıurfa temsilcisi, Urfa Mirasını Koruma Derneği kurucu üyesidir.

1991 yılında **ŞURKAV KÜLTÜR VE SANAT ÖDÜLÜ'**ne layık görülen A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU, Urfa'da yayınlanmakta olan **Yeni Doğu** gazetesinin 2002 yılında Internet üzerinden yaptırdığı oylama sonucunda **“Şanlıurfa'da Yılın En'leri”**, Gaziantep'te yayınlanmakta olan ve GAP bölgesine hitap eden **“Beyaz Sayfa”** gazetesi tarafından **“Şanlıurfa'ya Damgasını Vuranlar”** listesinde gösterildi. 2007 yılında **Şanlıurfa Sembol** gazetesinin **“Bilim ve Kültür Dalı'nda Şanlıurfa'ya Hizmet Ödülü”**ne layık görüldü. 2008 yılında Harran Üniversitesi Rektörlüğü tarafından **TBMM Üstün Hizmet Ödülü'**ne Üniversitenin adayı olarak önerildi.

A.Cihat Kürkçüoğlu evli olup üç çocuk babasıdır.

YAYINLANMIŞ KİTAPLARI :

1. **Peygamberler Şehri Şanlıurfa**, (Türkçe-İngilizce Albüm Kitap), Şanlıurfa Belediyesi Yayını, Ankara 1988.
2. **Ruha'dan Urfa'ya (1780-1980)**, Şanlıurfa Belediyesi Yayını, Ankara 1990.
3. **Guide To Urfa And Harran**, (Mehmet OYMAK ile birlikte), Harran Yayıncılık, Ankara 1990.
4. **Şanlıurfa Su Mimarisi**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1992.
5. **Şanlıurfa Camileri**, Şanlıurfa İli Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Yayını, Ankara 1993.
6. **Şanlıurfa'da Canlanan Tarih**, ŞURKAV Yayını, Ankara 1995.
7. **Tarih ve Tarım Şehri Harran**, Harran Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, Ankara 1995.
8. **Peygamberler Şehri Şanlıurfa** (Turizm El Kitabı), Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 1995.
9. **The Mysterios City Of History : HARRAN, (İngilizce çeviri: Adil Kır)**, Harran Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, Ankara 1996.
10. **Birecik**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1996.
11. **Urfalı Hattat Behçet Arabi**, Şanlıurfa Belediyesi Yayını, Şanlıurfa 1997.
12. **Müze Şehir ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa** (Türkçe-İngilizce albüm kitap), Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 1997.
13. **HARRAN Yolların Buluştuğu Kent**, Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 2000.
14. **ŞANLIURFA Land Of Faith - İnançlar Diyarı ŞANLIURFA, (İng.Çeviri: Doç.Dr.Zuhal Karahan Kara)**, Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 2000.
15. **Adım Adım Şanlıurfa**, (Harun Sarıfakıoğulları ile birlikte), Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 2002.
16. **Harran The Crossroad of Civilizations (Prof.Dr.Zuhal Karahan Kara ile birlikte)**, Harran District Governorship Cultural Publications, Şanlıurfa 2003.
17. **Harran Medeniyetler Kavşağı, (Prof.Dr.Zuhal Karahan Kara ile birlikte)**, Harran Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Şanlıurfa 2003.
18. **Adım Adım Viranşehir (Prof.Dr.Zuhal Karahan Kara ile birlikte)**, Viranşehir Kaymakamlığı Kültür ve Turizm Yayınları, Şanlıurfa 2005.
19. **Şanlıurfa 1850-1950, (Ali Tuzcu ile birlikte-İngilizce çeviri: Hilmi Demirciler)** ŞURKAV Yayınları, 2008, Şanlıurfa.

